

MÉS ENLLÀ DEL QUART DE SEGLE

El vint-i-cinquè aniversari de l'Institut d'Estudis Penedesencs s'ha celebrat amb una bona colla d'activitats en el decurs del 2002 i amb continuïtat en el primer trimestre d'aquest 2003. Ha estat una manera de posar de relleu com el mateix dinamisme que va fer possible la seva creació perdura un quart de segle després.

En aquest sentit, hom s'haurà adonat també de la nova orientació que la junta directiva ha anat impulsant, de la voluntat de superar actituds passades, posicions que anaven cap a una entitat d'espiral, cada cop més tancada i personalitzada. Queda encara molt camí, però volem creure que ja s'ha començat a fer palès un estil diferent de fer les coses.

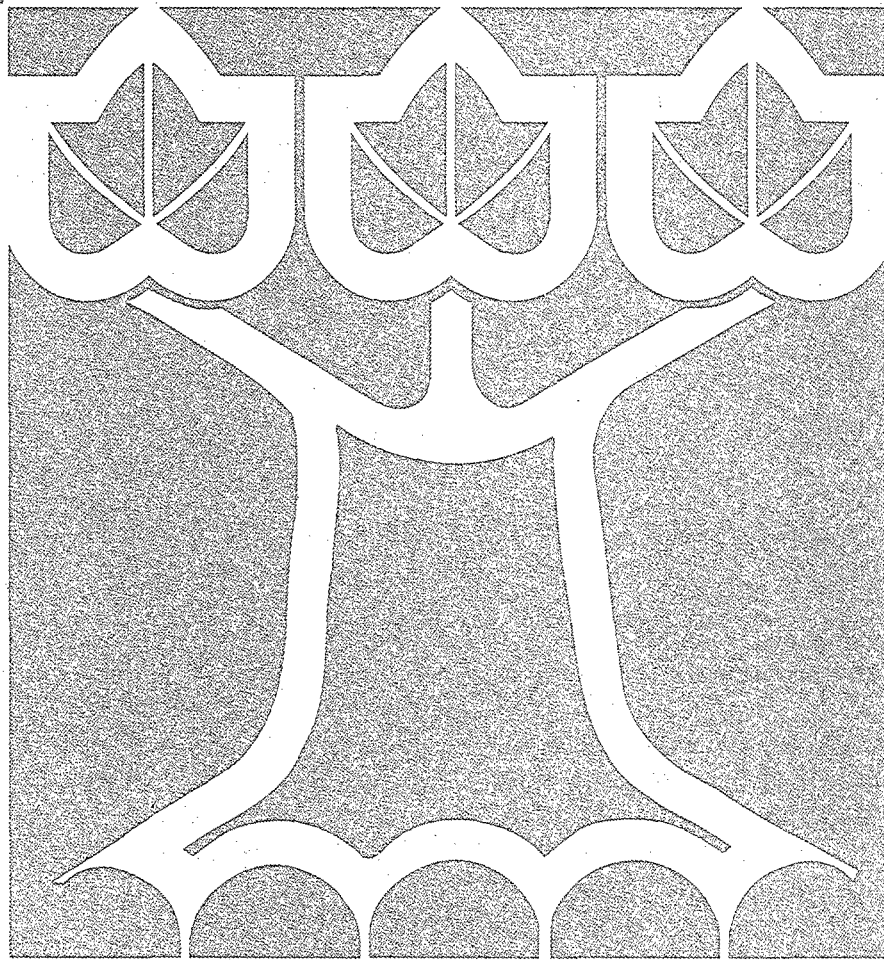
Durant aquests vint-i-cinc anys, l'Institut d'Estudis Penedesencs ha esdevingut una referència clara en l'àmbit cultural del Penedès i en aquesta projecció ha tingut un paper molt important la tasca feta per les diverses juntes directives, com l'ha tingut també el suport dels seus socis. És per això que val la pena continuar esmerçant-hi tot esforç que mena al futur.

La nova línia de la junta directiva voldria aconseguir una participació més activa dels socis, principalment de les mateixes seccions de l'Institut, la que pot anar de la col·laboració puntual en l'organització d'activitats fins a qualsevol aportació crítica, en el sentit positiu del mot. Només amb aportació crítica i col·laboració serà possible donar resposta a aquell interrogant de futur que encapçalava l'article del nostre consoci i company de junta Albert Tubau, publicat al *Diari de Vilanova* al gener del 2002, davant la imminent convocatòria d'eleccions a la junta directiva de l'IEP.

En aquell article es posaven en solfa alguns dels aspectes negatius que afectaven la nostra institució i que ara s'han posat de relleu en el mateix estat de comptes presentat a la darrera Assemblea General Ordinària de socis celebrada aquest mes de febrer. Era previsible una situació financera delicada, en especial si es considera la mateixa Memòria del 2001, però potser no ho resultaven tant altres circumstàncies i actituds que es van donar als pocs dies de ser escollida l'actual junta directiva. Per això era del tot necessari posar en marxa una forma de direcció col·legiada en la qual les decisions importants fossin consensuades i els plantejaments tinguessin un caire més realista, un plantejament que permet avançar amb fermesa i salvar els esculls d'una gestió mal orientada.

Amb aquests plantejaments, la comprensió dels socis, de les institucions i de les persones vinculades a l'Institut és la que permetrà recuperar l'equilibri entre ingressos i despeses sense haver de recórrer periòdicament al finançament d'un deute generat per una manca de previsió i per aventures editorials arriscades que serveixen per enlluernar però que sovint comprometen el futur.

COL·LABORACIONS

ALGUNES HORES DE CONVERSA AMB PERE BOHIGAS I BALAGUER

RESUM

Síntesi de tres converses dels anys 1991 i 1993 amb el bibliògraf i erudit vilafranquí Pere Bohigas i Balaguer. El seu traspàs el 27 de febrer d'enguany, als 102 anys d'edat, dona nova actualitat a aquestes converses on fa un repàs ampli d'una bona colla d'aspectes de la vida penedesenca i la cultura catalana.

ABSTRACT

An extract of three interviews held in 1991 and 1993 with bibliographer and erudite Pere Bohigas i Balaguer from Vilafranca del Penedès. His death on 27th February this year, at 102 years of age, brings new topicality to these interviews, which include a wide review of a good many aspects of life in the Penedès Area and of Catalan culture.

Nascut a Vilafranca l'any 1901, Pere Bohigas ha estat durant molts anys, fins a la seva mort el passat 27 de febrer, el degà dels intel·lectuals i estudiosos catalans. Home de vida centenària i prodigiosa lucidesa, ha esdevingut memòria viva d'un temps i uns homes que van participar de manera directa en la conformació de la cultura catalana del nostre temps. Amb una clarividència i certament envejable perspectiva del passat, entre la seva vocació medievalista i la realitat de la Catalunya de tot el segle XX, els anys 1991 i 1993 vam tenir l'oportunitat de poder compartir amb ell algunes hores de conversa que van anar més enllà de la preparació de l'edició del volum d'homenatge *Folklore del Penedès*⁽¹⁾ publicat a les edicions Vilatana, motiu que justificava la trobada.

La desaparició del doctor Pere Bohigas ens fa presents referències diverses de la seva extraordinària personalitat, la d'una biografia que es tradueix en labor d'erudició d'extensíssima bibliografia⁽²⁾ en la qual no manquen volums d'homenatge; el darrer del 2001, dedicatòria de l'Institut d'Estudis Catalans amb motiu del seu centenari. En aquest volum es remarca que el treball d'estudi del doctor Bohigas, a banda de la seva tasca com a docent, es pot estructurar en tres grans apartats: els treballs dedicats al llibre, els dedicats als manuscrits i els referents a l'obra filològica i literària catalana, en la qual destaca especialment el seu treball d'edició crítica definitiva de tota l'obra d'Ausiàs March.

Recordem la dimensió institucional de qui el 1977 presidia la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans i va acceptar representar aquesta entitat en la presidència de l'acte de constitució del nostre Institut d'Estudis Penedesencs. La imatge potser més autèntica del doctor Bohigas, però, és la de veure'l treballar a la secció de reserva de la Biblioteca de Catalunya, en un racó, com un lector més, remenant papers de tota mena amb minuciositat paleogràfica. Hi ha qui diu que el

doctor Bohigas formava part de la mateixa biblioteca i en resultava un element tan imprescindible com les prestatgeries o els llibres. Com que durant tants i tants anys va exercir també de professor d'història del llibre a l'Escola de Bibliotecàries, situada al mateix edifici, ben bé es podia dir que era part indestruïble del més selecte panorama bibliogràfic català.

En revisar ara els enregistraments d'aquelles hores de conversa ens queda el convenciment que corresponen a la dimensió menys erudita de la seva personalitat, a aquells aspectes memorialístics que, evidentment, resten a l'altra banda dels seus estudis d'erudició científica; aspectes que traspuen el tarannà obert i cordial de qui era un veritable pou d'erudició però, al mateix temps, una persona d'una discretíssima humilitat, la de qui sap que la saviesa no és altra cosa que la labor minsa i pacient de tota una vida, una labor que en Pere Bohigas ha estat més que centenària.

En aquestes hores de conversa hi ha la veu d'un home que tenia ja més de noranta anys, però gaudia d'una salut envejable i un cap claríssim, tot i que llavors ja tan sols escrivia cartes als amics, mentre es dedicava a rellegir els seus treballs o simplement a llegir. Així recordem que ens va sorprendre l'extraordinària vitalitat intel·lectual que mantenia quan una tarda el vam trobar llegint Proust en francès. Era igualment envejable la seva persistent memòria, amb una certesa en noms i dates que sempre ens va semblar inimaginable sense papers ni notes, en especial si tenim en compte que es referia sovint a fets o esdeveniments de feia seixanta o setanta anys.

Fill de la mateixa vila que va veure néixer Manuel Milà i Fontanals, ambdós van fer de l'estudi documental i bibliogràfic el motiu d'una dedicació erudita desenvolupada amb constància en el decurs de tota la seva vida. Així és possible afirmar que, com ho va ser Milà al segle XIX, Bohigas ha estat al segle XX el savi més important que ha donat el Penedès a la cultura catalana.

RECORDS PENEDESENCS

—Com es va organitzar la mostra bibliogràfica de la I Exposició d'Art del Penedès?

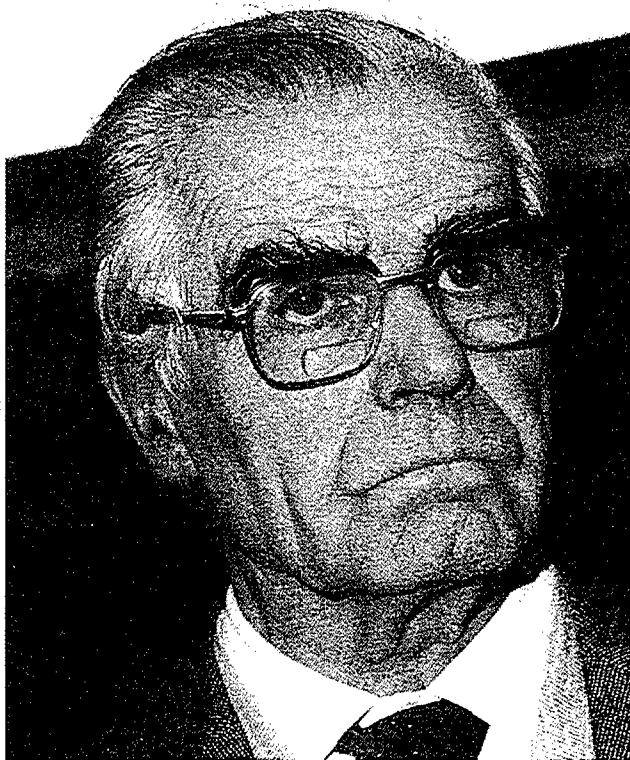
—En realitat vaig recollir tot el que vaig trobar a les cases de Vilafranca, a les biblioteques i, en general, allò que es referia a la impremta vilafranquina. No puc dir que fos completa perquè es va fer a base dels materials que hi havia, per fer una cosa completa s'hauria de buscar una bibliografia, tot i que la vilafranquina d'abans del segle XIX em sembla que és pràcticament inexistent.

—Un dels primers va ser en Pere Alagret.

—L'Alagret era molt culte, va fer aquelles notes històriques de Vilafranca i va treure primer *El Eco del Panadés* i després *El Labriego*. També hi havia l'*Acció*, que la feia el Pepito Esteva, i després els d'esquerra com el *Fructidor*. Quan va sortir *Les Quatre Barres* hi vaig col·laborar.

—Quina línia tenia?

—*Les Quatre Barres* era un periòdic nacionalista. Però, és clar, de tot això n'han passat molts anys i el meu enteniment ha estat ocupat per altres coses. El director era en Muntaner, un forner que em sembla que vivia a la plaça de l'Oli. Recordo que a *Les Quatre Barres* jo fins i tot hi havia fet algun article polític i que un d'aquests va ser recollit per Rovira i Virgili a la *Revista de Catalunya*, de manera que no devia ser tan dolent com això si el van reproduir.

Pere Bohigas. (Foto: Institut d'Estudis Catalans)

—N'heu conservat algun exemplar?

—No, va ser un material que va desaparèixer perquè durant la guerra a la casa de Vilafranca hi van posar refugiats. Era al carrer d'Escudellers —popularment de les Senalles, potser perquè hi havia el Fesol i algun altre espardanyer i venien també senalles—, al costat de cal Melcior, tocant gairebé a la plaça, hi van posar refugiats. Recordo que la meva mare hi va voler anar per saber què passava, però quan era al carrer li van dir que hi havia refugiats i llavors ho va deixar estar. Durant bona part de la guerra vam ser a Breda. Sovint el tracte entre els refugiats i la gent del país era desagradable, especialment perquè els refugiats fugien del règim franquista, però també en fugia el millor de cada casa. A Breda la gent de la situació, és a dir, la gent de l'Esquerra i d'Acció Catalana, els van rebre molt bé, però en van acabar tips. Ja no els podien aguantar més, perquè es pensaven que sent refugiats havien d'anar a tot arreu i havien de ser impertinents. Uns no pagaven, altres feien una vida molt lliure, en recordo una que es va barallar amb una dona del poble que li deia que no pagaven i li va contestar: «No, ladrona no, pero puta sí», és a dir, que una cosa deshonrava i l'altra no. Em penso que a Vilafranca devia passar tres quartes parts del mateix, és a dir, que n'hi havia que se n'anaven per raons polítiques, però altres se n'anaven perquè eren gent poc desitjable.

—Us van prendre coses?

—A Vilafranca ens vam trobar la casa completament buida, ni un moble, ni una cadira, res. El mobiliari complet, imatges com la de la Mare de Déu dels Dolors, un Sant Crist... No crec que en

fessin res, ho devien cremar. No hi va quedar res. Allí hi tenia la col·lecció de tot el que havia publicat a Vilafranca, coses molt ingènues de quan era molt jove que després em mirava d'amagat i quasi em feien vergonya. Però aquestes coses de vell et fan gràcia. Hi havia un armari on tenia un paquet de premsa vilafranquina, amb exemplars en els quals havia col·laborat de l'Acció i *Les Quatre Barres*. També vaig col·laborar molt a la revista *Penedès* que publicava Mn. Trens, jo feia una secció que s'anomenava «Antologia catalana», que potser era poc madurada, de totes maneres això va passar als anys vint, jo tenia dinou anys, i després em van publicar el *Folklore del Penedès*, que això sí que pot tenir interès.

—Quan vau anar a viure a Barcelona, vau mantenir la relació amb Vilafranca?

—El fet d'haver estudiat amb deixebles de Milà com en Rubió i Lluch em va lligar encara més a Vilafranca. Em vaig casar el 1934,⁽³⁾ cada any passàvem les vacances a Vilafranca, els últims anys ja no hi anava tant perquè quan vaig entrar a la Biblioteca de Catalunya només tenia un mes de vacances i ens agrada fer un viatge. Però Vilafranca vaig continuar tenint molts contactes i amb la cultura vilafranquina també.

—Recordeu altres vilafranquins d'aquell temps.

—Veient el dibuix de Pau Boada a *Vilafranca*, *senyora vila* em ve al record mossèn Verdaguer, tot i que vagament, perquè quan va morir jo era molt petit, devia tenir sis o set anys màxim. Era un home molt popular a Vilafranca. Vivia sol, era parent del poeta, i molta gent es confessava amb ell, tenia molta anomenada. Es veu que, quan confessava, si un començava pels pecats petits, exclamava: «Comença pels grossos! Comença pels grossos!» N'explicaven moltes anècdotes, d'aquest capellà, anècdotes pintoresques, però es veu que la gent el considerava un home virtuós. Un altre que en Pau Boada va dibuixar clavat era el meu oncle Pere, era germà del meu avi i tenia una botiga de queviures que després va ser cal Torres, davant dels Quatres Cantons, de cal Tomàs, el Ramonet que li deien. Recordo que els pares d'aquest Ramonet tenien una botiga molt modesta de llauner i ell va comprar allò que es va convertir en «El siglo XX», un basar molt nou i que tenia coses molt bones. Aquest Ramonet havia festejat amb una tia meva que després es va fer monja. Un dia el vaig trobar per Barcelona i em va dir: «Jo havia de ser oncle teu!» Sí, mira, però les coses van com van. No sé per què es va desfer el matrimoni perquè a la família li venia bé i es considerava que era un bon partit.

—Records de la Festa Major, també n'heu de tenir.

—L'Àguila, per exemple. Recordo que la cançó deia «Ton pare balla el Drac, ta mare balla l'Àliga». Àguila és la forma correcta, però la gent diu àliga, que és popular i també està acceptada, tot i que el diccionari el que inclou és la forma culta. Encara hi ha el coll de l'Àliga al Penedès, que queda al darrere, a la banda penedesenca de la carena de la costa. Jo hi havia anat bastant, havia fet moltes excursions per aquí. La meva mare tenia molta afecció a anar a fora. A Vilafranca, de totes maneres, la gent no anava gaire a fora, el passeig de Vilafranca era a la via, passejar per la via. Però després va arribar el temps del senyor Álvarez, que encara que fos un reaccionari com una casa era un home molt vilafranquí i molt desinteressat, i moralment era un home molt respectable. Quan va ser alcalde va fer reformes, i si no hi havia prou diners els posava ell. Qui no havia parlat del senyor Álvarez era Mn. Trens, que no n'era gaire devot, no és que li tingués bola però, veureu, el senyor Álvarez, de catalanista, no en tenia res i era de l'altra parròquia, Mn. Trens era de la Trinitat.

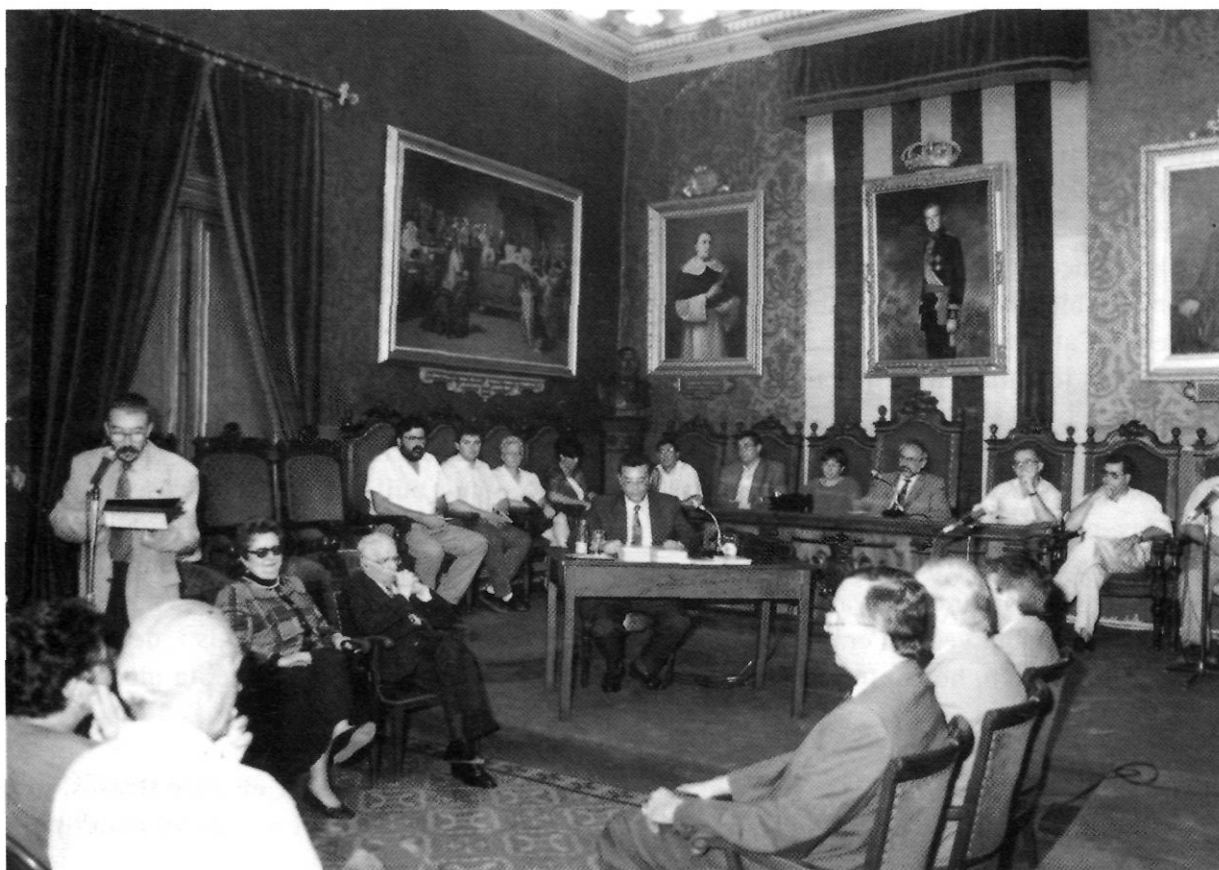
—Home! Això ja era més greu!

—Encara recordo quan es va inaugurar el monument a Milà i Fontanals, al voltant hi havia un jardinet, però com que a Vilafranca mancava l'aigua al final el van haver d'arrencar, només hi havia cues de càntirs a les fonts. El que va fer l'ofrena al monument quan es va inaugurar va ser un professor de la Universitat que havia estat deixeble d'en Milà. Després va parlar en Torras i Bages. Jo havia de tenir uns onze anys, però sembla que vaig ser una mica precoç, potser perquè a mi m'agradava el llatí, i el llatí no li agradava a ningú perquè tothom tenia la convicció que no servia per a res, però el cert és que és molt formatiu, les llengües modernes es parlen amb molts barbarismes, però el llatí, com que té una construcció completament diferent de les llengües modernes...

UN JOVE FOLKLORISTA

—La Revista *Penedès* va ser tot un punt de referència cultural?

—Era la revista local més bona que es publicava a Catalunya. De fet, qui la inspirava era Mn. Trens. Jo hi vaig publicar aquesta secció que era «Folklore del Penedès», la gent d'allí no en sabia gaire, d'aquestes coses, però a Sant Martí Sarroca hi havia el Saquetes i a Pacs la Llorença.

27 d'agost de 1993, Ajuntament de Vilafranca, acte institucional d'homenatge a Pere Bohigas i Balaguer amb motiu de la publicació del volum *Folklore del Penedès*.

—Com hi vau arribar?

—Jo havia fet a Barcelona estudis amb en Carreras Artau, catedràtic d'ètica, que, a més, feia psicologia col·lectiva i ètica hispana, i que havia fundat un arxiu d'etnografia i folklore per a buscar documentació oral actual que pogués servir per fer estudis de psicologia col·lectiva i tot això. Va trobar unes beques i vaig esdevenir becari, de manera que em feia anar a la recerca de personatges que tenien material folklòric popular. Aquesta feina llavors em va interessar, tot i que més endavant la vaig deixar de banda i no me n'he ocupat més. Però a la meua joventut me n'havia ocupat i vaig fer un estudi sobre el mite i la llegenda de Catalunya, que vaig publicar i que penso que estava bé.

—Com era el Vell Saquetes?

—La seva era una barreja de cultura tradicional i de cultura llibresca, ell tot ho associava i no ho distingia gens. Era un pagès, però tenia curiositat per tot, és a dir, que no distingia el que era folklore i el que eren fonts llibresques. Explicava moltes coses, i en sabia, de coses; era d'aquelles persones que, si hagués viscut en un altre ambient, potser hauria pogut fer una carrera i hauria tingut uns estudis, però s'havia format sol i suposo que havia anat poc a l'escola. Era un home amb una gran curiositat. I després vaig parlar amb la Llorença; aquesta, si hi hagués hagut la inquisició, l'haurien cremat viva perquè feia conjurs contra les tempestats, i tota una sèrie de coses que creia i practicava.

—No va ser una feina fàcil?

—En aquells anys ja era molt difícil trobar subjectes d'aquests, fins en Milà i Fontanals, que va ser un dels primers que va recollir poesia popular aquí, ja deia que en el seu temps era tan difícil trobar composicions, però encara vam recollir moltes coses en les missions de recerca de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya, que promocionava en Rafael Patxot. La feina de Milà al *Romancerillo*... és la més important que s'ha fet i potser pràcticament es completa més per les cançons, diguem que no són estrictament locals perquè aquestes cançons populars tenen una biografia molt àmplia; per exemple, *Els estudiants de Tolosa* és una composició que trobem a Catalunya, al Sud de França i al nord d'Itàlia, jo diria que aquesta poesia devia ser difosa pels joglars pel fet que tingui aquesta àrea tan important.

—Del Vell Saquetes en vau recollir la versió del Ball d'en Serrallonga...

—Hi ha diverses versions perquè cada copista ho intentava millorar i posava coses seves, a vegades, però, el que feien era espatllar-ho. És el que té el folklore, una cançó popular cantada per la mateixa persona pot variar, jo vaig participar en l'Obra del Cançoner Popular Català, que patrocinava en Patxot, vaig anar primer amb mossèn Anglès i després amb el mestre Barberà, i cada vegada era diferent, perquè no eren memòries professionals i, després, ells això no ho reciten, ho canten, i quan ho canten, si hi introdueixen alguna petita modificació, no se n'adonen.

—Vós vau ser un dels últims a veure el Vell Saquetes. Quan hi va anar en Pere Grases, deu anys després dels vostres treballs a la revista "Penedès", ja era mort i només va poder parlar amb el seu fill.

—En Pere Grases va fer una obra molt eficaç, d'ell se'n parla molt a Veneçuela. Va ser qui va introduir allí els estudis literaris amb metodologia moderna, i sobretot va fer l'obra d'estudi

d'Andrés Bello, que és molt interessant. Jo li vaig dir una vegada que ho reunís tot i fes l'edició de l'obra completa d'Andrés Bello, que a Amèrica va ser el gramàtic més important del segle XIX, per dir-nos el que Andrés Bello va suposar i suposa per al nostre temps. Quan vaig anar a veure el Vell Saquetes jo no tenia gaire més de dinou anys, també va ser llavors que vaig publicar un article en una revista que es deia *Universitat* i que no he trobat. Va ser l'any del centenari del naixement de Milà i Fontanals, precisament l'any que vaig entrar a la universitat, el curs 1917-18, i amb en Rubió els de la classe vam anar a portar una corona de bronze a la tomba de Milà i Fontanals. Hi va haver un acte a la Casa de la Vila, llavors era alcalde en Cuyàs, un home que devia tenir cap a quaranta anys. En Rubió i Lluch va escriure un discurs, però com que era gairebé cec i no podia llegir, li vaig llegir jo, em va fer gràcia llegir-ho, jo que només era el nen de cal Perico, abans ens deien «nen» fins que érem molt grans.

PRESÈNCIA DE MANUEL MILÀ

—També vau recordar Milà a la universitat?

—Com és natural, hi va haver també alguns actes en commemoració del centenari d'en Milà. En Rubió ens va dir que féssim algun treball sobre en Milà, i jo, com que llavors era quan començava a interessar-me pel folklore —tot i que per motius essencialment literaris, potser per les lectures que havia anat fent, m'interessava l'èpica espanyola i, en general l'èpica medieval—, havia començat a llegir articles, tot i que Bedier no el vaig llegir fins molt més tard i va ser potser en Jordi Rubió qui em va posar a les mans aquests treballs, de manera que llavors vaig estudiar Milà com a folklorista, i això es va publicar cap a 1918, amb motiu del centenari del seu naixement. El vaig llegir, conjuntament amb altres treballs, en un acte commemoratiu al paranimf de la universitat.

—I què me'n dieu, de la teoria d'en Milà com a autor del “Curial”?

—Mireu, això és impossible. Primer que *Curial e Güelfa* es conserva a la Biblioteca Nacional de Madrid. Hi ha un manuscrit i és del segle XV i el va estudiar en Rubió i Lluch, que no era cap ase. Si l'hagués escrit en Milà i Fontanals, no estaria a la Biblioteca Nacional sinó a la Biblioteca de Catalunya. En Milà no era cap falsificador, el manuscrit és datable i la llengua i tot; a més, era un home tan escrupolós científicament que no ho hauria fet, això. Ell en va fer, de pastitxos, *La Cançó de Pros Bernat* és un pastitx, la *Complanta d'en Guillem* també, però una novel·la en prosa no la podia haver fet. Milà i Fontanals era un home amb uns escrúpols intel·lectuals i morals que una falsificació no l'hauria feta mai. Potser el que passa és que jo diria que la gent de la meua edat que han fet el que jo he fet, que no n'hi ha gaires, està molt lligada a Milà i Fontanals perquè jo a l'institut vaig tenir de catedràtic de perspectiva literària i història de la literatura un deixeble d'en Milà, que de vegades parlava d'ell, i després a la Universitat vaig tenir un gran deixeble d'en Milà, que era en Rubió i Lluch, que venia poc perquè ja era vell, tenia una classe nombrosa de 60 nois del primer any, nois que devien complir els 17 anys, però que no fèiem soroll perquè els estudiants sabíem amb qui podíem fer xivarri. En Rubió donava llavors poques classes perquè hi veia molt poc, però la primera lliçó era sempre sobre en Milà i Fontanals.

—En Menéndez y Pelayo va ser deixeble d'en Milà...

—Milà és l'única figura realment europea en aquesta branca de l'erudició, de la història literària, que ha tingut Espanya. Milà coneixia molt bé la bibliografia alemanya, tot i que crec que no sabia alemany, però hi havia un alemany que la hi traduïa, de manera que estava al corrent de tot. I després va fer veritable romanística perquè el seu llibre *De los trovadores en España* és una obra clàssica sobre la literatura provençal, de manera que convé llegir Milà de tant en tant. I la seva *Poesía heroico popular castellana* va donar un tomb completament diferent a la idea que es tenia sobre l'èpica espanyola i ell va ser dels primers, si no el primer, que va abandonar la teoria romàntica sobre l'èpica, aquella de les «cantilenas», que deia que eren com uns cants que feien de premsa, i com que no hi havia premsa, els joglars, si hi havia una guerra, la pesta, o una execució, eren els que en vers ho cantaven. I es deia que després es van unir una colla d'aquestes «cantilenas» i van donar origen a les cançons de gesta.

—I Milà no ho va acceptar...

—Ell va ser el primer que no va seguir aquesta teoria i va creure que Espanya tenia l'èpica, i va resseguir aquesta èpica en les cròniques generals. No va poder dir quina forma tenien perquè eren prosificades, però hi havia el *Cantar de Mio Cid*, que és de la primera meitat del segle XI, cap a 1030 o 1040, on es veu que no són síl·labes comptades, sinó assonàncies, i després hi ha Gonzalo de Berceo, que és el que en deien «mester de clerecía», és a dir, el mestre oficial de literatura dels savis, dels doctes, que ja emprava la «cuaderna vía», amb síl·labes comptades.

—L'èpica que Milà ressegueix a les cròniques castellanès també la vam tenir a Catalunya?

—És possible que l'haguéssim tingut, però no n'han quedat restes, és possible perquè tots els països en devien tenir, d'èpica, era un gènere popular, es cantava. Aquí és molt possible també que es cantessin poemes èpics provençals que es catalanitzaven amb una certa facilitat —fins al punt que en Rubió i Lluch no distingia bé el català del provençal—; en Milà sí que ho distingia, perquè era filòleg. És a dir, els grans deixebles de Milà que van ser en Rubió i Lluch i en Menéndez y Pelayo van heretar del seu mestre la metodologia i el rigor científic, en canvi cap d'ells no era filòleg.

—És ben interessant aquest caràcter...

—Que Milà era filòleg es demostra perquè va ser el primer que va parlar de llengua catalana, encara que després va ser ell qui va fer el que és el primer tractat sobre poesia catalana medieval, es veu allí un home que coneix l'èpica europea i té una formació que no tenien els d'aquí, vull dir els de tot Espanya, perquè aquí hi havia poca gent. I després fa el seu treball sobre els trobadors, el provençal no el feia ningú aquí i això va ser molt important.

—Era i és un punt de referència inevitable?

—És clar. Jo encara he tingut com a mestres dos deixebles d'en Milà i Fontanals i un tercer que no en va ser deixeble directament però que en realitat va ser qui ha recollit la seva herència, que era en Menéndez Pidal, a Madrid. Una vegada vaig anar a casa de Menéndez Pidal i vaig veure que al seu despatx tenia un retrat d'en Menéndez y Pelayo i un altre de Milà i Fontanals. Era un home que tenia un sentit liberal molt gran, però recordo que em va dir «que gran catalán y que gran español, ustedes debieran de ser como en Milà y no como són ahora»; jo li vaig dir que «si hubiera vivido ahora, quizás sería como nosotros». Menéndez Pidal en aquest sentit creia en una

Espanya que ja existia a la prehistòria, i va publicar també una obra que es deia *Catalunya bilingüe*, cosa que no era certa; tot i que la Corona d'Aragó era bilingüe perquè els aragonesos parlaven una altra llengua, a Catalunya no es parlava l'aragonès, es parlava el català. Els reis d'Aragó sí que eren bilingües, potser trilingües perquè hi havia reines castellanès, franceses o d'altres llocs. Els reis d'Aragó de totes maneres tenien el català i l'aragonès, a Aragó no parlaven català, parlaven aragonès, i aleshores tant l'aragonès com el lleonès eren diferenciats del castellà, dues llengües tan semblants eren dialectes diferents.

—El patriarca de la Renaixença...

—En Milà, a més, era un home que es va incorporar tard a la Renaixença; al principi no hi creia molt perquè quan Rubió i Ors li va enviar allò del Gaiter del Llobregat i va veure el que allí posava, allò de «Puix parla català Déu li do glòria», al final hi va posar «idem, idem al grec». Van fer els primers Jocs Florals el 1859, presidits per en Milà. Tot i el prestigi literari que tenia, el seu discurs presidencial va ser gairebé una oració fúnebre per al català: aquesta llengua gloriosa, aquesta llengua que té un passat brillant, que ha tingut escriptors mestres, si avui en el conjunt de llengües europees no pot ocupar el lloc d'abans, perquè no és una llengua oficial d'un Estat, deixem-li almenys un refugi. Vint-i-cinc anys després, el 1884, ho van tornar a celebrar, però Milà va fer un discurs tot diferent; diu: qui ho havia de dir que en aquesta llengua s'estudien obres bones i fins i tot obres principals, vull dir, obres mestres... És clar que llavors ja s'havia publicat *L'Atlàntida*, Verdaguer ja era una figura, de manera que Milà havia canviat completament la seva actitud respecte al català. Em suposo que això ho devia dir perquè Verdaguer ja havia publicat *L'Atlàntida* i el *Canigó*, en Verdaguer feia revisar els seus treballs per en Milà i Fontanals per si hi havia algun castellanisme, a banda de l'ortografia, que era més o menys la de l'Acadèmia de les Bones Lletres. Si Prat de la Riba hagués ordenat que fos la de l'Acadèmia de les Bones Lletres, hauria estat aquesta; a més, l'Acadèmia i l'Institut per qüestions ortogràfiques estaven de punta. Quan plegava del despatx, al vespre, Prat de la Riba anava a la biblioteca de l'Institut a consultar llibres i coses.

—I Pompeu Fabra?

—En Fabra tenia un cap molt clar, ell no era filòleg, sabia de gramàtica històrica, però el que l'interessava era la llengua literària; si es va imposar el fabrisme, va ser perquè en part de la Riba va dir que havia de ser aquesta. Tècnicament està bé, però es podia haver fet d'una altra manera, si es volia ser més tradicional, es podia deixar la «ch» final o la «y», que així va ser com es van escriure les obres de Verdaguer.

—Vau assistir a les classes d'en Menéndez Pidal?

—Em va fer molta il·lusió anar amb el Menéndez Pidal a Madrid, perquè era una gran figura i després perquè donava un curs de doctorat. Jo feia preguntes a classe i els meus companys partien de zero, no sabien res, i a més no els agradava, molts estudiaven i deien que era una carrera bonica perquè veien obres literàries, però la filologia es una ciència rigorosa i el Menéndez Pidal no creia en la universitat, li feia són, de manera que tot el que podia fer des de fora de la universitat ho feia per no anar a la universitat. Un dia, en sortir de classe, em va dir: «He recibido una carta —ell tenia una gran admiració per Rubió i Lluch— del doctor Rubió que me habla de usted, yo ya me había fijado en usted porque he visto que usted sabía cosas...» A la tardes vivia en un torre a Chamartín de la Rosa, ara està completament unit a Madrid però llavors encara estava una mica

lluny. Pidal treballava el jardí. «Por las tardes yo voy al Centro de Estudios Históricos, venga un día a verme y charlaremos». Em vaig doctorar a la Universitat de Madrid, l'única que llavors concedia aquest grau. Des de llavors vaig començar una relació molt estreta amb Pidal, vam ser molt amics. A Madrid n'hi havia de molt bons que no creien en la universitat, mentre que aquí n'hi havia de molt bons que sí que creien en la universitat, de manera que aquí amb mitjans i de la manera que es va poder la universitat es va posar molt al dia; en canvi, a Madrid en Pidal, que era president de la Real Academia Española, era el primer que mirava que li coincidissin les hores d'aquests càrrecs. El doctor Blecu, per exemple, només volia Barcelona o Madrid, perquè eren els dos únics llocs on hi havia mitjans de treball; a Salamanca, per exemple, tota una universitat com la de Salamanca tenien molts arxius, això dóna temes, però es necessita una bibliografia adient i no la tenien, estic parlant de fa molts anys, ara potser ja ha canviat.

DE LA ROMANÍSTICA ALS MANUSCRITS

—Però us reconeixeu com un romanista?

—Sí, jo volia ser romanista i vaig firmar unes oposicions d'una càtedra de llengua i literatura espanyola, eren dues càtedres, una a Múrcia i una altra a La Laguna, i estaven adjudicades a qui passés les oposicions. A Múrcia, hi anava el poeta Jorge Guillén i a Canàries hi anava jo, és clar, però no m'havia preparat les oposicions i fonamentalment van sortir uns temes que no sabia. Aleshores, abans de manifestar la meua ignorància en tot això, em vaig aixecar i me'n vaig anar i no vaig entrar a les oposicions. Un jutge em va dir: «Usted ha hecho investigación y cuando hay que hacer oposiciones, en el momento que se firman unas oposiciones, hay que preparar oposiciones y no hacer investigación». Era veritat i vaig escriure a Rubió dient-li que m'havia retirat i em va dir: «M'alegro molt que s'hagi retirat perquè m'agradaria que vostè treballés amb mi». L'edat mitjana la coneixia potser millor que cap altre opositor perquè jo, com que vaig voler ser romanista, em vaig aficionar especialment en l'edat mitjana, però van sortir uns temes del segle XVII i XVIII.

—Per què us va cridar en Rubió?

—Deia que jo seria un excel·lent bibliotecari de manuscrits, que és el que he estat. Com que aleshores hi havia la dictadura de Primo de Rivera no volia convocar cap vacant de la biblioteca perquè després no vingués un senyor que a ell no li agradés. Podia venir un senyor de Madrid que en pogués saber més o no saber-ne tant de manuscrits, però que posat aquí fos un estranger, perquè els madrilenys de les d'aquí no en sabien res, excepte en Sáenz Rodríguez, que era deixeble del Menéndez y Pelayo, i després també en Millares Carlo, però aquest només era paleògraf. Aleshores fou quan en Rubió va convèncer en Patxot —que fou qui va pagar totes les despeses de l'Institut d'Estudis Catalans durant l'època del Primo de Rivera— perquè em donés una beca i em va encarregar que fes el repertori de manuscrits catalans. Aleshores vaig anar a València, a Saragossa, vaig fer viatges i es va reunir un material, però en Patxot després se'n va anar perquè va venir l'època de la República.

—El vostre treball el va publicar la Fundació Patxot?

—Algunes coses del repertori van sortir gràcies a la fundació Patxot, però els materials van passar a la Biblioteca de Catalunya.

—També vau estar treballant a París?

—Sí, molt de temps. El primer any que vaig estar a París des del mes de gener fins a l'agost i el segon any, com que havia començat estudis, vaig anar-hi a principis de novembre, que em pagava els estudis la Diputació. En Jordi Rubió va mirar que en Patxot em continués pagant la pensió, però com que havia estat educat en la cultura anglesa li va semblar que no tenia prou coneixements si no anava a la Gran Bretanya i m'ho va proposar, de forma que «a bodes em convides». Em va agradar molt perquè de tots els països que conec el que m'ha agradat més per viure és la Gran Bretanya i Londres és una gran ciutat per viure-hi. És una ciutat amb unes biblioteques i uns museus, una ciutat extraordinària. Si hagués tingut diners, hauria passat l'estiu a Londres perquè feia una temperatura molt agradable a l'estiu i tenies les grans biblioteques, els grans museus, els grans parcs, els parcs de Londres eren una meravella.

—Hi vau anar a estudiar obres catalanes?

—A París hi havia un catàleg d'un gran hispanista

tellans van ser molt fidels. L'Alcalà Zamora, que era el més anticatalà, era un orador brillant i van dir una vegada parlant d'aquí que: «Fue a Cataluña para pactar desmembraciones». Va ser un home molt lleial a això i recordo que el Nicolau d'Olwer n'estava molt, de l'Alcalà Zamora, i reconeixia que era un home molt seriós. Com li he dit, hi havia també l'Azaña i el catedràtic de paleografia que era en Millares Carlo. L'Azaña estava entusiasmat perquè van arribar a Barcelona, jo els vaig anar a rebre també i hi vaig anar amb en Menéndez Pidal, que també va venir. Anàvem amb el cotxe del mestre Amadeu Vives, que era un cotxe magnífic. Deia l'Azaña: «Es que nunca había visto un pueblo en la calle, ¿qué haremos nosotros?, porque nosotros deberíamos hacer una cosa como respuesta a este recibimiento». Va passar en Fernando de los Ríos i es van fer uns discursos molt brillants i un dels que va estar molt bé fou el del Sáenz Rodríguez, que havia recollit aquest sentit hispànic ampli del Menéndez y Pelayo, era molt erudit i coneixia la literatura catalana, però aquest va fer un discurs dient que ara que ens havíem trobat era el moment que féssim, que ens poséssim d'acord en el que no havíem de fer, i va dir allò de «ni separatismo, ni asimilismo».

—Tot un programa polític!

—Després va venir en Fernando de los Ríos i va dir: «Ahora ya no va a haber problema catalán porque ahora habrá libertad en España». Tot això va venir després del Primo de Rivera, hi va haver la dictadureta i després va venir la República. És clar que tot això era teòric perquè a la seva manera ja hi havia llibertat, ara, el que ells no trobaven bé era que hi hagués hagut la cooficialitat del català i aquestes coses. Ortega

un grup de catedràtics que volia fer una reforma a fons de la universitat i entre aquests hi havia catalans i castellans. Quan va venir l'autonomia universitària, la universitat es va catalanitzar i aquests castellans es van posar en contra del Patronat, el secretari era en Balcells, el catedràtic de llatí, que va ser un home que va fer una feina enorme, perquè en poc temps, en un any, va fer una reforma enorme que va canviar la manera de ser de la universitat. Els plans d'estudis van canviar també aleshores perquè el ministeri va fer canvis en els plans d'estudis.

—Hi havia voluntat renovadora?

—Uns catedràtics eren renovadors, però els que eren castellans quan van veure la catalanització de la universitat no hi van estar d'acord i es van passar a l'altre costat, i després n'hi va haver que no estaven d'acord amb el que havia fet en Balcells perquè la universitat tenia valors, tenia uns béns, i en Balcells per fer reformes a l'edifici i s'ho va gastar tot, a més va comprar molts llibres i altres coses, i això hi va haver gent que no ho va trobar bé, que li va semblar que no s'havien de treure tots els béns. El que en aquell temps convenia era fer una obra radical per transformar de cop la universitat. La universitat tenia personalitat jurídica; per tant, podia tenir deixes d'algun senyor que en fes una a la universitat. Crec que el que va fer en Balcells va ser molt important perquè va canviar l'aspecte extern, la fesomia, la façana de la universitat i després l'interior, però no li van perdonar i en Balcells quan va venir la dictadura d'en Franco se'n va anar a Suïssa i va morir allí, molt pobrament i separat de la família, perquè la dona i les filles les tenia aquí, va ser un final molt trist.

—Vau haver de deixar la universitat

un professorat que l'institut hagués reconegut, podien fer exàmens, el que no podien fer era l'examen final, és a dir, la revàlida. Això em va anar bé, perquè, si no, m'hauria posat a ensenyar en col·legis particulars i no n'hauria sortit, i això que durant un quants mesos vaig anar als jesuïtes de Sarrià, perquè el professor que hi havia l'havien fet numerari. Allà hi anaven fills de casa bona, el perfecte d'estudis era un home molt trempat, un mallorquí d'origen xueta, que es deia Cavalleria, però el que em va molestar era la insolència d'aquells nois, i per cert que després vaig fer amistat amb un d'ells, perquè era amic del seu pare, el marquès de Mura, que era president de l'Associació de Bibliòfils, entitat que em va voler tenir com a assessor. Però un dia ja en vaig tenir prou, i vaig dir una cosa que als jesuïtes no els va agradar: «Miri, durant la guerra he hagut de trac-tar gent de la FAI, eren joves que no tenien cap culpa de tenir aquestes idees perquè eren de l'Hospitalet i no havien tingut altre ensenyament que l'escola anarquista, però em trobava més bé tractant amb aquests nois que amb vostès!». Suposo que no els va agradar, però era la veritat.

—Aleshores vau entrar a l'Escola de Bibliotecàries?

—L'Escola de Bibliotecàries és una altra història, perquè tot això té molta història. L'Escola de Bibliotecàries la tenia abans de Mancomunitat, quan va venir la primera dictadura, la d'en Primo de Rivera, va passar a la Diputació, però resultava que per ser professor calia un nomenament que deia que aquest tindria caràcter definitiu el dia que es fes un

—Era el sistema decimal d'en Rubió...

—Era el sistema decimal de tot Espanya. A Madrid se seguia amb més puresa perquè hi havia en Laso de la Vega, que, aquest, era un home que tenia una formació com a bibliotecari tècnicament bona, tot i que no tenia la personalitat d'en Rubió. Aquest Laso de la Vega tenia una biblioteca, que no sé si era la de la Universitat de Madrid o d'una escola superior, i va aplicar un sistema decimal estricte. Llavors vam veure amb en Rubió que havíem de fer igual perquè els llibres els intercalava per matèries, d'acord amb el sistema decimal, però només ho feia una vegada l'any, mentre que els llibres nous els tenia en un armari i quan li demanaven els trobava fàcilment, mentre que en Rubió ho feia cada vegada que arribaven i s'estaven canviant cada vegada.

—I aquest sistema anava molt malament...

—Per això en Laso de la Vega deia: «Rubio, sí... hizo algunos disparatones...». Es referia també a una cosa que en Rubió va fer amb molt bon sentit, perquè el sistema decimal són deu números del zero al nou, té el mal de ser un sistema americà, però és còmode perquè és fàcil recordar els números...

—I en Rubió va fer algunes variacions sobre això...

—Sí, perquè el català no tenia número, com que era decimal no hi havia número per al català, i llavors es posava amb el provençal, tant pel que feia a llengua com a literatura, mentre que a història anava a una subdivisió d'Europa. Aleshores a tot el que era català en Rubió li va donar un número; és clar

Suposo que tots aquests volums Aguiló els va anar fent córrer, que es el millor que es podia fer, en cas contrari s'ho haurien venut a l'estranger i ara han anat a la Biblioteca de Catalunya. Pensar que una biblioteca de 1907 té el fons de literatura medieval catalana més important del món només es pot explicar per unes condicions extraordinàries com aquestes. Cal pensar que al fons de Marià Aguiló hi ha coses extraordinàries, entre elles tres cançoners del segle XV, anteriors a Ausias March, amb tota la poesia anterior a ell. Després hi havia la biblioteca Dalmases, que també era molt important, del segle XVIII, i es conservava sencera al palau Dalmases, al carrer Montcada, hi havia coses molt bones.

PERSONATGES DEL SEU TEMPS

—L'Eugeni d'Ors...

—L'Ors és un home al qual Catalunya li deu molt, potser van ser injustos amb ell i va reaccionar d'una manera que no era gaire bonica. Però aquí a Catalunya, a la cultura hi ha un abans i un després de l'Ors, va ser el que va acabar amb una cultura encara molt del segle XIX que era del pagès i de la barretina. El noucentisme no és altra cosa que voler fer una cultura a l'ordre del dia, i el noucentisme és una definició de l'Ors.

—En efecte...

—Però ja sap que hi va haver un petit incident amb l'Institut, amb els de la secció d'història de l'Institut, que eren una gent que només veien l'aspecte de la cultura catalana del document i aquestes coses; en aquest aspecte ho feien molt bé, però jo penso que a l'Ors no el van entendre. És a dir, en el fons l'Ors era un diletant, però un diletant de molta cultura, era un bon assagista i un bon

també estiejaven a Vilanova, amb aquelles senyores l'Ors va estar senzillament deliciós, els seguia el corrent, es va assentar damunt d'una taula, sense cap formulisme. Ara, això sí, totes li deien «mestre»...

—Renoï!

—Després, quan va tornar, va tenir relació amb la Biblioteca de Catalunya, quan es va celebrar el centenari de Goethe la Biblioteca va fer una exposició amb les obres que teníem i en un cicle de conferències en van encarregar una a l'Ors. D'aquestes exposicions generalment jo m'encarregava de l'organització. Recordo que la conferència de l'Ors volia demostrar que Goethe s'assemblava a ell, o que ell s'assemblava a Goethe... De manera que l'Ors era així, la vanitat.

—Vau tenir relació amb en Pere Grases, en Joan Ramon Masoliver i tota la colla de l'«helix»?

—Molta, però a l'*helix* no hi vaig participar. Tenia la col·lecció completa, que després em sembla que la vaig donar a la Biblioteca de Catalunya. Estava molt bé, aquella revista, cal recordar que fou la primera revista catalana que publicà una traducció de fragments de l'Ulisses de Joyce, la va fer Mn. Trens.

—Com era mossèn Trens?

—Va ser bibliotecari i professor del seminari, però era un home que li agradava la bona vida. Vivia amb Mn. Anglès i Mn. Carreras perquè

TEMPS DE GUERRA

—La guerra va aturar els vostres treballs i estudis?

—Mireu, hi ha el cas d'en Martí de Riquer, que era més jove que jo. Va anar a trobar en Nicolau d'Olwer a veure si li podia trobar una cosa a la rereguarda perquè estava fent uns treballs molt importants de literatura catalana i en Nicolau d'Olwer li va dir: «Mireu, ara aneu on us cridin, incorporeu-vos i quan s'acabi la guerra ja fareu aquests treballs de literatura catalana», i en aquest fet va perdre el braç. La guerra no distingia els estudiosos.

—I vós?

—Quan va començar la guerra a mi em van mobilitzar, i els que érem de lletres passàvem a sanitat, és a dir que el conseller de Sanitat era un catedràtic de la facultat de Medicina, que era un dels germans Tries i Pujol, ens va dir que els de lletres féssim l'examen de practicant perquè ell ens cridaria a medicina, a sanitat. Això l'únic que ho va poder fer del tot va ser en Vicens Vives, perquè després la cosa va anar tan de pressa que ja no hi va haver temps. De manera que jo em vaig examinar de practicant, i per cert no ho vaig fer del tot malament, em van demanar que fes una capelina d'Hipòcrates però no em sortia i el mateix malalt em deia: no, miri, ara faci-ho així. Quan em van mobilitzar, em van cridar, vaig dir que jo volia que em posessin per

fer-ne un fons únic i donar-hi una numeració i vaig fer tota aquesta feina. És clar que primer vaig anar a veure el canonge Botei i li vaig dir que m'havien encarregat de fer això i que no volia que s'ho prenguéssim com una suplantació, ell ho va entendre i sé que després parlava molt bé de mi. Després hi va anar per la part arqueològica en Serra Ràfols, un bon historiador i un bon arqueòleg. A mi em semblava que, tal com estava l'arxiu de Sant Feliu, al menjador del palau episcopal no estava segur, perquè estava damunt d'una taula. Jo els vaig dir que ho pensava incorporar a l'arxiu de la catedral i els vaig dir que quan ells se'n tornessin a cuidar ja en farien el que voldrien, només hi vaig posar una numeració seguida.

—I finalment?

—Llavors em vaig trobar a Girona que havia de tornar cap al franquisme o no tenia cap altra alternativa. Tot i que jo no era ni àcrata, ni menjacapellans, ni res de tot això, jo creia que, si no guanyava en Franco, amb la República hi havia camins per tornar les coses al seu lloc. Aleshores, anava cada dia a l'hospital militar esperant que en Tries em cridés, en Tries no em va arribar a cridar i un dia se'ns emporten tots cap a Terrassa, d'allí a Castellar del Vallès i d'allí fent giragonses cap a Girona i com que venia aquest que era de complement ens va dir que anéssim a França. Jo vaig veure que si anava a França em costaria de tornar i que tindria dificultats amb la biblioteca. Vaig anar primer a casa d'en Busquets i com que no podia ser vaig trobar en Carles Rahola al carrer, ell em va dir que anés a casa seva, vaig estar uns dies a can Rahola, tot i que la vida era molt difícil hi havia llegums i conserves.

—I allí us va trobar el final de la guerra?

—Vaig estar un temps allí fins que ja es va acabar la guerra i aleshores cada dia a les sis del matí me n'anava a la carretera a veure si hi havia algun cotxe que anés cap a Barcelona. Un dia va passar un cotxe militar i els vaig demanar si em podien portar a Barcelona. Em van dir que portaven «el correo del Generalísimo» i com que els vaig dir que no el tocaria em van deixar pujar. Això només podia passar a Espanya, tot té els seus avantatges, a Alemanya si hagués dit que era del front i que havia estat a l'altra banda m'haurien portat en camps de concentració, en canvi aquests senyors em van portar fins a prop de casa, amb «el correo del Generalísimo».

—Ironies del destí...

—Això és propi d'un país com Espanya, tot i que no es fan moltes vegades les barbaritats que es van fer en un país com Alemanya. Si aquí hi hagués hagut el que allí hi va haver amb els jueus, portar si que n'haurien matat, de jueus, però després se n'haurien cansat i haguessin dit que no valia la pena, o potser els haurien subornat.

NOTES LITERÀRIES

—Vós heu fet importants aportacions a l'estudi de la novel·la de cavalleries.

—Recentment no. A la Biblioteca de Catalunya n'havia parlat en conferències, perquè a en Mateu quan hi havia algun fet o celebració li agradava que es fessin conferències i aquestes coses, generalment jo sempre en feia alguna i era el que triaven els conferenciants. Sobre *Curial e Güelfa* tinc publicat algun treball a les actes del III Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes.

—Quin caire té el “Curial”... com a novel·la de cavalleries?

—El *Tirant*... és més una novel·la de cavalleries clàssica. El *Curial*... és una novel·la psicològica. És una novel·la poc coneguda, té molta més fama el *Tirant*..., a banda del fet que és una bona novel·la i després en Joanot Martorell feia com els autors medievals, que fer plagis per ells no era cap mal i ells el que miraven és que el que fessin es llegís bé i si ho copiaven d'un altre es quedaven tan tranquils. El *Tirant*... té el començament que és allò de Guillem de Varoic que és la iniciació del cavaller que és tret del *Llibre de Cavalleria* de Ramon Llull, i després hi ha trossos amb una certa influència de Boccaccio. Ara, el *Tirant*... és una novel·la eufòrica...

—Vital?

—Vital, divertida. En canvi el *Curial*... és quasi una novel·la psicològica. És la història d'un xicot jove, que és armat cavaller, que és educat per una família i la senyora de la casa, que és la Güelfa, s'enamora d'ell, i aleshores, és clar, hi ha uns problemes psicològics. Com a novel·la psicològica és admirable. N'hi ha un manuscrit únic a Madrid, és una novel·la per la qual he sentit una gran predilecció.

—Ausias March també ha estat objecte dels vostres estudis...

—Però Ausias March era del XV. Un dia vaig posar damunt un mapa d'Espanya els grans poetes del segle XVI en castellà: Garcilaso de la Vega, Fernando de Herrera, els de Sevilla, Góngora ja va venir molt cap al final. Tots estaven a unes distàncies com les que hi pot haver avui de Barcelona a Saragossa, a València, Lleó, Toledo, en canvi Barcelona en aquell moment era pràcticament el Principat, és molt petit i, és clar, no sempre hi ha bons escriptors. Els escriptors, generalment, es distribueixen en una geografia bastant àmplia...

—I, a més, una llengua marcada per la desaparició de l'aristocràcia, de la cort...

—Va quedar una aristocràcia provinciana, que parlava el català aquí, eren com una segona fila. Jo crec que és això i ja ho havia dit Menéndez Pelayo, un home extraordinari pel qual jo sento una admiració i un respecte enorme. Em vaig formar molt llegint Menéndez Pelayo. Va ser el que va dir que la literatura catalana havia tingut la seva edat d'or, tot i que fora d'Espanya tota aquesta terminologia de l'edat d'or i de plata no es fa servir. Però es pot dir perquè els castellans han estat els mestres de la novel·la al món, la primera novel·la moderna que hi ha és el *Quixot*, i després la novel·la picaresca és un gènere molt interessant. És clar que hi ha hagut altres gèneres, però vull dir que la literatura castellana és de les que pesen al món. Menéndez Pelayo va dir que l'època d'or de la literatura catalana s'havia anticipat i que, per tant, també s'havia anticipat la decadència. Jo crec que això no és veritat perquè al segle XV Catalunya va tenir uns grans poetes, però, Ausias March era valencià.

—...i també Joanot Martorell.

—En efecte, Joanot Martorell també ho era, i potser el que era barceloní era l'autor del *Curial*..., que és anònim. València i Barcelona eren al costat, i la llengua era la mateixa, encara que els valencians notaven que no parlaven igual. Roís de Corella, que ja és de molt de finals del XV, però que és un poeta important, tot i que més retòric, diu que el valencià és molt semblant al català, però no és igual, potser perquè feien les «r» finals o la conjugació que difereix una mica, de manera que ja en el XVI els valencians se sentien diferents... i, a més, Jaume I els va fer d'un regne diferent.

—Amb l'edició d'Ausiàs March vau fer una feina essencial.

—L'edició d'Ausiàs March és difícil perquè és un poeta conceptuós, jo vaig incorporar algunes correccions a l'edició a *Els nostres clàssics* de la Barcino. L'editor sempre feia el mateix: quan li quedaven uns cent exemplars els retirava i deia que s'havien exhaurit, però no s'acabaven mai, sempre en tenia un d'amagat. Cal destacar igualment la influència que Ausiàs March va tenir també sobre la literatura castellana, sobre Garcilaso i sobre el mateix Fernando de Herrera. Cal tenir en compte, però, que Ausiàs March costa i després té tota una part en la qual vol fer una teoria de l'amor, del que ell no va sentir mai perquè Ausiàs March era un home que tenia una vida molt llicenciosa, es va casar dues vegades i tots els fills que va tenir van ser fora del matrimoni, un d'ells era fill d'una esclava. De totes maneres els *Cants d'amor*, tan conceptuosos, proposen una teoria que el bisbe Torras va veure molt bé a *La tradició catalana*, i és que proposa una teoria de l'amor que és treta d'Aristòtil i de Sant Tomàs.

TORRAS I BAGES

—La tradició catalana proposa una teoria entre política i religiosa?

—Mireu, allò de la Catalunya que és cristiana, ho és perquè té la tradició medieval i tota la cultura medieval era cristiana. Si Catalunya al Renaixement hagués tingut una cultura més forta, hagués creat una cultura renaixentista més o menys organitzada, i al XVIII hagués tingut una cultura enciclopedista. Al XVIII hi havia com a gran centre cultural Cervera que era dels jesuïtes i al XIX hi va haver els federals, en Pi i Margall per exemple, que era català, com en Valentí Almirall.

—Sí, però al bisbe Torras l'interessava fer el contrapès a Valentí Almirall i amb tots els menja-capellans que dèiem.

—Sí, el federalisme va arrelar molt a Catalunya, era un partit molt d'esquerra, de manera que aquí, es clar, amb el segle XIX, quan ja Catalunya torna a reviure, es posa en l'època dels corrents revolucionaris, això també és tradició catalana. El bisbe Torras va ser un home molt important com a escriptor eclesiàstic, un dia en vaig parlar amb en Joaquim Carreras Artau i li vaig preguntar quin valor donava al bisbe Torras. Em va dir que considerava que s'havia de posar en el prestatge dels pares de l'església. I encara hi ha el seu escolasticisme, va morir el 1916 i no sé si va arribar a temps per veure quan Lleó XIII va decretar que la filosofia oficial de l'Església era l'escolasticisme, als seminaris van haver d'acceptar la filosofia escolàstica, però això no vol dir que l'escolàstica s'hagués de posar a l'alçada de la filosofia moderna i això és el que va fer el cardenal Mercier, que va ser bisbe de Lovaina. Jo no sé si el bisbe Torras hi va ser a temps, però ell ja havia vist aquest agermanament, va agafar el tomisme i el filòsof Francesc Xavier Llorens i Barba, fill de Vilafranca, un filòsof que té un lloc important en la cultura catalana però no dins de la filosofia europea, perquè a més no va deixar res escrit i era d'una escola petita.

—Heu estudiat el bisbe Torras?

—M'interessa bastant, vaig fer una cosa sobre el seu sentit crític amb motiu del seu centenari i després Mn. Bonet i Baltà deia que jo havia contribuït a rebaixar el nivell del bisbe Torras, però jo no rebaixo el nivell de ningú, només dic que cal tornar a llegir les obres del bisbe Torras i llavors és quan es pot separar el gra de la palla. Torras i Bages en certes coses demostra tenir un sentit crític, la bellesa del *Blanquerna*, per exemple, la va veure, se'n va adonar. Torras no era gens hedo-

nista, era un escolàstic atrotinat i no pas de la nova escolàstica belga, era de l'escolàstica del seminari de Vic. Torras havia volgut anar a estudiar al seminari de Vic perquè li va semblar que allò era més eclesiàstic, tot i que aleshores allí hi havia un nucli literari interessant. De manera que això és el que m'ha cridat l'atenció del bisbe Torras, que ell se n'hagués adonat d'uns textos que, a més, els havia de llegir manuscrits a la Biblioteca Universitària de Barcelona, que ell hi anava. D'aquí va sortir *La tradició catalana*.

NOTES PERSONALS

—En què trebal·leu ara?

—Ara poc, quan vaig publicar el cançoner d'Aguiló ja va quedar publicada tota la poesia catalana anterior a Ausiàs March, que era un tema que m'havia interessat força. Ara estic que penso que potser ja no publicaré més perquè, mireu, ja tinc noranta-un anys, i de vell no es passa, de manera que ara el que faig és llegir coses, m'agrada llegir-me i veure quin efecte em fan les meves coses, de manera que ja ho veieu.

—Sí, és clar, però heu fet molt bona feina i amb molta humilitat.

—No, mireu, jo crec que el treball que he fet ha estat útil, ara que també el sacrifici més gran que he fet per Catalunya ha estat ser bibliotecari. M'ha agradat molt treballar amb en Jordi Rubió, que un home com ell em tingués tanta confiança, i treballar amb una biblioteca com la biblioteca de Catalunya que és una gran institució i que té el fons de manuscrits catalans més important del món. Guardar això ja m'ha agradat, des del començament es va fer molt bona feina.

NOTES

- (1) En concret hi vam estar parlant el 13 d'abril de 1991 acompanyat de Maria Teresa Gil i Via, i juntament amb Joan Bosch i Planas el 28 de setembre de 1991 i el 19 de juny de 1993. És del conjunt d'aquests tres encontres —sis hores de conversa enregistrades— que hem confegit aquest text. Una part de la primera conversa es va publicar en el número de Sant Jordi del 1991 del setmanari vilafranquí *El 3 de Vuit*.
- (2) La ressenya més completa de la seva vida i obra és possiblement la d'Amadeu J. Soberanas «Notícia de Pere Bohigas i Balaguer, filòleg i bibliòleg» a l'inici del volum de Pere Bohigas *Aportació a l'estudi de la literatura catalana*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalana, Fundació Congrés de Cultura Catalana, 1982. Podeu veure també «Semblança de Pere Bohigas», de Germà Colom, al volum d'homenatge *Mirall d'una llarga vida. A Pere Bohigas centenari*. Ed. Institut d'Estudis Catalans. Barcelona 2001.
- (3) La seva esposa, Mercè Martí i Piera, va morir igualment aquest febrer del 2003 pocs dies abans del traspàs del doctor Bohigas.

APROXIMACIÓ ALS PRIMERS ANYS DE L'ATENEU DE VILANOVA I LA GELTRÚ A TRAVÉS DE LES SEVES ACTES

RESUM

Una ressenya minuciosa de les iniciatives, activitats i vida interna de l'Ateneu de Vilanova i la Geltrú, institució ben arrelada a la vida de la ciutat. En concret, s'estudia des del 1877, any de la seva constitució, fins a l'any 1890, amb un ampli complement gràfic.

ABSTRACT

A thorough report on the initiatives, activities and domestic life at Vilanova i la Geltrú's Ateneu, a deeply rooted institution in the city's life. The study starts in 1877, the year it was founded, and concludes in 1890, with a wide graphic complement.

L'Ateneu de Vilanova i la Geltrú ha estat una societat que sempre ens ha cridat l'atenció per la vida que s'hi desenvolupava, per la preocupació envers la cultura i l'ensenyament que es projectava tant a través de la instrucció de la joventut, de l'ensenyament per aconseguir la promoció dels adults, de les conferències, gràcies al fet de tenir una biblioteca molt ben assortida, per la subscripció a diferents publicacions... Però, la pregunta cabdal és... com passa tot això?, com es viu?, quines persones hi intervenen?, per què esdevé i d'aquesta manera...?

Casimir Martí, quan parla de l'ensenyament, en la seva història de Vilanova, defineix l'Ateneu com "...una institució també dedicada a l'ensenyament, però amb la mirada posada en el progrés cultural dels adults..."⁽¹⁾

L'Ateneu de Vilanova fou fundat el mes de juny de l'any 1877. Tot va sorgir d'una reunió que es va fer a l'Escola Superior de Nens, el dia 22 d'abril de 1877. En aquell moment es va delegar el mestre Francisco Bonet i Espasa "para hacer un llamamiento a los vilanoveses y proponerles que patrocinaran tan simpática idea".⁽²⁾

Per fer una petita aproximació a la vida de l'Ateneu de Vilanova què millor que fer un estudi de les seves actes. Ens centrarem en els seus primers anys.⁽³⁾

1877

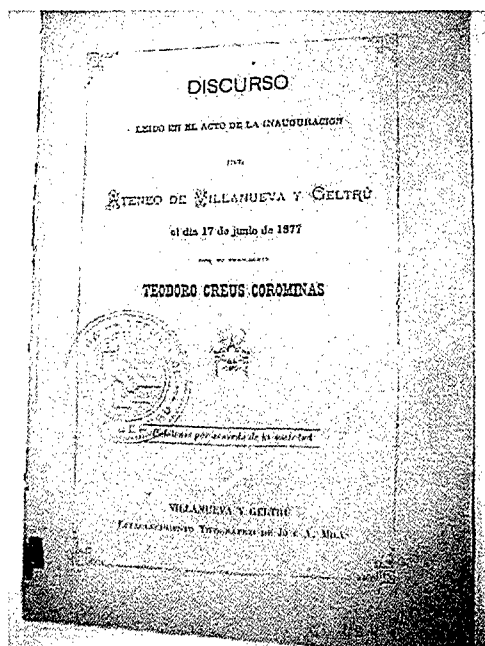
No passa gaire temps des que es va fer aquella reunió el 22 d'abril, ja que la primera acta de l'Ateneu és del dia 3 de juny de 1877. Si fem un estudi d'aquesta, sabem que la primera junta directiva estava formada per les següents persones:

President: Teodoro Creus i Corominas.
 Vicepresident: Francisco Bonet i Espasa.
 Secretari 1r: Juan Torrents i Marqués.
 Secretari 2n: Enrique Santacana.
 Tresorer: José Tomás i Bertran.
 Bibliotecari: Gerónimo Marqués.
 Vocals: José Puigdemasa.
 Rev. Salvador Tomás.
 Demetrio Galzeran.
 Antonio Marrugat.
 José Sugranyes.
 Jaime Vidal.

Aquest mateix dia es distribueixen els càrrecs i s'informa de l'aprovació del reglament per part del governador civil. També s'aprova la construcció de cadires..., i l'adquisició de material d'oficina i cafeteria.⁽⁴⁾

El 17 de juny de 1877, té lloc la inauguració de l'Ateneu. En aquest acte el secretari llegeix la memòria. El president declara, en nom del Rei, constituït l'Ateneu i a continuació fa la lectura d'un discurs.⁽⁵⁾ Més endavant s'acorda publicar l'esmentat discurs i posar-lo a la venda. També es decideix fer una llista de vilanovins als quals s'envii el discurs més una carta explicant els projectes de l'Ateneu.⁽⁶⁾

Es realitza la subscripció a diferents revistes, entre d'altres *La Renaixença* i *El porvenir de la indústria*.⁽⁷⁾

Les conferències es fan en dies concrets,⁽⁸⁾ també sabem que es fan les dominicals, cada diumenge, de 6 a 7 de la tarda.⁽⁹⁾

Ahora es prepara una vetllada literària i artística, per això es demana a l'Ajuntament el *Salón de Grados del Colegio de Segunda Enseñanza*.⁽¹⁰⁾

Ben aviat el nombre d'alumnes de les classes va augmentant, la Junta Directiva acorda de muntar classes nocturnes per al primer d'octubre. En un junta general els socis Francisco Bonet, Demetrio Galzeran i José Sugranyes s'ofereixen per fer-les gratuïtament. Se'ls dona un vot de gràcies i s'ultimen els detalls dels altres professors i del material, ja que es necessiten més taules. S'acorda de començar les classes de 1ª ensenyança a 2/4 de 8. Es reben sol·licituds per anar a classe sense pagar i es concreten horaris i quotes. També es proposa comprar més taules per a les aules de dibuix i buscar un ajudant per a les classes de 1r ensenyament a causa de l'augment d'alumnes. La junta directiva proposa que, en acostar-se la Pasqua, s'agraeixi el treball desinteressat que fan aquesta colla de persones voluntàries a les classes.⁽¹¹⁾

Aquest primer any és molt productiu, ja que es porten a terme moltes gestions per tal d'aconseguir una caixa d'estalvis. S'inaugura el dia 8 de desembre als baixos de l'Ateneu.⁽¹²⁾

S'acorda d'acceptar i donar gràcies al P. rector de les Escoles Pies N'Eduard Llanas, per l'ofertament de prendre part en les conferències dominicals.⁽¹³⁾ (Aquesta és la primera vegada que llegim el nom del P. Llanas a les actes.)

També sabem que les dificultats econòmiques no impedièn de poder formar part de l'Ateneu, ja que s'admet com a soci, sense pagar, qualsevol persona que presenti certificat.⁽¹⁴⁾ (Aquest certificat està fet per l'Ajuntament i és la junta de l'Ateneu qui decideix l'admissió d'aquestes circumstàncies.)

Mostra de la simpatia de què gaudia l'Ateneu, la tenim en el fet que els deixen un copiadore de cartes, que es rep una donació de llibres i que un soci vol pagar més del compte com a quota.⁽¹⁵⁾ (16-10; 4-12)

S'encarrega el segell de la societat. Es rendeix comptes de la recaptació feta per a les despeses d'instal·lació.⁽¹⁶⁾ S'adquireix un comptador de gas més gran. S'acorda el *Sistema de contabilidad del Ateneo de Villanueva y Geltrú*. (Està detallat.)⁽¹⁷⁾

1878

Només començar l'any 1878 sabem que el 15 de gener es presenta el llibre de comptes, s'aprova una estudiantina que sortirà el dimecres i el dissabte de la setmana de carnaval i que s'augmenta el sou del conserge.⁽¹⁸⁾

Durant aquest any hi trobem detalls sobre les classes,⁽¹⁹⁾ sobre les conferències dominicals;⁽²⁰⁾ la vetllada literària i artística⁽²¹⁾ i sobre el guarniment de les façanes de l'Ateneu.⁽²²⁾ També hi trobem l'agraïment a persones conegudes per nosaltres com és al mestre Urgellès per la seva col·laboració desinteressada en les vetllades i la composició de cobles per l'estudiantina, al rev. Salvador Tomàs per la donació d'un quadre.⁽²³⁾ Es nomena una comissió per felicitar el P. Llanas per l'èxit dels seus sermons a Barcelona.⁽²⁴⁾ Quant a la renovació de la Junta⁽²⁵⁾ es proposa el P. Llanas com a president, però ell solament accepta ser-ne el vicepresident. La Junta queda així:

President: Teodoro Creus.
Vicepresident: P. Eduard Llanas.
Bibliotecari: Antonio Cerdá.
Secretari 1r: Enrique Santacana.
Secretari 2n: José Campamá.

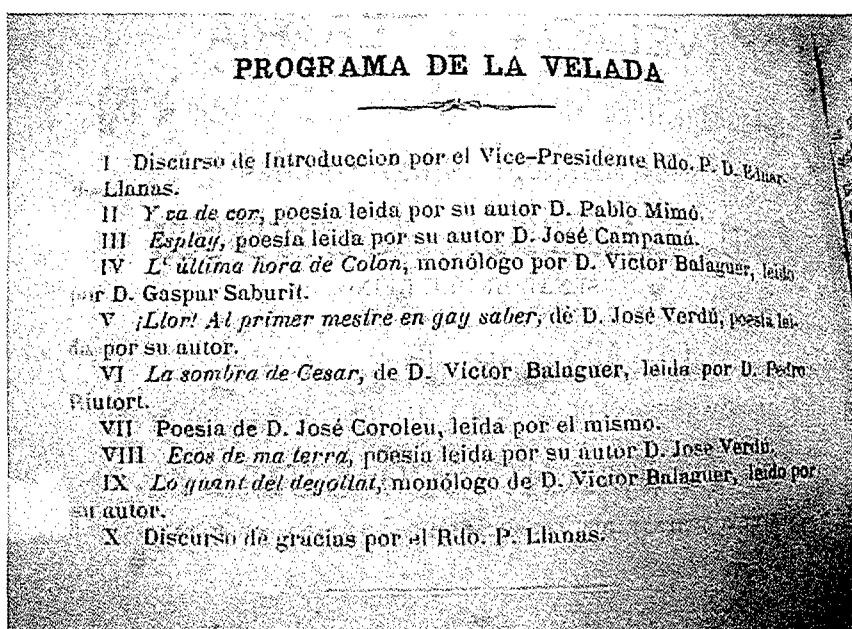
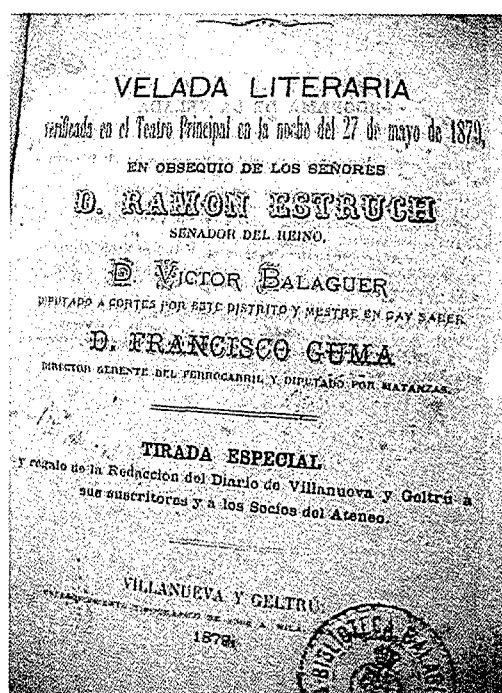
Tot seguint, en la vida de l'Ateneu, hi observem que els socis més joves ofereixen alguns problemes en el compliment de les normes.⁽²⁶⁾ L'Ateneu s'uneix a una comissió municipal per fer gestions a fi que el P. Llanas no marxi de Vilanova.⁽²⁷⁾ S'agraeix, novament, la feina desinteressada als professors.⁽²⁸⁾ L'entitat rep el regal d'un llibre de Josep Coroleu i la subscripció a la seva història de Vilanova.⁽²⁹⁾

1879

L'any 1879, se segueixen fent reunions literàries dominicals i conferències.⁽³⁰⁾ El dia 2 de març trobem tota una relació de les conferències. Ja que es produeixen baixes entre els socis, es

proposa de donar premis a la virtut; aquesta idea té un gran èxit.⁽³¹⁾ Hi ha problemes econòmics a causa dels pocs diners que costa la quota de soci i el poc nombre existent. També llegim que hi ha membres que han augmentat la seva quota voluntàriament.⁽³²⁾ S'estudia de traslladar la societat al local que deixa el Casino Artesano.⁽³³⁾

El 12 de maig es fa una sessió científicorecreativa sobre el telèfon i el fonògraf i una vetllada literària.⁽³⁴⁾

El dia 3 de juny el president presenta la seva dimissió molt ben detallada així com tots els membres de la junta; aleshores presideix la sessió el P. Llanas. El 8 de juny té lloc una Junta General on s'exposen tots els motius i es vota una nova junta, que queda així.⁽³⁵⁾

President	Teodoro Creus.
Vicepresident	P. Eduard Llanas.
Secretari 1r	Enrique Puig.
Secretari 2n	Federico Vidal.
Bibliotecari	Francisco Ferrer.
Tresorer	Buenaventura Sans.
Vocals	Juan Pascual.
	Demetrio Galzeran.
	Isidro Marqués.
	Francisco Bonet.
	José Sugranyes.
	Juan Marrugat.

El Sr. Creus pren possessió de la presidència de l'Ateneu, però diu que només vol ser soci (sense tenir cap altra responsabilitat) per motius personals.

Aquest any també es parla dels premis a la virtut, de la biblioteca, del nou local i de les relacions amb la Caixa d'Estalvis que ocupa els baixos. Sobre les classes. S'emeten uns bons per cobrir el dèficit. Es fan noves subscripcions a revistes, es comenten les conferències científico-literàries i es promou una col·lecta pública per a les inundacions de Múrcia, Tarragona i la crisi fabril catalana.

1880

Es debat sobre els premis a la virtut i sobre a quins joves lliuren del servei militar. L'Ajuntament demana un membre de l'Ateneu per formar part en la comissió per a erigir un monument commemoratiu de la inauguració del ferrocarril. N'és elegit el P. Llanas.

Quant a la biblioteca sabem que continua ampliant el seu fons. S'han donat les gràcies al president del Congrés i a Víctor Balaguer per la col·lecció completa dels *Diarios de las Cortes Españolas y de los antiguos de Castilla*. També s'agraeix el volum i mapa donat per Pablo Soler i Morell. Per altra banda, el president del Congrés dels Diputats, a petició de Víctor Balaguer, ha enviat 135 volums. El bibliotecari comunica que el P. Llanas ha regalat una obra seva amb una dedicatòria impresa i una altra d'especial.⁽³⁶⁾

Atenent a les classes, cal dir que es comencen el dia 1 d'octubre i es recorda que els obrers que ho demanin les rebran gratuïtament.⁽³⁷⁾

Com que aquest Ateneu estava format per membres de la burgesia, els obrers, desitjosos de tenir el seu propi Ateneu, funden l'Ateneu Obrer encapçalat per Magí Bertran (progressista radi-

cal, síndic de la vila l'any 1869). Aquest nou Ateneu aprova el seu reglament el 8 de juny de 1879 i aconsegueix l'aprovació del governador civil de Barcelona, P.M. Olalde, el 29 de juliol de 1879 (dos anys després de l'altre Ateneu). Aquest reglament es va imprimir a Vilanova a la impremta de Magí Beltran, al carrer Miró núm. 7.⁽³⁸⁾

Portada de l'Àlbum en Homenatge al pare Llanas dipositat a la Biblioteca-Museu Balaguer.

Dedicatòria de l'Ateneu de Vilanova al pare Eduard Llanas a la primera plana del referit àlbum.

A Vilanova, des d'aleshores, hi funcionaven dos Ateneus. Es va estudiar la manera d'unir-los i aconseguir una societat molt més forta i no classista. Una de les persones més entusiasmades en aquesta fusió va ser el P. Llanas.

El 9 de setembre, amb la presidència accidental del P. Llanas, l'Ateneu Obrer presenta les bases a l'Ateneu de Vilanova i la Geltrú per tal de promoure la fusió d'ambdós ateneus. Són còpies i es decideix fer una Junta General en què es discuteixin i votin les bases presentades, una per una. S'estudien, es raonen i s'aproven. En la Junta General del dia 10 d'octubre es fa la fusió de totes dues societats, es constitueix una nova junta directiva i es formen quatre comissions:

President	P. Eduard Llanas.
Vicepresident	Francisco Bonet.
Secretari	Enrique Puig.
Vicesecretari	Mariano Hurtado.
Bibliotecari	Francisco Ferrer.
Tresorer	Pedro Pelegrí.
Vocals	José Sugranyes.
	Isidro Marqués.
	Antonio Ferrer.
	Francisco Ibern.
	Demetrio Galzeran.
	Juan Escribá.
	Fernando Ballester.
	Andrés Capitán.
	Ramon Font.
	José M ^a Olivars.
	Pablo Soler i Rovira.
	Buenaventura Sans.
	Juan Pascual i Vidal.

Sobre aquesta junta tenim una dada molt interessant i és que es parla de fundar unes classes d'Arts i Oficis. Aquí es on es construeixen els fonaments de la futura Escola Industrial (actual UPC Universitat Politècnica de Catalunya).

A partir d'aquest moment l'Ateneu Obrero i l'Ateneu de Villanueva y Geltrú ja en són un de sol. Tot llegint un butlletí de l'Ateneu trobem aquest comentari: "La fecha del 10 de Octubre de 1880 fue de gran trascendencia para la vida del Ateneo, pues pactaron el 'Ateneo Obrero', existente en aquella fecha y el de Villanueva y Geltrú bajo unas 'Bases honrosas' para ambos, resultando de aquella fusión un considerable aumento de socios hasta 765, cifra que no ha alcanzado nunca ninguna Sociedad en Villanueva. A consecuencia de esta fusión hubo un cambio de Junta Directiva quedando elegido Presidente el Reverendo P. D. Eduardo Llanas, instalado el Ateneo en la antigua Sociedad Casino Artesano."⁽³⁹⁾

El P. Bordas (escolapi), en la seva crònica, comenta que existien a Vilanova dos ateneus i que els seus noms eren *Ateneo de Villanueva* i *Ateneo Obrero Villanovés*. El Pare Llanas va iniciar, va impulsar i va realitzar la fusió de les dues entitats.

"...siendo el P. Llanas uno de los más entusiastas a favor de la fusión, que vendría a concentrar fuerzas morales y económicas, en lugar de permanecer divididas en dos entidades. La fusión tuvo lugar en acuerdos tomados en 10 de Octubre de 1.880, siendo nombrado presidente del Ateneo el Rdo. P. Eduardo Llanas: Fue, pues, el Padre Llanas el primer Presidente que ha tenido el Ateneo de Villanueva."⁽⁴⁰⁾

El primer ensenyament i les classes és un tema que es tracta a quasi totes les juntes (s'estudia el nou reglament de les classes, es canvia l'horari per necessitats del local). Sobre el sou del

professor, el mobiliari de les classes. Davant la sol·licitud per tenir un ajudant, es nomena una comissió...⁽⁴¹⁾ Sobre la biblioteca, s'envien agraïments pels donatius.⁽⁴²⁾

És de destacar l'interès que es pren per aconseguir una Escola d'Arts i Oficis. Tant és així que per treballar-hi més a fons es nomena una comissió que estudiï la manera d'aconseguir-la i col·locar-la al mateix local de l'Ateneu.⁽⁴³⁾ El Sr. Lluch presenta un pla d'estudis per a l'escola.⁽⁴⁴⁾ Aquest projecte s'envia a l'Ajuntament amb totes les dades de les despeses a fer. José Mª Freixa als seus *Anales de Villanueva y Geltrú*, escriu: "...el proyecto terminado en su totalidad que sirvió de base para la fundación del 'Centro Teórico y Práctico de Artes y Oficios' abierto a la enseñanza el 2 de enero de 1881 con una matrícula de 200 alumnos. El desarrollo de este Centro, que ocupaba en principio el edificio de la Rambla Principal, nº 71 (és el lloc on ara hi ha el col·legi Santa Teresa de Jesús) fue la semilla de la enseñanza técnica de España, ya que inspirándose en sus programas y actuación se dictó el R.D. de 5 de noviembre de 1886 en que el Estado creaba siete Escuelas de Artes y Oficios... Era entonces Ministro de Instrucción Pública Víctor Balaguer..."⁽⁴⁵⁾

Es demana a l'Ateneu de participar en el Certamen Literari que es farà per a la Inauguració del Ferrocarril. Per representar l'Ateneu es nomena el P. Llanas.⁽⁴⁶⁾

El 14 de novembre es fa una junta general en què s'inviten personalitats per donar a conèixer la societat.⁽⁴⁷⁾ Es modifiquen i reformen els estatuts i se'n fa un nou reglament.

Cal dir que a l'Ateneu es treballava per comissions; tant per buscar professors com per fer el reglament... Hi havia les comissions que es formaven en el moment en què es repartien els càrrecs i les que sorgien en un moment, donat quan interessava treballar a fons algun tema.

La tasca del P. Llanas a l'Ateneu és molt interessant; tant és així que l'Ateneu de Vilanova en agraïment a la seva feina va voler homenatjar-lo i per això li va dedicar un àlbum, que actualment es guarda a la Biblioteca-Museu Balaguer de Vilanova.

Es tracta d'una peça de museu (pesa molt). La coberta és de pell, amb claus i sanefes incrustades, de plata. Té una placa al mig, també de plata, on hi ha gravat: "Al R. P. E.//D. EDUARDO LLANAS//Del//ATENEO DE VILLANUEVA".

És preciós, en obrir-lo, hi trobem fulls de roba de seda morada. Els fulls són de color marró amb un ribet daurat.

A la primera pàgina hi ha lletres molt treballades, de color vermell i negre, amb sanefes i dibuixos de tota mena. Diu així:

*"El Ateneo de Villanueva, en cuyo seno se hallan representadas todas las fuerzas vivas de la población, se complace en tributar esta débil muestra de alta consideración y aprecio su digno Vice-presidente; al modesto escolapio y sabio autor de las conferencias sobre el Origen del hombre; al inteligente y celoso Rector del Colegio Samà.
Año 1.880".*

Conté 34 fulls il·luminats de 19x28 cms.

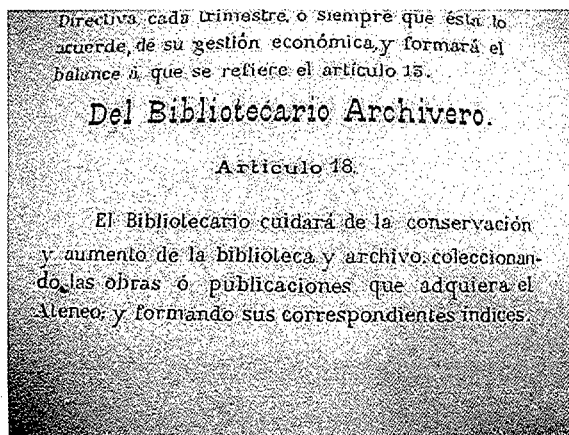
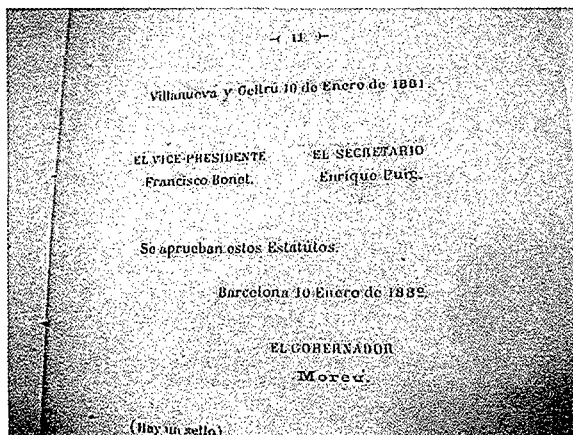
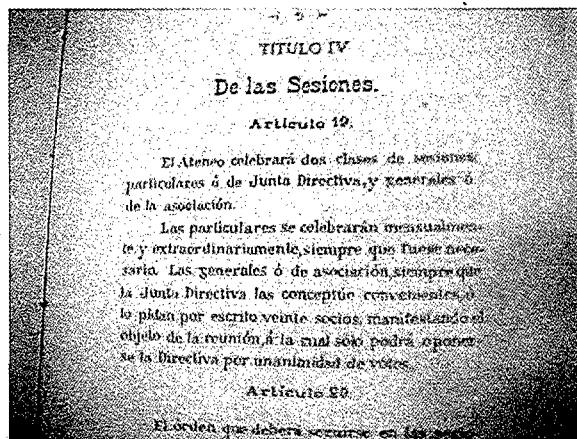
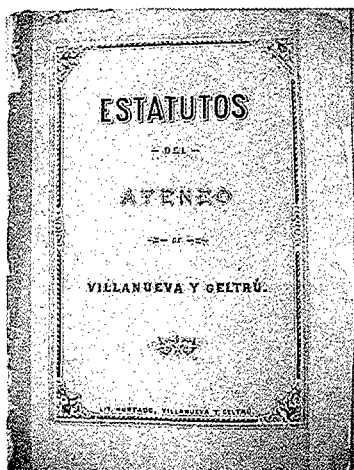
Al peu de pàgina, a mà dreta, en lloc de portar dígit de numeració, hi trobem el missatge següent:

/ La / par / te / i / lus / tra / da / que / es / te / al / bum / con / tie / ne / ha / si / do / e /
/ je / cu / ta / da / por / so / cios / de / es / te / mis / mo / A / te / neo /.

Totes les pàgines tenen el seu dibuix, són miniatures fetes amb tremp, perfectes i precioses. Per més que s'observin sempre es van descobrint coses noves dins de cadascun d'aquests dibuixos. També porten signatures, unes més llegibles que les altres. Si ens entretenim a mirar-les, ens adonem que n'hi ha moltíssimes de conegudes. L'últim a signar és En Juan Torrents.⁽⁴⁸⁾

1881

El mes de gener es fa una junta general en la qual s'aproven els estatuts i es nomena nova junta. Torna a ser nomenat president el P. Llanas, però ell exposa que no pot ser-ho per motius de salut. I és tanta la pressió que al final accepta.⁽⁴⁹⁾ La junta directiva queda com segueix:

President	P. Eduard Llanas.
Vicepresident	Francisco Bonet.
Secretari	Enrique Puig.
Vicesecretari	Mariano Hurtado.
Bibliotecari-arxiver	Francisco Ferrer.
Tresorer	Antonio Marrugat.
Conservador de l'edifici	Joan Galzeran.
Vocals	Pedro Pelegrí.
	Manuel Marqués.
	Pablo Soler.
	Manuel Tomás.
	Juan Escribá.
	José M ^a Olivard.
	Francisco Ibern.
	Rosendo Colomer.

El president creu convenient de fer un reglament intern i aprovar-lo en la pròxima junta general del dia 16 de gener, i així es fa.⁽⁵⁰⁾

Els diumenges se segueixen fent les conferències i els dijous les converses científicoliteràries.⁽⁵¹⁾

Seguint l'estudi de les actes, veiem la importància que s'atorga a l'ensenyament. Es debat sobre els professors, els canvis d'horari per aprofitar més el dia, sobre les classes nocturnes i sobre les diürnes, de l'edat dels alumnes...

Quant a la normativa, s'acorda que els alumnes que destorben a les classes estiguin 15 dies sense assistir-hi. Per altra banda, es rep un ofici signat per alguns socis en què es critica el primer ensenyament, però es desestima per falta de fonament. Aleshores, aquests 22 socis envien una carta en la qual demanen explicacions d'aquesta resposta. S'acorda de cridar-los per parlar amb ells.⁽⁵²⁾

S'observen les penúries econòmiques d'un professor i de la societat en general, ja que quan, després de fer vacances, aquest en torna a demanar per visitar la família, aleshores la junta aprofita per tancar l'escola i no abonar aquest mes al professor ni als ajudants a causa del mal estat econòmic.⁽⁵³⁾

Més endavant, el mestre, Esteban Arimany, demana més assignació, ja que té la seva família al seu càrrec, però la junta diu que no pot.⁽⁵⁴⁾ Les classes diürnes comencen el dia 1 de setembre i el 15, les nocturnes.⁽⁵⁵⁾ Se segueix treballant per a l'Escola d'Arts i Oficis i el 2 de gener es parla del pressupost.⁽⁵⁶⁾

Quant a les relacions amb la parròquia, el 23 de maig hi ha una petició del rector al professor, Sr. Arimany, perquè els nens de l'escola vagin a la processó. Se li diu que no i que sempre que vulgui alguna cosa de l'Ateneu es dirigeixi a la junta directiva.⁽⁵⁷⁾ El 27 d'octubre es rep una comunicació del rector de Sant Antoni per tal que els alumnes puguin rebre el sagrament de la confirmació. Es decideix de dir-ho als nens.⁽⁵⁸⁾

S'invita l'advocat Josep Mª Vallès i Ribot per parlar sobre ensenyament popular.⁽⁵⁹⁾ Un altre tema que es va tractant és el del sou del conserge.

El 24 de juny hi ha un ofici del P. Llanas on presenta la dimissió per raons superiors a la seva voluntat. No li volen admetre fins parlar amb ell, ja que ho consideren una gran pèrdua. En aquesta sessió, i a partir d'ara, presideix Francisco Bonet. Tot i que no torna a presidir cap junta, no s'accepta la dimissió del P. Llanas fins a la junta general del dia 10 de febrer de 1882.

L'antic president, Creus i Corominas, anys després escrivia: "Entrado a presidir el P. Llanas el Ateneo de una manera definitiva, más que glorias a contar, tuvo pesares a sufrir, pues que, con la fusión efectuada con otra sociedad, quedó el primero absorbido y anulado por la segunda. Y contrariados constantemente los propósitos y las iniciativas de aquel... tuvo que resignar aquella presidencia primero, y salir a mediados de marzo de 1.881, de la sociedad también..."⁽⁶⁰⁾

Sobre l'arribada del ferrocarril es decideix de celebrar una vetllada literària i d'il·luminar la façana.⁽⁶¹⁾ Es reben dos oficis: un de l'alcaldia, invitant-los a rebre el primer tren, i un altre de la comissió de festes de l'Ajuntament, dient que hi ha entrades reservades per a la vetllada literària al teatre Tívoli, l'1 de gener.⁽⁶²⁾

1882

Tenen lloc unes quantes juntes generals en les quals, per fi, s'accepta la dimissió del P. Llanas i queden, com a president, Francisco Bonet i, com a vicepresident, Juan Galzeran.⁽⁶³⁾ Es llegeix la memòria anual de secretaria.⁽⁶⁴⁾

Dimiteix el tresorer Antonio Marrugat i s'acorda nomenar Juan Escribá.

També s'acorda nomenar Francisco Ibern com a soci conservador i com a representant de l'Ateneu a la *Reunión del Sindicato Industrial y de Comercio de Barcelona*.⁽⁶⁵⁾

L'ensenyament és un tema molt tractat en les juntes, però mereixeria un estudi a part.⁽⁶⁶⁾ Es proposa fer exàmens als alumnes.⁽⁶⁷⁾ Els mesos de juliol i agost se suspensen les classes.⁽⁶⁸⁾ S'atorguen premis de comportament i aplicació molt específicats.⁽⁶⁹⁾ S'acorda de reprendre les classes el 15 de setembre.⁽⁷⁰⁾

El 25 de març hi ha una conferència del Dr. Carlos Ferrer.⁽⁷¹⁾ El Sr. Tomás informa que en José Beyer s'ofereix a fer una conferència sobre història.⁽⁷²⁾ Es llegeix un treball del soci Simón Rodríguez titulat *La educación popular y algunas consideraciones sobre la instrucción de la mujer*.⁽⁷³⁾

La junta del 21 de març és molt interessant, ja que s'acorda la creació d'un butlletí *Boletín, órgano del Ateneo*.⁽⁷⁴⁾ Més endavant i gràcies a l'èxit del seu contingut es decideix que el butlletí tingui el doble de pàgines i la tirada de 550 exemplars.⁽⁷⁵⁾

Pel que fa a la sintonia amb altres ateneus, observem unes bones relacions amb l'Ateneu de Tarragona⁽⁷⁶⁾ i amb el d'Igualada.⁽⁷⁷⁾

Quant a l'exposició regional, s'aprova de participar-hi amb l'exposició de treballs dels alumnes de dibuix.⁽⁷⁸⁾

Sabem que hi ha una comissió que estudia la construcció de cases per a obrers⁽⁷⁹⁾ i que, perquè hi hagi una comunicació més fluïda es disposa d'una bústia per a dipositar-hi preguntes que es contesten cada dissabte.⁽⁸⁰⁾

1883

Els dies 5, 13 i 14 de gener hi ha reunions de la junta. En la del dia 14 hi ha copiada la memòria de secretaria i es produeix un altre canvi en la junta. Es tracta del Sr. Bonet, que exposa les raons per les quals no pot continuar sent el president. Se li accepten i se li dóna un vot de gràcies per la seva feina com a president i també per haver estat al front de l'escola. La junta queda de la següent manera:

President	Enrique Puig.
Vicepresident	Juan Galzeran.
Secretari	Simón Rodríguez.
Secretari 2n	Pascual Rivero.
Bibliotecari	Miguel Guancé.
Tresorer	Francisco Ibern.
Conservador de l'edifici	Pedro Pelegrí.
Vocals	Francisco Bonet.
	Pablo Soler.
	Manuel Tomás.
	Rosendo Colomer.
	Enrique Santacana.
	Emilio Campos.
	Buenaventura Roig.
	Juan Riambau.

Hi ha un projecte per a la construcció de cases per a obrers, s'acorda que es publiqui al butlletí.⁽⁸¹⁾

Quant a la valoració dels professors de l'Ateneu, es decideix de posar-los al quadre de socis protectors.⁽⁸²⁾

Des de l'any anterior es demana de revisar l'article 5è del reglament. El dia 4 de març es fa una junta general, es tracta de canviar "...en el Ateneu solo se admitiran revistas de artes, ciencias y agricultura". Ara hom voldria canviar aquest contingut per aquest altre que deia "En el Ateneo habrá toda clase de periódicos y revistas", s'aprova el canvi per 27 vots a favor i 26 en contra i s'acorda d'afegir-hi "a juicio de la junta directiva".⁽⁸³⁾

Es crea una aula de solfeig per als socis. El professor és Francisco Montserrat i Coll. Aquestes classes s'imparteixen el dimarts i el divendres, de 8 a 9 de la nit. Se li assignen 10 rals del fons de l'Ateneu per cada lliçó i l'aula, físicament, forma una part del cafè.⁽⁸⁴⁾ S'acorda construir una mampara per separar les classes del cafè.⁽⁸⁵⁾ El Sr. Bonet, com a director de primera ensenyança, proposa parlar les classes els mesos de juliol i agost. Les classes es reinicien el 15 de setembre.⁽⁸⁷⁾ Aquesta proposta s'aprova.⁽⁸⁶⁾ S'acorda de donar premis als alumnes.⁽⁸⁸⁾ Més endavant trobem especificats els premis que s'han donat als alumnes en el curs 1882-83 *Diplomas-cromos de gran tamaño* i *Manual del trabajo*, s'entregaran el dia 2 de desembre. Es fa constar el nom dels alumnes premiats en tres grans grups: Primera Ensenyança adults; Primera Ensenyança nens i Dibuix natural i lineal.⁽⁸⁹⁾

Es comunica haver passat una circular a diversos periòdics polítics per fer intercanvi amb el butlletí de l'Ateneu.⁽⁹⁰⁾

Es rep la comunicació de la subvenció anual de 1.000 pessetes per part de la Diputació de la província.⁽⁹¹⁾ A causa de les condicions proposades per la Diputació es tanca el cafè. La *Delegación de la Asociación de excursiones catalana* demana el cafè per posar-hi el seu museu biblioteca —s'accepta—, però els senyors Guancé i Riambau fan constar els seus vots en contra —es debat—. (30-6) El Sr. Miquel Guancé presenta un ofici en què vol fer constar la seva dimissió com a vocal i com a bibliotecari. Aleshores es nomena Rosendo Colomer.⁽⁹³⁾

Es presenta una moció en la qual alguns socis demanen el *salón de cátedras* per oferir una vetllada literària musical a benefici de la família de José Cruset, el qual fou víctima de l'incendi del dia 30 a casa seva i taller. La junta accepta gustosa.⁽⁹⁴⁾

A causa de les condicions proposades per la Diputació Provincial, es tanca el cafè, aleshores es nomena una comissió per tal de fer gestions amb el seu propietari.⁽⁹⁵⁾

Es faculta el president i el secretari perquè elevin la instància al ministre de foment a fi d'obtenir la subvenció.⁽⁹⁶⁾ Aquesta instància va tenir un resultat positiu, ja que es va donar a en Víctor Balaguer.⁽⁹⁸⁾

La institució manté bones relacions amb Víctor Balaguer i el feliciten per haver pujat a la *Presidencia del Consejo de Estado*.⁽⁹⁷⁾

Ja que la biblioteca del centre necessita més exemplars, demanen llibres al governador civil⁽⁹⁹⁾ i es reclama una col·lecció de llibres a la Diputació.⁽¹⁰⁰⁾

1884

El 22 de gener es llegeix una memòria del curs.⁽¹⁰¹⁾

Les peticions d'augment del contingent de llibres per a la biblioteca són escoltades i, finalment, l'11 de febrer es reben 33 volums de llibres de la Diputació Provincial.

El diputat per *els afores* de Barcelona, En Vicente de Romero, fa una conferència sobre *Importancia de la construcción de casas para obreros*. Es va acordar d'invitar-hi En Víctor Balaguer, ja que es trobava ací⁽¹⁰²⁾ i es demana a Valentín Almirall, advocat i publicista, que faci una altra conferència.⁽¹⁰³⁾

Quant a ensenyament, En Francisco Bonet no pot fer de director ni impartir classes. Per fer aquesta feina es nomena, per unanimitat, N'Abel Bonet (el seu fill).⁽¹⁰⁴⁾ El 15 de juliol es tanquen les classes, menys la de solfeig, que ho fa el 15 d'agost i s'obre l'1 de setembre.⁽¹⁰⁵⁾ Es paguen 40 pessetes mensuals a N'Abel Bonet.⁽¹⁰⁶⁾

Quant a les despeses, es compra un rellotge a En Miquel Rodellas (a terminis) i un harmòni-um al Sr. Casellas per 300 ptes., també a terminis.⁽¹⁰⁷⁾

Hi ha moltes actes en què es parla del lloguer del local, del canvi de la societat del gas. Per altra banda, la societat del gas redueix el preu del consum i la directiva vol que consti en acta el seu agraïment. També hi ha generada certa polèmica sobre la propietat dels aparells de gas.⁽¹⁰⁸⁾

1885

L'11 de gener es llegeix la memòria anual i es vota la nova junta.⁽¹⁰⁹⁾

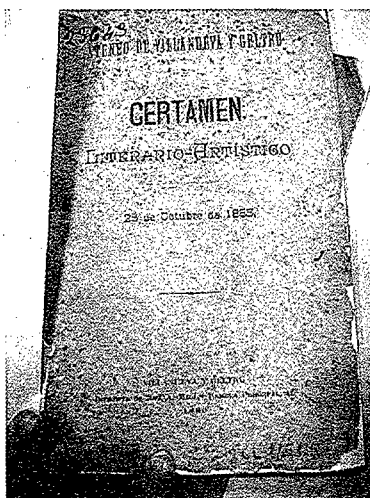
El dia 12 es trien els càrrecs:

President	Francisco Bonet.
Vicepresident	Juan Galzeran.
Secretari	Pablo Barbé.
Vicesecretari	Pascual Rivero.
Bibliotecari	Francisco Suñé.
Tresorer	Francisco Ibern.
Vocals	Buenaventura Roig.
	Emilio Comas
	Simón Rodríguez.
	Antonio de Samà i Torrents.
	Enrique Puig.
	Pedro Pelegrí.
	Rosendo Colomer.
	Juan Riambau.
	Juan Ill.

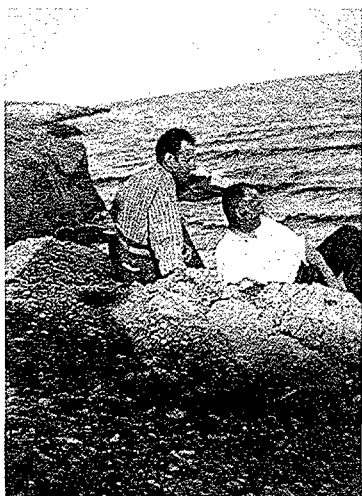
El 19 de gener dimiteixen el vocal, Sr. Ill, al qual no se li admet la dimissió, i el senyor Pablo Barbé, del càrrec de secretari. Es nomena a qui ho havia fet fins ara, el Sr. Simón Rodríguez.

Continua sense resoldre's el tema del gas; no hi ha acord amb els propietaris i es decideix que es quedaran fins a trobar un altre edifici en condicions.⁽¹¹⁰⁾

Es tracta la situació econòmica de la societat.⁽¹¹¹⁾

Es munta un *certamen literario y artistico*, està tot detallat: tant els membres del jurat com, fins i tot, la litografia dels diplomes.⁽¹¹²⁾ A causa del mal estat sanitari a les poblacions veïnes es prorroga el certamen. (En aquells moments hi havia còlera, Albert Virella ho comenta de la següent manera: "L'agost de 1885 es va tenir coneixement d'un cas de còlera a Sitges i d'una malalta a la masia de les Mesquites. Era la primera alarma d'epidèmia que es presentava..."⁽¹¹³⁾ La repartició de premis es farà al *Tívoli Villanovés* (aquest teatre amb els seus jardins, que es funda l'any 1860, era ubicat a l'actual Casa d'Empara) i es passa invitació, entre d'altres, a Víctor Balaguer i al P. Llanas. S'invita la Societat Coral a prendre part en el certamen i accepta de gust.⁽¹¹⁴⁾ Es procura de reservar un lloc a les grades per a la Societat Coral. El *fallo del jurado* es publica al butlletí.⁽¹¹⁵⁾ El Sr. Milà, director i propietari del *Diario de Villanueva y Geltrú*, s'ofereix a publicar els treballs de certamen gratis i, en compensació, donarà 25 exemplars a l'Ateneu. Després de parlar-ne decideixen publicar-los al butlletí i en fan una tirada de 600 exemplars a 40 pessetes. La junta dóna les gràcies al Sr. Milà pel seu interès.⁽¹¹⁶⁾

Es fan subscripcions als diaris de Barcelona.⁽¹¹⁷⁾

Se suspenen, per vacances, les classes de 1ª ensenyança, s'aturen dibuix, càlcul i gramàtica castellana, del 1r de juliol al 15 de setembre. No les de solfeig i cant⁽¹¹⁸⁾ fins que el 24 de juliol es parla de suspendre-les fins a nova ordre. S'obren les classes l'1 d'octubre.⁽¹¹⁹⁾ En la sessió del 29 de novembre s'acorda d'inventariar el mobiliari de la classe de dibuix, que és propietat de particulars. La classe de dibuix lineal està impartida per Salvador Escofet.⁽¹²⁰⁾

La Biblioteca-Museu Balaguer convida l'Ateneu a la celebració del seu 1r aniversari.⁽¹²¹⁾

1886

El dia 1 de gener, el secretari comenta la memòria a la Junta directiva i el dia 10 la llegeix a la junta general. En aquesta sessió es modifiquen els articles 11, 21 i 10, es vota la nova junta i el dia 13 es distribueixen els càrrecs:

President	Francisco Bonet.
Vicepresident	Juan Galzeran.
Secretari	Juan Torrents.
Vicesecretari	Antonio Soler.
Bibliotecari	Gerónimo Marqués.
Tresorer	Rosendo Colomer.
Vocal conservador de l'edifici	Francisco Suñer.
Vocals	Pedro Pelegrí.
	Juan Roca.
	Pascual Rivero.
	Antonio Urgellés.
	Ramón Artigas.
	Pablo Barbé.
	Antonio Masiá.
	Aniceto Pascual. ⁽¹²²⁾

A l'Ateneu es treballa per comissions, es formen les de: *"Fomento de la instrucción"*, *"Dirección y redacción del boletín del Ateneo"*, *"Preparación del nuevo certamen y exposición artística"* i *"Vocal del Ateneo"*.⁽¹²³⁾

Connectant amb la tradició carnavalesca de Vilanova cal dir que hi ha una comunicació de l'alcaldia per tal que es nomenin dues persones que, junt amb el "Cabildo Municipal", facin el programa de les bromes de Carnaval.⁽¹²⁴⁾

El Sr. Coroleu s'ofereix per muntar un cicle de conferències i se li demana expressament que ho faci.⁽¹²⁵⁾ Més endavant es rep una carta que comunica que no pot endegar aquest cicle de xerrades perquè les amistats, en qui confiava per fer-les, no podien per culpa d'un excés de feina.⁽¹²⁶⁾

El Sr. Antonio Soler exposa la importància del dibuix linial aplicat a la indústria, per això proposa que s'imparteixi aquesta assignatura.⁽¹²⁷⁾ En l'acta següent sabem que aquestes classes ja han estat començades.⁽¹²⁸⁾ Es parla de l'obertura de les classes de primària⁽¹²⁹⁾ i se'n nomenen dos ajudants.⁽¹³⁰⁾

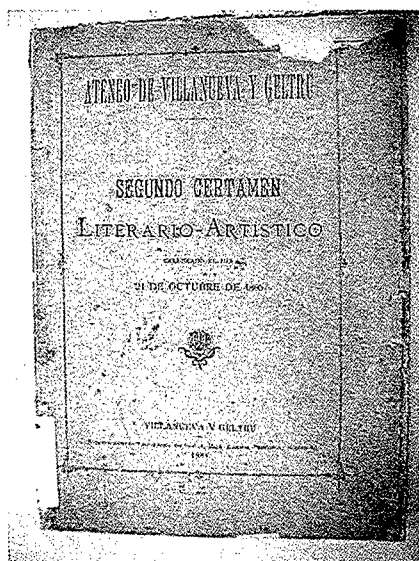
Es rep una comunicació de la *Comisión de reformas para el mejoramiento de la clase obrera*, de la qual és president Antonio Cánovas del Castillo. En aquesta comunicació demana dades sobre la classe obrera. Se'ls envia un exemplar de cadascun dels números dels butlletins que tractaven sobre las *Cajas de Ahorro y de los Bancos Populares de Crédito* i un exemplar del butlletí en què hi ha un important estudi sobre les classes per a obrers.⁽¹³¹⁾

L'Ajuntament concedeix una subvenció de 1.000 pessetes anuals a l'Ateneu.⁽¹³²⁾ Aquesta subvenció s'ofereix amb la condició d'admetre gratuïtament a les classes els nens pobres que siguin recomanats per l'alcaldia.⁽¹³³⁾

Sobre la relació amb altres societats, es rep una comunicació del *Centro Catalanista de Sant Martín de Provençals*.⁽¹³⁴⁾ I també n'hi ha amb l'Ateneu Obrer de Barcelona.⁽¹³⁵⁾

Víctor Balaguer contesta una felicitació per haver estat nomenat *Presidente del Consejo de Instrucción Pública*.⁽¹³⁶⁾ Se'l felicita de nou pel nomenament de Ministre d'Ultramar.⁽¹³⁷⁾ S'envia un ofici per agrair-li la mediació per haver implantat una Escola d'Arts i Oficis a la població.⁽¹³⁸⁾ També es rep la seva contesta.⁽¹³⁹⁾

Hi ha moltes sessions, des del mes de maig fins a l'octubre, en què es parla del "*Certamen literari i artistic*" que té lloc el dia 24 d'octubre. El president del jurat és José Coroleu, el qual pronuncia un discurs molt aplaudit. La Flor Natural pel poema *Estiu* és atorgat a Apel·les Mestres. A Rosa Puig i Campo se li lliura la Flor Natural i té l'honor de seure al silló presidencial.⁽¹⁴⁰⁾ Sobre l'enquadernació dels treballs, diplomes, premis..., en trobem menció a les actes des de l'octubre al desembre.⁽¹⁴¹⁾

Se suprimeix un conserge a fi d'economitzar⁽¹⁴²⁾ i es relaciona l'estat de comptes.⁽¹⁴³⁾

Quan s'acabi la subscripció a la *Crónica de Cataluña* es proposa de fer-ho a *La Vanguardia*.⁽¹⁴⁴⁾

L'acta del 21 de maig ens parla de la relació amb l'Ateneu de Sant Andreu del Palomar, que demana rebre gratuïtament el butlletí de l'Ateneu de Vilanova i també comenta que s'havien enviat els estatuts a l'Ateneu d'Igualada (institució que encara conserva el nom d'Ateneu, actualment).⁽¹⁴⁵⁾

Hi ha una mica de dèficit.⁽¹⁴⁶⁾ És difícil cobrar als obrers a causa de paralització de la fàbrica Ferrer Vidal i d'altres.⁽¹⁴⁷⁾

S'acorda d'enviar els comptes de l'any 1885-86 a la Diputació per cobrar la subvenció concedida al Butlletí Oficial del juny de 1880.⁽¹⁴⁸⁾

S'acorda oferir una vetllada literària a fi d'ajudar les famílies dels 22 pescadors que van morir en la tragèdia del dia 22.⁽¹⁴⁹⁾ Per aquest motiu es reuneixen amb les altres societats: *Juventut Vilanovesa*, *Centro Artesano*, *Casino Artesano*, Cooperativa instal·lada a l'Ateneu, *La Progresiva*, *La Cuyera*, *Coral*, *Centro Federalista*, que s'ofereixen, gustoses, per cooperar en un fi tan filantròpic. Es nomena una comissió⁽¹⁵⁰⁾ i hi trobem el programa de la vetllada.⁽¹⁵¹⁾

A causa de la llei d'impremta, es demana que s'enviïn butlletins al governador civil i fiscal d'impremta.⁽¹⁵²⁾

1887

President	Francisco Bonet.
Vicepresident	Juan Torrents.
Secretari	Juan Roca.
Vicesecretari	Antonio Soler.
Bibliotecari	Gerónimo Marqués.
Tresorer	Francisco Oliva.
Vocal conservador de l'edifici	Jaime Alba.
Vocals	Aniceto Pascual.
	Ramón Artigas.
	Ramón Junqué.
	Antonio Maciá
	Antonio Urgellés
	Ivo Pascual.
	Francisco Miró.

Comissions:

Secció de foment i bona marxa de la instrucció.

Comissió per a les vetllades, conferències i certàmens.

Comissió per al més gran desenvolupament de les classes de dibuix i música.

Comissió de festes.

Redacció del butlletí.

També hi ha una comissió especial de festes on hi ha un membre de cada societat.⁽¹⁵³⁾

La comissió per al més gran desenvolupament de les classes de dibuix i música, abans esmentada, és nova d'aquest any.

El Sr. Bonet dimiteix per causes justificades.⁽¹⁵⁴⁾

El Sr. Suñé llegeix una carta del seu germà des de Santiago de Cuba, on s'ha obert una subscripció per ajudar els naufragats.⁽¹⁵⁵⁾

Es parla sobre la publicació del certamen literari i artístic.⁽¹⁵⁶⁾ Es decideix de tornar a la Biblioteca-Museu Balaguer els volums de Spencer que havia donat per a un dels premis del certamen i que no s'havien atorgat.⁽¹⁵⁷⁾

Lligant-ho amb les relacions amb la Biblioteca-Museu, es demanen les obres de Víctor Balaguer.⁽¹⁵⁸⁾

En aquest moment l'estat econòmic és precari. Es mira de minvar la publicació del butlletí per tal de reduir despeses.⁽¹⁵⁹⁾ S'aconsegueix rebaixar el lloguer. Malgrat aquestes mesures, es decideix de no cobrar als qui estan sense feina o tenen mala salut.⁽¹⁶⁰⁾

Es nomena president Juan Torrents i vicepresident Aniceto Pascual.⁽¹⁶¹⁾ En la reunió del 15 d'abril es demana que es nomeni president honorari Francisco Bonet.⁽¹⁶²⁾

Quant al butlletí, es proposa i s'accepta Francisco Puig per dirigir-lo.⁽¹⁶³⁾ (11-5)

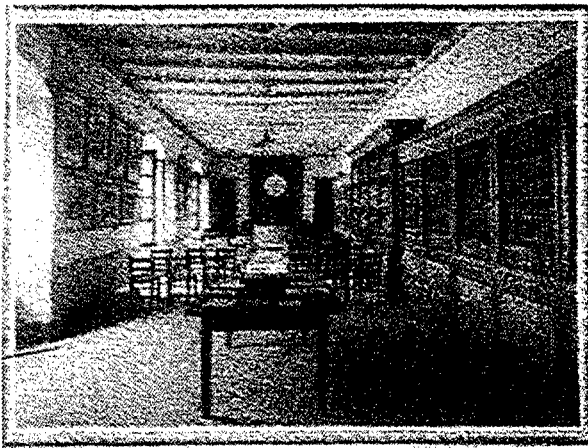
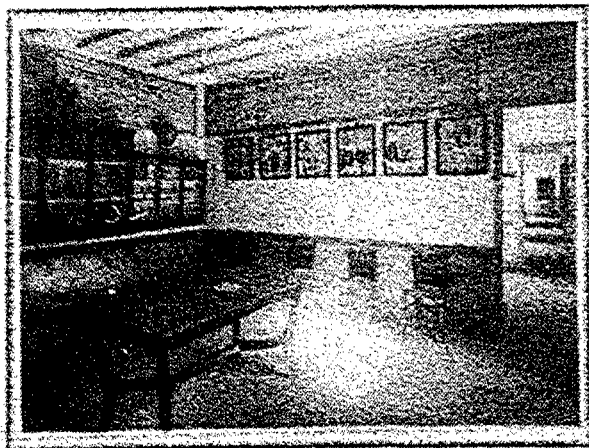
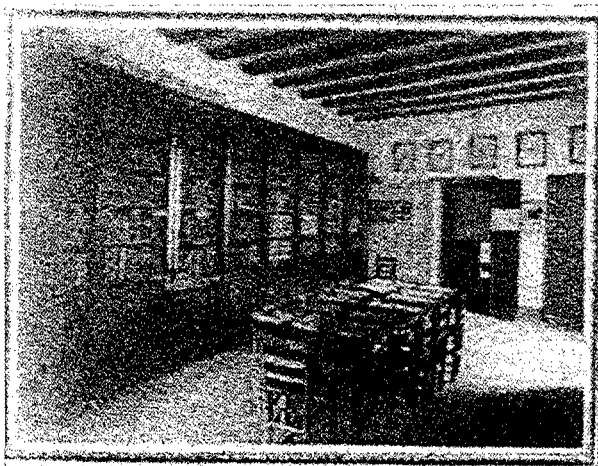
L'astrònom Francisco Coll s'ofereix per fer una conferència⁽¹⁶⁴⁾ i es presenten els comptes a la Diputació.⁽¹⁶⁵⁾

El Sr. Roca, secretari primer, dimiteix a causa de l'excés de feina. Se li donen les gràcies i el Sr. Soler, secretari segon, passa a ser secretari primer.⁽¹⁶⁶⁾

Es crea una comissió per preparar la festa de repartiment de premis.⁽¹⁶⁷⁾ Aquesta comissió exposa les gestions fetes.⁽¹⁶⁸⁾

Hi ha baixes a la societat⁽¹⁶⁹⁾ i es forma una comissió per estudiar el motiu.⁽¹⁷⁰⁾ Enrique Puig i Rafecas, director de l'Escola Oficial d'Arts i Oficis, exposa que la població es troba en estat precari i l'única solució de l'Ateneu és fusionar-se amb l'escola. S'estudia i es fa una comissió a fi de

redactar-ne unes bases per portar-les a la Junta General.⁽¹⁷¹⁾ El dia 12 de novembre, la comissió presenta les bases i s'aproven per passar-les a la Junta General.⁽¹⁷²⁾ Les bases s'estudien i s'aproven en la junta general celebrada el 27 de novembre. En aquesta junta també s'estudia i es decideix el canvi de local. Es dóna un vot de gràcies a la societat *El Porvenir* pel seu suport i ajuda.⁽¹⁷³⁾ En la sessió del dia 8 de desembre es comunica la impossibilitat de fer el trasllat a l'Escola Oficial perquè aquesta necessita tot l'espai; aleshores s'acorda de demanar a l'Ajuntament l'edifici que havia ocupat l'Escola Superior de nenes al c/ Sant Pere núm. 40.⁽¹⁷⁴⁾ S'estudia l'edifici i es fa el trasllat.⁽¹⁷⁵⁾

1888

La primera reunió de l'any es fa el dia 2 de gener, se centra en l'edifici on es traslladarà la societat.⁽¹⁷⁶⁾

La Diputació demana un extracte dels comptes de 1885-86.⁽¹⁷⁷⁾

President honorari	Francisco Bonet.
President	Aniceto Pascual.
Vicepresident	Gerónimo Marqués.
Secretari	Antonio Soler.
Vicesecretari	Andrés Milá.
Bibliotecari	Francisco Suñé.
Tresorer	Francisco Oliva.
Vocal conservador de l'edifici	Francisco Miró.
Vocals	Juan Torrents.
	Ramón Artigas.
	José O. Puig.
	Jaime Alba.
	Pedro Pelegrí.
	Rosendo Colomer.
	Magín Roig.
	Cristóbal Montserrat.

Les comissions són les d'ensenyança elemental, classes especials, certàmens, vetllades, conferències i redacció del butlletí.⁽¹⁷⁸⁾

Es nomena una comissió que gestioni el cobrament de les subvencions.⁽¹⁷⁹⁾ Aquesta acta ens parla del cobrament de la subvenció per part de l'Ajuntament.⁽¹⁸⁰⁾ Es donen les gràcies al diputat provincial José Antonio Benach, per la gestió sobre la conservació de la subvenció de la Diputació.⁽¹⁸¹⁾ S'ha cobrat la subvenció de la Diputació de l'any 1887-88; s'acorda de pagar tres mesos de lloguer de l'antic local.⁽¹⁸²⁾

Es rep la carta de l'autor d'un treball premiat al certamen de 1886 preguntant quan es publicarà i se li contesta que aviat.⁽¹⁸³⁾ Es reparteixen els volums del certamen.⁽¹⁸⁴⁾ El Sr. Bonet respon a un ofici de la junta en què se li comunica el canvi de local; aquesta li respon amb molta amabilitat i li comunica la nova junta.⁽¹⁸⁵⁾

Hi ha relacions amb l'*Ateneo Tarraconense de la clase obrera*⁽¹⁸⁶⁾ i també hi trobem un altre ofici de Francisco Bonet responent al que se li va enviar comunicant la nova junta directiva.⁽¹⁸⁷⁾ Invitació de la Junta de la Biblioteca-Museu Balaguer per assistir a una sessió literària que es convoca per celebrar el quart aniversari de la seva inauguració.⁽¹⁸⁸⁾ Es mantenen relacions amb l'Ateneu de Barcelona i amb el Centre Català de Barcelona.⁽¹⁸⁹⁾

Es rep una carta de Pablo Ojeda, instructor, en la qual demana augment de sou.⁽¹⁹⁰⁾ Se li contesta que no se li pot augmentar fins al pròxim curs.⁽¹⁹¹⁾ S'acorda el calendari i l'horari: el curs començarà el 15 de setembre i acabarà el 15 de juliol; les classes es faran de 8 a 9 de la nit i la sala de lectura es tancarà a les 10h.⁽¹⁹²⁾ Hi ha queixes sobre el director de les classes i s'acorda que s'estudiïn.⁽¹⁹³⁾ Els alumnes de solfeig demanen de no fer vacances.⁽¹⁹⁴⁾ Així la classe d'instrumentació, continua impartint-se de 12 a 1.⁽¹⁹⁵⁾

Nova organització de les classes.⁽¹⁹⁶⁾ L'acta del dia 22 de setembre és interessant, ja que es rendeix comptes de la inauguració del nou curs 1888-89 que va tenir lloc el dia 17. S'hi especifiquen les classes que s'impartien: lectura, escriptura, gramàtica, aritmètica, dibuix lineal, figura i ornament. Les classes es feien diàriament i de 8 a 9 de la nit. La de solfeig de 2/4 de 8 a 2/4 de 9 i la d'instrumentació de 12 a 1 del migdia. L'encarregat de les classes era el professor Martín Torres, auxiliat pels instructors Juan Mainé, Pablo Ojeda i un ajudant José Massana. Les classes especials les feien: Salvador Escofet, les de dibuix i Francisco Montserrat, les de solfeig i instrumentació.

També sabem les mensualitats que cobrava cadascú: El director, Martín Torrents, 45 ptes. L'instructor Juan Mayné, 25 ptes. I Pablo Ojeda, 20 ptes. L'ajudant José Massana, 5 ptes. El professor de dibuix, Salvador Escofet, 30 ptes. i el professor de música, Francisco Montserrat, 40 ptes. Com podem veure, a l'ensenyament es dedicaven 165 ptes. i la mensualitat del conserge era de 60 ptes., que era el qui cobrava més. En total, les despeses són de 225 ptes.⁽¹⁹⁷⁾

En la següent acta s'informa sobre l'ensenyament.⁽¹⁹⁸⁾ El Sr. Colomer manifesta que el govern fa obligatòria l'Ensenyança Primària. Aquest tema genera una animada discussió.⁽¹⁹⁹⁾ El Sr. Marqués fa la proposta que es donin premis als alumnes de manera que, a fi de curs i un cop recollits, es vegi el seu grau d'aplicació.⁽²⁰⁰⁾

Sobre el butlletí, s'informa que ja és a la impremta.⁽²⁰¹⁾ Es nomena un nou responsable del butlletí, el qual demana al bibliotecari que li comunicui les obres rebudes.⁽²⁰²⁾ A partir de l'1 de gener sortirà el butlletí enquadernat mot senzillament.⁽²⁰³⁾

Davant la possibilitat que els reis visitin la vila es nomena una comissió per representar l'Ateneu.⁽²⁰⁴⁾

Es rep un ofici de la Biblioteca-Museu tot agraint els volums del certamen de 1886.⁽²⁰⁵⁾

Hi ha diferents propostes de vot de gràcies que s'accepten totes: al president, pel regal dels 11 volums de la *Història de Catalunya* de Víctor Balaguer. Per al Sr. Suñé per haver cedit, a la societat, una col·lecció completa de cossos geomètrics i 24 models en relleu per a la classe de dibuix i per al Sr. Torrents, sobretot, pel temps de la seva presidència. El Sr. Alba cedeix temporalment a l'Ateneu els volums del *Diccionario Enciclopédico Hispano*.⁽²⁰⁶⁾

La comissió de certàmens vetllades i conferències diu que al novembre en començaran unes sobre història d'Espanya i sobre astronomia que seran fetes pels senyors Foradada i Coll.⁽²⁰⁷⁾ Es parla sobre la conferència del Sr. Foradada⁽²⁰⁸⁾ i s'anuncia la conferència que farà el Sr. Coll sobre astronomia.⁽²⁰⁹⁾

S'acorda que el conserge utilitzi una gorra amb les inicials AVG (Ateneu de Vilanova i la Geltrú).⁽²¹⁰⁾

1889

Es comença l'any parlant sobre el cobrament de les subvencions.⁽²¹¹⁾ Per altra banda, se sap que les conferències es presenten molt bé.⁽²¹²⁾

Sobre les classes, es reuneix la comissió, ja que el director és molt exigent i demana massa perfecció. Parlaran amb ell, ja que no es pot exigir igual als alumnes d'una hora que als de tot el dia.⁽²¹³⁾ S'ha avisat ja el director de les classes.⁽²¹⁴⁾

Es tracta la subvenció de la Diputació⁽²¹⁵⁾ i es comunica que ja s'ha cobrat la de l'Ajuntament.⁽²¹⁶⁾ (1-2)

Es llegeix i s'aprova la "memoria-reseña" anual.⁽²¹⁷⁾ (1-2)

Conferència de Pablo Barbé sobre "*Unidad histórica de España: cómo se ha consumado a través de los siglos*".⁽²¹⁸⁾

President honorari	Francisco Bonet.
President	Aniceto Pascual.
Vicepresident	José O. Puig i Rovira.
Secretari	Antonio Soler.
Vicesecretari	Ramón Tomás.
Bibliotecari	Francisco Suñé.
Tresorer	Francisco Oliva.
Vocal conservador de l'edifici	Francisco Miró.
Vocals	Juan Torrents.
	Pedro Pelegrí.
	Gerónimo Marqués.
	Rosendo Colomer.
	Andrés Milá.
	Ramón Artigas.
	Jaime Alba.
	Manuel Morgades.

A continuació es formen les comissions.

Es proposen vots de gràcies per al president i per al director del butlletí i s'envia la composició de la nova junta al Sr. Francisco Bonet.⁽²¹⁹⁾

S'anuncia la conferència de Joan Torrents per al dia 7 d'abril.⁽²²⁰⁾

Es comunica que el director de les classes falta sense avisar. Se li farà un entretoc. També es creu que seria bo de fer exàmens trimestrals. Es proposa que el curs vinent es faci així.⁽²²¹⁾

Una comissió de l'Ateneu visita l'Exposició Universal de París:

El president comunica que un *villanovés* està disposat a costejar totes les despeses, a una comissió d'obrers, per anar a l'Exposició Universal de París, i que aquesta persona no vol que se sàpiga el seu nom. Però consideren que aquest fet és molt important i que no solament el diran a la Junta, sinó que també ho faran en el pròxim butlletí. Aquest és En José Ferrer i Soler, al qual tots es desfan en lloances. Es proposa nomenar-lo soci d'honor en la pròxima junta.⁽²²²⁾ Es nomena la comissió per anar a París.

Ramon Artigas i Mestres
Francisco Comas i Guamé
Francisco Font i Ribas
Juan Sabria i Coca

agricultura
fusteria, ebenisteria i construcció d'objectes de música
jardineria
serralleria i arts mecàniques aplicades

S'acorda reunir les persones triades per a decidir, entre tots, el dia de la marxa i hom convé que, a la tornada, presentin una memòria o bé facin conferències sobre el que els ha cridat més l'atenció a l'exposició de París. Tenint en compte la dificultat de la llengua en un altre país es nomena el professor de llengües Juan Oliva i Milà, director del viatge, a l'exposició, amb l'encàrrec d'estudiar l'art d'imprimir.⁽²²³⁾

1890

S'acorda que s'imprimeixin paperetes i que es faci un anunci al diari de la vila els dies 19 i 20. Es nomenen els socis que havien de cessar al desembre.⁽²²⁴⁾

Es nomena, per unanimitat, soci honorari, José Ferrer i Soler.⁽²²⁵⁾ El Sr. Ferrer està molt content pel nomenament de soci honorari.⁽²²⁶⁾

Consta en acta el sentiment per la llarga malaltia del secretari 1r, Antonio Soler i Romeu.⁽²²⁷⁾ Sentiment per la mort del Sr. Soler, que fou secretari durant 3 anys i havia fet molt bona feina.⁽²²⁸⁾

Es presenta candidatura i es vota la nova junta:

President honorari	Francisco Bonet.
President	José O. Puig i Rovira.
Vicepresident	Juan Torrents i Marqués.
Secretari	Juan Braquer.
Vicesecretari	Andrés Milá i Samá.
Bibliotecari-arxiver	Francisco Suñé.
Tresorer	Francisco Oliva i Bolet.
Vocal conservador de l'edifici	Francisco Miró.
Vocals	Aniceto Pascual.
	Pedro Pelegri.
	Rosendo Colomer.
	Ramón Artigas.
	Jaime Alba.
	Manuel Morgades.
	Jaime Ráfols.
	Ramón Tomás.

El president dóna les gràcies i demana ajuda. Es dóna un vot de gràcies a Aniceto Pascual.⁽²²⁹⁾ Es nomenen les comissions.⁽²³⁰⁾

S'acorda que les juntes se celebrin el primer dilluns de cada mes.⁽²³¹⁾

Es decideix que el mes de juny es facin els exàmens als alumnes.⁽²³²⁾ Els exàmens es realitzaran els dies 25, 26 i 27 d'aquest mes.⁽²³³⁾ Es llegeixen les notes dels exàmens. Les notes, segons les classes, són:

A la classe elemental: 4 excel·lents, 11 notables, 14 bé, 16 regular. Total 45. Es proposa sol·licitar un catàleg de premis.⁽²³⁴⁾ Es parla dels premis als alumnes.⁽²³⁵⁾ S'acorda engegar les classes el dia 15 i una altra d'especial per a adults a càrrec del Sr. Mayné. El Sr. Torres continua com a director de les classes d'elemental i té d'ajudant el Sr. Saburit, que cobra 25 ptes. en lloc de 20.

Quant a premis, el president presenta el mostrari i es passa a la comissió de vetllades.⁽²³⁶⁾ Hi ha una Vetllada al *Teatre Tívoli Villanovés*, cedit gratuïtament pel seu propietari, Sr. Miró (vocal) per al repartiment de premis als alumnes. "Velada celebrada en el Tívoli Villanovés, con motivo de la repartición de premios a los alumnos asistentes a las clases que sostiene este Ateneo, el día 19 de octubre de 1890". Es convida les autoritats, els funcionaris públics, les altres socie-

tats i les persones que es creu convenient. S'ofereix la presidència al Sr. alcalde; també s'invita la Diputació, el governador civil i els diputats Srs. Odon Ferrer i José A. Benach. Les llotges es posen a la venda al preu de 8 rals cadascuna i les localitats gratis, als socis. És interessant com a les actes s'especifica tot l'acte.⁽²³⁷⁾

La classe d'adults resulta petita i s'acorda de traslladar la paret que la separa de la classe d'ensenyament elemental per fer-la més gran. S'augmenten 45 ptes. el sou del professor de solfeig i instrumentació, Sr. Montserrat. A causa del gran nombre d'alumnes a la classe elemental es nomena ajudant el soci Ramon Pascual.⁽²³⁸⁾ (3-11) El president diu haver enviat una comunicació al Sr. Torres per les faltes d'assistència i que a partir d'ara es notificaran a la directiva. Es comunica a l'Alcaldia que no se li enviïn més nens a classe i que si s'envien, que siguin pobres.⁽²³⁹⁾ (1-12) Es comunica haver rebut 50 ptes. per als alumnes pobres i s'acorda que es compri roba i es distribueixi. La classe d'elemental té 120 alumnes, 45 de famílies de socis i 75 enviats per l'Alcaldia.⁽²⁴⁰⁾

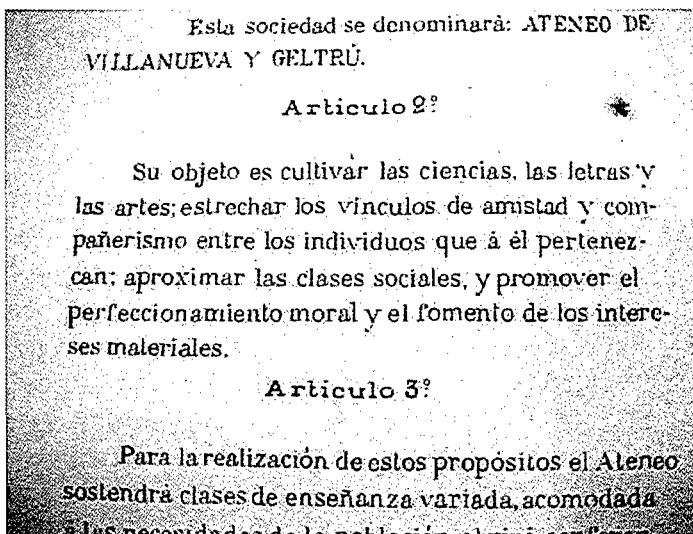
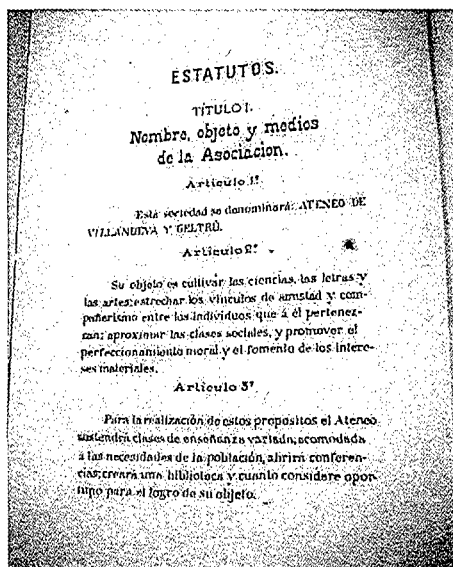
S'acorda d'autoritzar el president perquè atorgui escriptura a càrrec d'En Felix Nadal per tal de cobrar la subvenció de la Diputació.⁽²⁴¹⁾ El Sr. Nadal renuncia als seus honoraris en benefici de l'Ateneu i envia cartes dient que la subvenció es rebrà aviat.⁽²⁴²⁾ Es comunica haver rebut la subvenció de la Diputació⁽²⁴³⁾ i que s'han enviat els comptes a la Diputació.⁽²⁴⁴⁾

El conserge demana aigua per a la seva habitació. Diu que s'estudiarà,⁽²⁴⁵⁾ mes, al final, es concedeix.⁽²⁴⁶⁾ S'acorda la instal·lació de gas per al conserge.⁽²⁴⁷⁾

Ofici del Sr. Bonet assabentat del nomenament de president honorari.⁽²⁴⁸⁾

Consta en acta la mort d'En Rosendo Colomer, el dia 23 de juny.⁽²⁴⁹⁾

Vot de gràcies a Aniceto Pascual per haver regalat a l'Ateneu un bust de Mozart.⁽²⁵⁰⁾ Es donen les gràcies a l'Ajuntament per haver enviat un àlbum de l'Exposició Universal de Barcelona.⁽²⁵¹⁾ Es dona un vot de gràcies al Sr. Miró, propietari del Tívoli.⁽²⁵²⁾

Com podem veure, aquests primers mesos de funcionament de l'Ateneu van ser molt productius, ja que es va aconseguir: una caixa d'estalvis, fer conferències, classes... a part de posar en marxa tota una societat.

Podiem dir que es va arribar a fer realitat l'objectiu ideològic contingut en els articles del seu estatut, com és *cultivar las ciencias, las letras y las artes*. Quant a la relació humana *estrechar los vínculos de amistad y compañerismo entre los individuos que a el pertenezcan*. De la mateixa manera, en la unió dels dos ateneus es va afavorir *aproximar las clases sociales*. I, també, es treballa per *promover el perfeccionamiento moral y el fomento de los intereses materiales*. El vehicle d'aquestes fites és sempre cultural, d'ací que el treball es fa a totes les classes, conferències, promoció de la biblioteca, etc.

Tot el que s'ha aconseguit en aquests primers anys després durarà fins ben entrat el segle XX i deixarà una petjada molt interessant a Vilanova que encara molts/es recorden.

NOTES

- (1) MARTÍ, Casimir: *Vilanova i la Geltrú 1850-1975*. Volum I: *Expansió i crisi de la indústria i la democràcia 1850-1936*. Biblioteca Antina ed. El Cep i la Nansa. Vilanova i la Geltrú, 1997. Pàg. 208.
- (2) *Boletín del Ateneo de Villanueva y Geltrú*. Número extraordinario. Año XIII, número 3. Villanueva y Geltrú, 1º de enero de 1903, pàg. 16.
- (3) Llibre d'actes de l'Ateneu de Vilanova i la Geltrú 1877 a 1910. Biblioteca-Museu Balaguer. Vilanova i la Geltrú. Abreujat L.I.A.A.
- (4) L.I.A.A. 3 de juny de 1877. L'aprovació del governador civil es guarda a l'Arxiu Comarcal, a la "Carpetta de Hermandades, Cofradías, Casinos..."
- (5) L.I.A.A. 17 de juny de 1877.
- (6) L.I.A.A. 5 de juliol i 3 d'octubre de 1877.
- (7) L.I.A.A. 10 de juny, 12 de setembre i 14 d'octubre de 1877.
- (8) L.I.A.A. 5 de juliol de 1877.
- (9) L.I.A.A. 22 de setembre de 1877.
- (10) L.I.A.A. 15 i 25 de juliol i 12 d'agost de 1877.
- (11) L.I.A.A. 26 d'agost, 12 de setembre, 3, 14, 16 d'octubre, 18 i 4 de desembre de 1877.
- (12) L.I.A.A. 3, 14, 24 d'octubre i 4 de desembre de 1877.
- (13) L.I.A.A. 28 de novembre de 1877.
- (14) L.I.A.A. 28 de novembre de 1877.
- (15) L.I.A.A. 16 d'octubre i 4 de desembre de 1877.
- (16) L.I.A.A. 5 de juliol de 1877.
- (17) L.I.A.A. 18 de novembre de 1877.
- (18) L.I.A.A. 15 de gener de 1878.
- (19) L.I.A.A. 18 de gener, 1 d'abril, 25 de setembre i 12 de novembre de 1878.
- (20) L.I.A.A. 18 de gener i 14 d'octubre de 1878.
- (21) L.I.A.A. 1 i 26 d'abril de 1878.
- (22) L.I.A.A. 26 d'abril de 1878.
- (23) L.I.A.A. 1 d'abril de 1878.
- (24) L.I.A.A. 26 d'abril de 1878.
- (25) L.I.A.A. 9, 12 i 31 de maig, 1 i 3 de juny de 1878.
- (26) L.I.A.A. 23 de juny i 12 de novembre de 1878.
- (27) L.I.A.A. 13 d'agost, 17, 25 de setembre i 14 d'octubre de 1878.
- (28) L.I.A.A. 18 de desembre de 1878.
- (29) L.I.A.A. 25 de setembre de 1878.
- (30) L.I.A.A. 19 de gener i 9 de maig de 1879.
- (31) L.I.A.A. 11, 15 d'abril i 9 de maig de 1879.
- (32) L.I.A.A. 15 d'abril i 16 de maig de 1879.
- (33) L.I.A.A. 11 d'abril, 9 i 16 de maig de 1879.
- (34) L.I.A.A. 16 de maig i 3 de juny de 1879.
- (35) L.I.A.A. 10 de juny de 1879.
- (36) L.I.A.A. 18 de febrer, 1, 15 i 27 de març, 18 de maig, 19 de juny i 18 de setembre de 1880.
- (37) L.I.A.A. 18 de setembre de 1880.
- (38) *Reglamento del Ateneo Obrero de Villanueva y Geltrú*. Imprenta de M. Beltran, Villanueva y Geltrú, 1879. Arxiu Comarcal de Vilanova i la Geltrú.
- (39) *Butlletí de l'Ateneu*, any 13, nº 3, pàg. 16.
- (40) *Crónica del Colegio de las Escuelas Pías de Villanueva y Geltrú*. Arxiu del Col·legi Samà, escrita l'any 1928.
- (41) L.I.A.A. 24 i 31 d'octubre, 21 de novembre, 5 i 12 de desembre de 1880.
- (42) L.I.A.A. 21 de novembre de 1880.
- (43) L.I.A.A. 21 de novembre de 1880.
- (44) L.I.A.A. 5 de desembre de 1880.
- (45) L.I.A.A. 12 de desembre de 1880. FREIXA I OLIVAR, José

- M^a: *Anales de Villanueva y Geltrú (1850-1880)*. Ed. Centro de Estudios de la Biblioteca-Museu Balaguer. Vilanova i la Geltrú 1959. Pàgs. 270 i 271.
- (46) L.I.A.A. 5 de desembre de 1880.
- (47) L.I.A.A. 5, 14 i 21 de novembre de 1880.
- (48) L.I.A.A. 21 de novembre i 12 de desembre de 1880. GARCIA I SEGARRA, Mª Providència: *Eduard Llanas i Jubero (1843-1904)*. Núm. 22 de la col·lecció Retrat. Edita Ajuntament de Vilanova i la Geltrú. Imprès a Gràfiques El Campanar. Vilanova i la Geltrú, 2002. Pàgs. 17, 18 i 19.
- (49) L.I.A.A. 2, 6, 10 i 11 de gener de 1881.
- (50) L.I.A.A. 11 i 16 de gener de 1881.
- (51) L.I.A.A. 23 de gener de 1881.
- (52) L.I.A.A. 2 i 23 de gener, 2 de febrer, 23 de maig, 24, 28 i 29 de juny i 2 de juliol de 1881.
- (53) L.I.A.A. 28 de juliol i 2 d'agost de 1881.
- (54) L.I.A.A. 13 d'octubre de 1881.
- (55) L.I.A.A. 29 d'agost de 1881.
- (56) L.I.A.A. 2 de gener de 1881.
- (57) L.I.A.A. 23 de maig de 1881.
- (58) L.I.A.A. 27 d'octubre de 1881.
- (59) L.I.A.A. 30 d'abril de 1881.
- (60) Teodor CREUS I COROMINAS i L.I.A.A. de 1881 i 1882.
- (61) L.I.A.A. 20 de novembre de 1881.
- (62) L.I.A.A. 27 de desembre de 1881.
- (63) L.I.A.A. 10 de febrer de 1882.
- (64) L.I.A.A. 12 i 27 de febrer de 1882.
- (65) L.I.A.A. 16 de març de 1882.
- (66) L.I.A.A. 14 d'abril de 1882.
- (67) L.I.A.A. 10 de maig de 1882.
- (68) L.I.A.A. 1 de juny de 1882.
- (69) L.I.A.A. 3 i 29 de juliol de 1882.
- (70) L.I.A.A. 28 d'agost de 1882.
- (71) L.I.A.A. 21 de març de 1882.
- (72) L.I.A.A. 1 de maig de 1882.
- (73) L.I.A.A. 10 de maig de 1882.
- (74) L.I.A.A. 21 de març de 1882.
- (75) L.I.A.A. 28 de desembre de 1882.
- (76) L.I.A.A. 10 de maig de 1882.
- (77) L.I.A.A. 28 d'agost de 1882.
- (78) L.I.A.A. 10 de maig i 1 de juny de 1882.
- (79) L.I.A.A. 26 d'octubre de 1882.
- (80) L.I.A.A. 22 de setembre de 1882.
- (81) L.I.A.A. 24 de gener de 1883.
- (82) L.I.A.A. 24 de gener de 1883.
- (83) Article 5è del Reglament. L.I.A.A. 4 de març de 1883.
- (84) L.I.A.A. 26 de març de 1883.
- (85) L.I.A.A. 2 d'abril de 1883.
- (86) L.I.A.A. 30 de juny de 1883.
- (87) L.I.A.A. 2 de setembre de 1883.
- (88) L.I.A.A. 10 de juliol de 1883.
- (89) L.I.A.A. 20 de novembre de 1883.
- (90) L.I.A.A. 2 d'abril de 1883.
- (91) L.I.A.A. 2 de juny de 1883.
- (92) L.I.A.A. 30 de juny de 1883.
- (93) L.I.A.A. 10 de juliol de 1883.
- (94) L.I.A.A. 6 d'agost de 1883.
- (95) L.I.A.A. 30 de juny, 10 de juliol i 2 de setembre de 1883.
- (96) L.I.A.A. 24 d'octubre de 1883.
- (97) L.I.A.A. 24 d'octubre de 1883.
- (98) L.I.A.A. 9 de novembre de 1883.
- (99) L.I.A.A. 24 de febrer de 1883.
- (100) L.I.A.A. 15 de desembre de 1883.
- (101) L.I.A.A. 22 de gener de 1884.
- (102) L.I.A.A. 5 i 18 de març de 1884.
- (103) L.I.A.A. 26 de març i 7 d'abril de 1884.
- (104) L.I.A.A. 26 de març de 1884.
- (105) L.I.A.A. 14 de juliol de 1884.
- (106) L.I.A.A. 16 d'octubre de 1884.
- (107) L.I.A.A. 16 d'octubre i 28 de novembre de 1884.
- (108) L.I.A.A. 16 d'octubre, 28 de novembre, 3, 10, 14 i 28 de desembre de 1884.
- (109) L.I.A.A. 11 de gener de 1885.
- (110) L.I.A.A. 9 de gener i 21 de febrer de 1885.
- (111) L.I.A.A. 21 de febrer de 1885.
- (112) L.I.A.A. 28 d'abril, 28 de maig, 10 de juny i 12 de juliol de 1885.
- (113) L.I.A.A. 24 de juliol de 1885. VIRELLA I BLODA, Albert: *Els anys tristos (1881-1900) Crònica de la decadència de Vilanova i la Geltrú*. Institut d'Estudis Penedesencs. 1992. Pàg. 77.
- (114) L.I.A.A. 11 d'octubre de 1885. CARBONELL VIRELLA, Vicenç: *Noms de lloc de Vilanova i la Geltrú*. Grup d'Estudis Toponímics. Corpus de Toponímia Penedesenca. Vol. 2. Ed. Institut d'Estudis Penedesencs 2001. Pàgs. 242 i 243.
- (115) L.I.A.A. 17 i 22 d'octubre, 10 i 11 de novembre i 16 de desembre de 1885.
- (116) L.I.A.A. 31 de desembre de 1885.
- (117) L.I.A.A. 28 d'abril i 28 de maig de 1885.
- (118) L.I.A.A. 10 de juny de 1885.
- (119) L.I.A.A. 30 d'agost i 18 de setembre de 1885.
- (120) L.I.A.A. 29 de novembre de 1885.
- (121) L.I.A.A. 18 de setembre, 11 i 22 d'octubre de 1885.
- (122) L.I.A.A. 13 de gener de 1886.
- (123) L.I.A.A. 22 de gener de 1886.
- (124) L.I.A.A. 22 de gener de 1886.
- (125) L.I.A.A. 22 de gener de 1886.
- (126) L.I.A.A. 21 de març de 1886.
- (127) L.I.A.A. 22 de gener de 1886.
- (128) L.I.A.A. 21 de març de 1886.
- (129) L.I.A.A. 13 de setembre de 1886.
- (130) L.I.A.A. 29 d'octubre de 1886.
- (131) L.I.A.A. 21 de març de 1886.

- (132) L.I.A.A. 22 de gener de 1886.
 (133) L.I.A.A. 21 de març de 1886.
 (134) L.I.A.A. 21 de març de 1886.
 (135) L.I.A.A. 29 d'octubre de 1886.
 (136) L.I.A.A. 21 de març de 1886.
 (137) L.I.A.A. 15 d'octubre de 1886.
 (138) L.I.A.A. 11 de novembre de 1886.
 (139) L.I.A.A. 1 de desembre de 1886.
 (140) L.I.A.A. 21 de maig, 5 de juliol, 13 de setembre, 15 i 23 d'octubre de 1886.
 (141) L.I.A.A. 29 d'octubre, 11 de novembre i 1 de desembre de 1886.
 (142) L.I.A.A. 21 i 24 de maig de 1886.
 (143) L.I.A.A. 1 de desembre de 1886.
 (144) L.I.A.A. 21 de maig de 1886.
 (145) L.I.A.A. 21 de maig de 1886.
 (146) L.I.A.A. 21 de maig de 1886.
 (147) L.I.A.A. 24 de maig de 1886.
 (148) L.I.A.A. 5 de juliol i 13 de setembre de 1886.
 (149) L.I.A.A. 11 de novembre de 1886.
 (150) L.I.A.A. 15 de novembre de 1886.
 (151) L.I.A.A. 1 de desembre de 1886.
 (152) L.I.A.A. 1 de desembre de 1886.
 (153) L.I.A.A. 28 de febrer de 1887.
 (154) L.I.A.A. 28 de febrer de 1887.
 (155) L.I.A.A. 28 de febrer de 1887.
 (156) L.I.A.A. 28 de febrer de 1887.
 (157) L.I.A.A. 21 d'agost de 1887.
 (158) L.I.A.A. 2 d'octubre de 1887.
 (159) L.I.A.A. 28 de febrer de 1887.
 (160) L.I.A.A. 3 de març de 1887.
 (161) L.I.A.A. 3 de març de 1887.
 (162) L.I.A.A. 15 d'abril de 1887.
 (163) L.I.A.A. 11 de maig de 1887.
 (164) L.I.A.A. 3 de juny de 1887.
 (165) L.I.A.A. 3 de juny de 1887.
 (166) L.I.A.A. 21 d'agost de 1887.
 (167) L.I.A.A. 4 de setembre de 1887.
 (168) L.I.A.A. 2 d'octubre de 1887.
 (169) L.I.A.A. 2 d'octubre de 1887.
 (170) L.I.A.A. 23 d'octubre de 1887.
 (171) L.I.A.A. 4 de novembre de 1887.
 (172) L.I.A.A. 12 de novembre de 1887.
 (173) L.I.A.A. 27 de novembre de 1887.
 (174) L.I.A.A. 8 de desembre de 1887.
 (175) L.I.A.A. 18 de desembre de 1887 i 2 de gener i 26 de febrer de 1888.
 (176) L.I.A.A. 2 de gener i 26 de febrer de 1888.
 (177) L.I.A.A. 26 de febrer de 1888.
 (178) L.I.A.A. 25 de març de 1888.
 (179) L.I.A.A. 21 d'abril de 1888.
 (180) L.I.A.A. 24 de novembre de 1888.
 (181) L.I.A.A. 7 de juliol de 1888.
 (182) L.I.A.A. 25 d'agost de 1888.
 (183) L.I.A.A. 21 d'abril de 1888.
 (184) L.I.A.A. 27 d'octubre de 1888.
 (185) L.I.A.A. 21 d'abril de 1888.
 (186) L.I.A.A. 7 de maig de 1888.
 (187) L.I.A.A. 7 de maig de 1888.
 (188) L.I.A.A. 27 d'octubre de 1888.
 (189) L.I.A.A. 25 d'agost de 1888.
 (190) L.I.A.A. 21 d'abril de 1888.
 (191) L.I.A.A. 7 de maig de 1888.
 (192) L.I.A.A. 7 de maig de 1888.
 (193) L.I.A.A. 7 de maig de 1888.
 (194) L.I.A.A. 9 de juny de 1888.
 (195) L.I.A.A. 7 de juliol de 1888.
 (196) L.I.A.A. 25 d'agost de 1888.
 (197) L.I.A.A. 22 de setembre de 1888.
 (198) L.I.A.A. 24 de novembre de 1888.
 (199) L.I.A.A. 24 de novembre de 1888.
 (200) L.I.A.A. 15 de desembre de 1888.
 (201) L.I.A.A. 7 de maig, 9 de juny i 25 d'agost de 1888.
 (202) L.I.A.A. 25 d'agost de 1888.
 (203) L.I.A.A. 15 de desembre de 1888.
 (204) L.I.A.A. 7 de maig de 1888.
 (205) L.I.A.A. 25 d'agost de 1888.
 (206) L.I.A.A. 27 d'octubre i 15 de desembre de 1888.
 (207) L.I.A.A. 27 d'octubre de 1888.
 (208) L.I.A.A. 24 de novembre de 1888.
 (209) L.I.A.A. 15 de desembre de 1888.
 (210) L.I.A.A. 24 de novembre de 1888.
 (211) L.I.A.A. 5 de gener de 1889.
 (212) L.I.A.A. 5 de gener de 1889.
 (213) L.I.A.A. 5 de gener de 1889.
 (214) L.I.A.A. 12 de gener de 1889.
 (215) L.I.A.A. 12 de gener de 1889.
 (216) L.I.A.A. 1 de febrer de 1889.
 (217) L.I.A.A. 1 de febrer de 1889.
 (218) L.I.A.A. 12 de gener de 1889.
 (219) L.I.A.A. 16 de febrer de 1889.
 (220) L.I.A.A. 23 de març de 1889.
 (221) L.I.A.A. 23 de març de 1889.
 (222) L.I.A.A. 27 de juny de 1889.
 (223) L.I.A.A. 23 de juliol de 1889.
 (224) L.I.A.A. 18 d'abril de 1890.
 (225) L.I.A.A. 20 d'abril de 1890.
 (226) L.I.A.A. 5 de maig de 1890.
 (227) L.I.A.A. 2 d'abril de 1890.
 (228) L.I.A.A. 5 de maig de 1890.
 (229) L.I.A.A. 24 d'abril de 1890.
 (230) L.I.A.A. 5 de maig de 1890.
 (231) L.I.A.A. 24 d'abril de 1890.
 (232) L.I.A.A. 24 d'abril de 1890.
 (233) L.I.A.A. 2 de juny de 1890.
 (234) L.I.A.A. 7 de juliol de 1890.

- (235) L.I.A.A. 4 d'agost de 1890.
 (236) L.I.A.A. 9 de setembre de 1890.
 (237) L.I.A.A. 11 d'octubre de 1890.
 (238) L.I.A.A. 3 de novembre de 1890.
 (239) L.I.A.A. 1 de desembre de 1890.
 (240) L.I.A.A. 1 de desembre de 1890.
 (241) L.I.A.A. 24 d'abril de 1890.
 (242) L.I.A.A. 5 de maig de 1890.
 (243) L.I.A.A. 2 de juny de 1890.
 (244) L.I.A.A. 4 d'agost de 1890.
 (245) L.I.A.A. 5 de maig de 1890.
 (246) L.I.A.A. 2 de juny de 1890.
 (247) L.I.A.A. 1 de desembre de 1890.
 (248) L.I.A.A. 2 de juny de 1890.
 (249) L.I.A.A. 7 de juliol de 1890.
 (250) L.I.A.A. 7 de juliol de 1890.
 (251) L.I.A.A. 9 de setembre de 1890.
 (252) L.I.A.A. 3 de novembre de 1890.

BIBLIOGRAFIA

- Actes de l'Ateneu de Vilanova i la Geltrú. 1877-1910. 574 pàgines. Dipositat a la Biblioteca-Museu Balaguer.
- BARCELÓ I RÀFOLS, Carme: "Aproximació a l'Ateneu de Vilanova i la Geltrú". *Miscel·lània Penedesenca*, VII (1984). Pàgs. 7 a 28.
- Butlletí de l'Ateneu de Vilanova i la Geltrú*.
- Butlletí de l'Associació d'Alumnes Obrers de l'Escola Industrial de Vilanova i la Geltrú* (núm. 72, pàg. 15).
- CARBONELL VIRELLA, Vicenç: *Noms de lloc de Vilanova i la Geltrú*. Grup d'Estudis Toponímics. Corpus de Toponímia Penedesenca. Vol. 2. Ed. Institut d'Estudis Penedesencs 2001.
- Carpeta *Hermandades, Cofradías, Casinos*, etc. Arxiu Històric Comarcal de Vilanova i la Geltrú.
- Certamen literario artístico, 25 de octubre de 1885. Impremta Josep A Milà. Vilanova i la Geltrú 1886.
- COROLEU I INGLADA, Josep: *Historia de Villanueva y Geltrú*. El Cep i la Nansa, edicions. Vilanova i la Geltrú, 1ª edició, 1879. 2ª edició, 1979.
- FREIXA I OLIVAR, José Mª: *Anales de Villanueva y Geltrú (1850-1880)*. Ed. Centro de Estudios de la Biblioteca-Museu Balaguer. Vilanova i la Geltrú 1959.
- GARCIA I SEGARRA, Mª Providència: *Eduard Llanas i Jubero (1843-1904)*. Núm. 22 de la col·lecció Retrat. Edita Ajuntament de Vilanova i la Geltrú. Imprès a Gràfiques El Campanar. Vilanova i la Geltrú, 2002.
- GARCIA I SEGARRA, Mª Providència: "Introducció a la història del Col·legi Samà de Vilanova i la Geltrú." *Miscel·lània Penedesenca* 1991, vol. XV. Comunicacions presentades a les 4rtes Jornades d'Estudis Penedesencs celebrades a Gelida. Ed. Institut d'Estudis Penedesencs. Sant Sadurní d'Anoia, 1992. Pàgs. 507 a 524.
- GARCIA I SEGARRA, Mª Providència: "El P. Eduard Llanas i l'Ateneu". *Miscel·lània Penedesenca* 1992, vol. XVI. Comunicacions presentades a les 5enes Jornades d'Estudis Penedesencs celebrades a Vilanova i la Geltrú. Ed. Institut d'Estudis Penedesencs. Sant Sadurní d'Anoia, 1993. Pàgs. 261 a 284.
- GARCIA I SEGARRA, Mª Providència: *L'educació a Vilanova i la Geltrú durant la segona meitat del segle XIX*. Tesi doctoral en Filosofia i Ciències de l'Educació, llegida a Tarragona el 20 de febrer de 1991. Publicada a la col·lecció de tesis doctorals microfilmades, núm. 1.400. Publicacions de la Universitat de Barcelona, 1992.
- GARCIA I SEGARRA, Mª Providència: "El P. Escolapi Eduard Llanas (1845-1904)". *Miscel·lània Penedesenca* 1997, Vol. XXVI. Comunicacions presentades a les 10enes Jornades d'Estudis Penedesencs celebrades a Santa Margarida i els Monjos 1997. Ed. Institut d'Estudis Penedesencs. Sant Sadurní d'Anoia 2001. Pàgs. 253 a 279.
- MARTÍ I MARTÍ, Casimir: *Vilanova i la Geltrú 1850-1975. Volum I: Expansió i crisis de la*

indústria i la democràcia 1850-1936. Biblioteca Antina ed. El Cep i la Nansa. Vilanova i la Geltrú, 1997.

VIRELLA I BLODA, Albert: *Els anys tristos (1881-1900). Crònica de la decadència de Vilanova i la Geltrú*. Institut d'Estudis Penedesencs, 1992.

VIRELLA I BLODA, Albert: *Vilanova i la Geltrú, imatges de la ciutat i de la comarca*. Joan Rius i Vila, Editor. Vilanova i la Geltrú, 1949.

VIRELLA I BLODA, Albert: *Evolució històrica de l'ensenyament a Vilanova i la Geltrú i la fundació de l'Escola Pia*. Treball presentat per la festa de les lletres a llaor de Sant Josep de Calasanc (Vilanova, febrer de 1949). Ed. El Cep i la Nansa. Vilanova i la Geltrú, 2001.

VIRELLA I BLODA, Albert: *Les classes socials, a Vilanova i la Geltrú, al segle XIX*. Ed. Rafel Dalmau. Barcelona, 1977.

VÁZQUEZ-PRADA OÑORO, Mª Teresa, i GARCIA SEGARRA, Mª Providència: *Breu introducció a la història de l'Ateneu vilanoví de la classe obrera*. Dins la publicació de les 11enes Jornades d'Història de l'Educació als Països Catalans. Edicions del Centre de Lectura. Reus 1992.

Apuntes cronológicos de las Escuelas Pías de Villanueva y Geltrú. A l'Arxiu de l'Escola Pia de Vilanova i la Geltrú.

BORDAS, Manuel: *Crónica del Colegio de las Escuelas Pías de Villanueva y Geltrú*. Arxiu del Col·legi Samà, escrita l'any 1928.

NOTES DE PREMSA

Diari de Vilanova, 16 d'abril de 1977.

Diario de Villanueva y Geltrú, 20 de gener de 1881.

Diario de Villanueva y Geltrú, 13 de març de 1881

Diario de Villanueva y Geltrú, 12 de juny de 1907.

REVISTES

75 aniversari de l'Escola Industrial.

FONTS

Arxiu Escofet de Vilanova i la Geltrú.

Arxiu Històric Comarcal (Vilanova i la Geltrú).

Arxiu de l'Escola Pia de Vilanova i la Geltrú.

Arxiu de l'Escola Pia de Catalunya a Barcelona.

Arxiu de la Universitat de Barcelona.

Biblioteca-Museu Víctor Balaguer (Vilanova i la Geltrú).

Hemeroteca de la Biblioteca-Museu Balaguer (Vilanova i la Geltrú).

Hemeroteca de la Biblioteca Joan Oliva (Vilanova i la Geltrú).

Hemeroteca del *Diari de Vilanova*.

Agraïments: Alexandre Urpi i Carré, Miguel Ángel Rhodes i López, Ramon Falcó i Casas, Josep Mª Porta i Saburit, Montserrat Comas i Güell i a totes les persones que han col·laborat en aquest treball.

ESTUDI SOCIOECONÒMIC DE L'AMPLIACIÓ DEL PLA ESPECIAL DE PROTECCIÓ DEL MEDI FÍSIC I DEL PAISATGE DE L'ESPAI NATURAL DEL GARRAF

RESUM

Tercera i darrera part de l'anàlisi del Parc Natural del Garraf, continuació de l'estudi geològic i del botànic publicats als números anteriors. Amb l'ajut de nombroses gràfiques, s'ofereixen les dades demogràfiques i socioeconòmiques disponibles com a més recents de la comarca del Garraf, dels municipis objecte de l'ampliació i dels més propers als anteriors, així com una aproximació a les diferents activitats que s'hi desenvolupen, en especial pel que fa a ocupació del sòl i labors agràries i forestals en els actuals límits del PE.

ABSTRACT

The third and last part of the analysis of Garraf's Natural Area as the continuation of the geological and botanical surveys published in our two last issues. This is supported by a great deal of charts and provides population and socio-economic data that was most recently been made available on the Garraf Area, on enlargement-affected municipalities and on the closest ones to the latter. In addition, the analysis includes an approach to all activities developed therein, especially with regard to the use of soil and farming and forestry tasks within the current boundaries of PE.

INTRODUCCIÓ

Els límits actuals, el 1998, del PEPMF de Garraf abasten part de les comarques del Baix Llobregat, l'Alt Penedès i del Garraf, als estreps ponentins de la serralada Litoral catalana. El marc geogràfic es situa entre la riba dreta del tram inferior del riu Llobregat, la mar Mediterrània, la serralada del massís de l'Ordal i la depressió del Penedès. L'integren parts importants dels 8 municipis actualment incorporats: Gavà, Castelldefels, Begues, Olesa de Bonesvalls, Olivella, Avinyonet del Penedès, Sant Pere de Ribes i Sitges, amb una extensió total protegida de vora de 10.000 ha. La comarca del Baix Llobregat hi participa amb 4.066 ha, la del Garraf amb 4.792,5 ha i l'Alt Penedès amb 1.142,5 ha.

Aquest estudi socioeconòmic incorpora les dades estadístiques disponibles sobre l'entorn de la futura ampliació del Pla Especial del Garraf cap als municipis de Sant Pere de Ribes (que amplia la seva superfície protegida) i de Vilanova i la Geltrú, capital de la comarca i que s'incorpora, com a novetat, al Parc.

En el moment de la redacció del present estudi, dels dos municipis, només el de Sant Pere de Ribes havia definit l'extensió de l'ampliació del PEPMF dins del seu terme municipal. Bàsicament s'incorporen sols amb qualificacions urbanístiques de protecció en els seus actuals Plans Generals d'Ordenació Urbana vigents, i com a límit de referència tan sols faciliten l'orientació de gran part dels territoris municipals situats al nord de la traça de la recent ampliació de l'autopista A-16 "Pau Casals".

L'estudi proporciona les dades demogràfiques i socioeconòmiques disponibles com a més recents de la comarca del Garraf i dels municipis objecte de l'ampliació, així com els més propers als anteriors: Vilanova i la Geltrú, Sant Pere de Ribes, Sitges, Olivella i Canyelles. També s'efectua una aproximació a les diferents activitats que s'hi desenvolupen, tenint especial cura en les d'ocupació del sòl, agràries i forestals.

DELIMITACIÓ DE L'ÀMBIT D'ESTUDI

- Municipis implicats:

Els municipis que integren l'ampliació del Pla Especial són:

- Sant Pere de Ribes (amplia el seu actual límit)
- Vilanova i la Geltrú (capital de la comarca del Garraf i que s'incorpora com a nou municipi en l'ampliació del Pla Especial)

- Municipis més propers:

- Sitges (forma part del Pla Especial)
- Olivella (forma part del Pla Especial)
- Canyelles (no forma part del Pla Especial del Garraf, però sí del PC d'Olèrdola)

- Ciutats o nuclis urbans importants propers a l'àrea d'ampliació:

- Seguint la línia de costa cap al N: Vallcarca, Garraf, Castelldefels, Gavà
- La mateixa línia costanera cap al S: Cubelles, Cunit, Segur de Calafell, Calafell i Sant Vicenç de Calders
- A les zones interiors cap al NE i l'E: Olesa de Bonesvalls, Begues, Bruguers, Castelldefels, Gavà
- Cap al N: Olivella, Avinyonet, Canyelles, Sant Miquel d'Olèrdola i Vilafranca del Penedès
- Cap al NW i l'W: Santa Margarida i els Monjos, l'Arboç, les Masuques, Torrelletes, Castellet i la Gornal, Bellvei, el Vendrell i Calafell
- Cap al S: el límit és la mar Mediterrània

- Comunicacions:

El mitjà que permet un accés més còmode i ràpid al Pla Especial és la carretera. Les principals carreteres de la zona són:

- Autopista A-16 "Pau Casals" de Barcelona a Coma-ruga
- C-246 de Barcelona al Vendrell, passant ran de costa per Sitges i Vilanova i la Geltrú, després de travessar les Costes del Garraf

- C-245 de Barcelona a Castelldefels i a la C-246, per Viladecans i Gavà
- N-340 de Barcelona al Vendrell, pel port de muntanya de l'Ordal i passant per Vilafranca del Penedès
- BV-2041 de Gavà (C-246) a Begues, per Bruguers
- BV-2411 de Begues (BV-2041) a Avinyonet del Penedès (N-340), per Olesa de Bonesvalls
- BV-2111 de Sant Pere de Ribes a Olivella
- BV-2415 de Vilafranca del Penedès a Olivella
- B-211 de Sitges (C-246) a Vilafranca del Penedès

Les entrades més comunes a l'espai natural protegit són: la de Castelldefels per la urbanització Rat Penat, tot just abans d'iniciar la primera corba de les costes del Garraf (rotonda damunt l'entrada del 1r túnel de l'A-16); la de Begues, la d'Olivella, la de Sitges i, pròximament, amb l'ampliació del parc, la de Vilanova i la Geltrú: la C-246, la C-244 de Vilanova i la Geltrú a Vilafranca del Penedès, i la BV-2115 de Vilanova i la Geltrú a l'Arboç.

Altres mitjans per accedir al Pla Especial són el ferrocarril o les línies d'autobusos de les poblacions de l'àrea. Tot i així, els seus punts de parada no són gaire properes als límits del Pla Especial.

Per ferrocarril:

- RENFE, línia de Barcelona a Sant Vicenç de Calders per Sitges i Vilanova i la Geltrú (fins a aquesta última es considera "metro regional" amb una freqüència de pas dels trens de rodalies no superior a uns 12 minuts). Les principals parades d'accés al parc són: Viladecans, Gavà, Castelldefels, Garraf, Vallcarca, Sitges i Vilanova i la Geltrú.
- Ferrocarrils de la Generalitat, línia Barcelona-Sant Boi (enllaç amb autobusos a Gavà)

Per autobús, amb les següents línies:

- Amb Gavà i Bruguers:
 - Línia Barcelona (Pl. Espanya) - Gavà (L-80, L-81, L-82)
 - Línia Cornellà (Sant Ildefons) - Gavà (L-85)
- Amb Begues:
 - Línia Olesa de Bonesvalls - Begues - Gavà - Castelldefels
 - Línia Barcelona - Begues
- Amb Castelldefels:
 - Línia Barcelona (Pl. Goya) - Castelldefels
 - Línia Castelldefels - Gavà platja (L-92)
 - Línia Barcelona (Pl. Universitat) - Castelldefels platja
- Amb Vilanova i la Geltrú (amb l'ampliació del Pla Especial):
 - Línia Barcelona (Pl. Espanya) - Vilanova i la Geltrú (Estació de RENFE)
 - Línia Vilafranca del Penedès - Vilanova i la Geltrú (Estació de RENFE)
- Amb Olivella podem anar en autobús arribant primer en tren a Vilafranca del Penedès o Sitges i després en bus cap a Sant Pere de Ribes i d'allà a Olivella (bus)

ESTUDI DE LA COMARCA I DELS MUNICIPIS AFECTATS I PROPERA A L'ÀMBIT DE L'AMPLIACIÓ DEL PLA ESPECIAL

El Garraf

La comarca del Garraf limita al nord amb l'Alt Penedès, a l'oest amb el Baix Penedès, a l'est amb el Baix Llobregat i al sud amb la mar Mediterrània. Quatre dels sis municipis de la comarca es troben al litoral marítim i els restants són situats a les terres muntanyoses de la serralada Litoral, orientada de nord-est a sud-est i que mor al mar en arribar al poble de Calafell, ja al Baix Penedès.

Aquesta serralada, que té els seus cims màxims en el puig Bernat (606 m), puig de l'Àliga (417 m), la Talaia (315 m) i la Mola (532 m), dona a la costa un aire esquerp i feréstec. La seva alçada contrasta amb les suaus planícies de la mar Mediterrània i les valls del Garraf. Vilanova i la Geltrú, Sitges i Cubelles es troben en aquestes planes sorgides al miocè i al quaternari. La conca fluvial més important del Garraf és la del riu Foix, encara que un embassament a mig recorregut fa que aquest hi tanqui el seu escàs cabal i no arribi al mar. El Garraf, històricament i geogràficament lligat a l'Alt i Baix Penedès, és en realitat el Penedès Marítim. La tradició vinícola i aquesta unitat entre les tres comarques no quedà reflectida en la divisió territorial de 1936.

Les terres de Garraf foren escala obligada dels comerciants fenicis i grecs que tractaren amb els ibers, primers pobladors de les mítiques Adarró (Vilanova i la Geltrú) i Subur (Sitges). Aquestes, després romanes, foren les sortides comercials d'Olèrdola, que tenia funcions més aviat militars. Vilanova i la Geltrú, Sitges, Sant Pere de Ribes i Cubelles, a l'edat mitjana, eren viles fortificades. Hi ha algun vestigi d'art romànic, molt irregular, com el d'Olivella, i sobretot s'ha conservat un urbanisme de clar origen medieval, com el Castell (s. XIII) i el barri de la Geltrú, a Vilanova i la Geltrú.

Però l'actual imatge de les ciutats i la seva configuració urbanística són modernes: Sitges, protegida pel massís de Garraf, és una vila eminentment residencial i turística; Sant Pere de Ribes té noves urbanitzacions com tants pobles de la comarca; Cubelles, amb una petita indústria, també té un petit moviment turístic, adaptat a les necessitats i a l'espai de la vila. Vilanova i la Geltrú és el cap de comarca, que tingué un creixement lent, però que accelerà la seva expansió amb la indústria, i que manté un turisme familiar al qual reserva uns espais i uns serveis que la fan ser ambiciosa en aquest camp. En l'àmbit econòmic les indústries metal·lúrgica, tèxtil, química i cimentera són, juntament amb el turisme i els serveis, la seva principal font de riquesa. La pesca segueix mantenint la seva puixança, especialment al port de Vilanova i la Geltrú. Aquest port, en la seva quàdruple vessant —mercant, passatgers, pesca i esportiu— és el tercer port en importància de Catalunya.

El 85% de la població es situa al triangle Sitges - Vilanova - Sant Pere de Ribes; les muntanyes estan gairebé deshabitades. La major part de la població està ocupada al sector serveis, fet que es fa més evident en poblacions com Vilanova i la Geltrú i Sitges.

Resum de dades generals de la comarca del Garraf

Capital: Vilanova i la Geltrú amb 50.068 hab. Superfície: 184,1 km², és a dir, representa, el 0,6% de Catalunya. Població de dret: 76.915 hab. Població ocupada: 27.213 hab. Densitat: 417,8 hab/km². Agrària: 3,2%. Construcció: 12,4%. Industrial: 30,2%. Serveis: 54,2%.

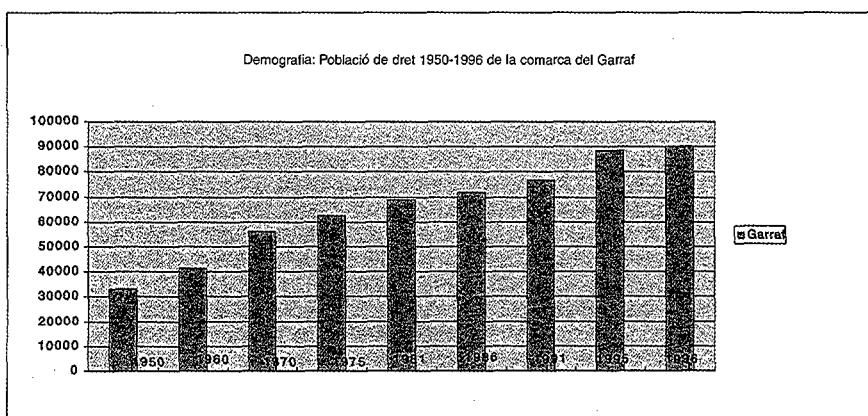
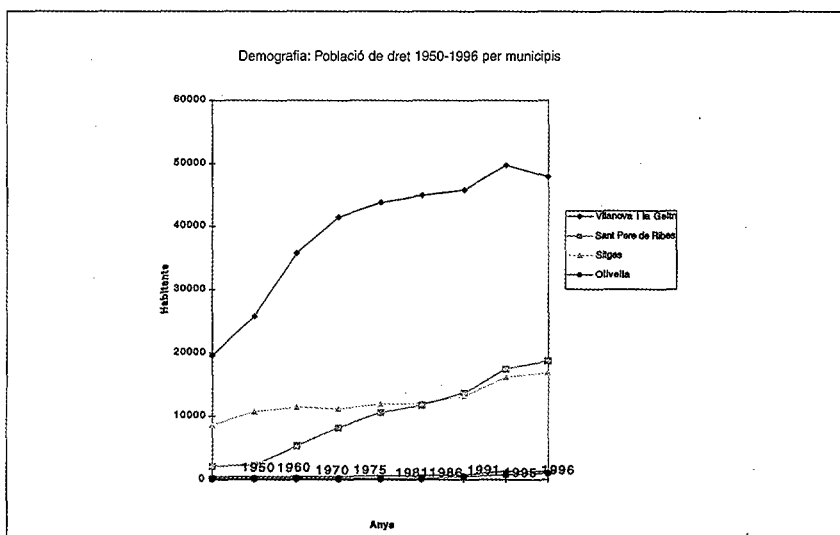
Població

El municipi més poblat és Vilanova i la Geltrú (del qual, tot i que no costa al cens oficial, el 1998 la població de dret era de 50.068 hab.), és a dir, el 53,36% de la població total de la comarca. Vilanova i la Geltrú dobla, amb escreix, els habitants de dret de Sant Pere de Ribes i quasi triplica els de Sitges.

El creixement més espectacular és, però, des del 1950, el de Sant Pere de Ribes, a causa del creixement exorbitant de les segones residències, que estan esdevenint de primera des de la inauguració de l'A-16 el 1992 (tram fins a Sitges) i el 1998 (tram fins al Vendrell).

La comarca del Garraf ha experimentat un increment progressiu en el nombre d'habitants.

Per a la resta dels municipis més petits de la comarca també sembla que la segona residència experimenta un creixement notable a partir de la dècada dels '80.

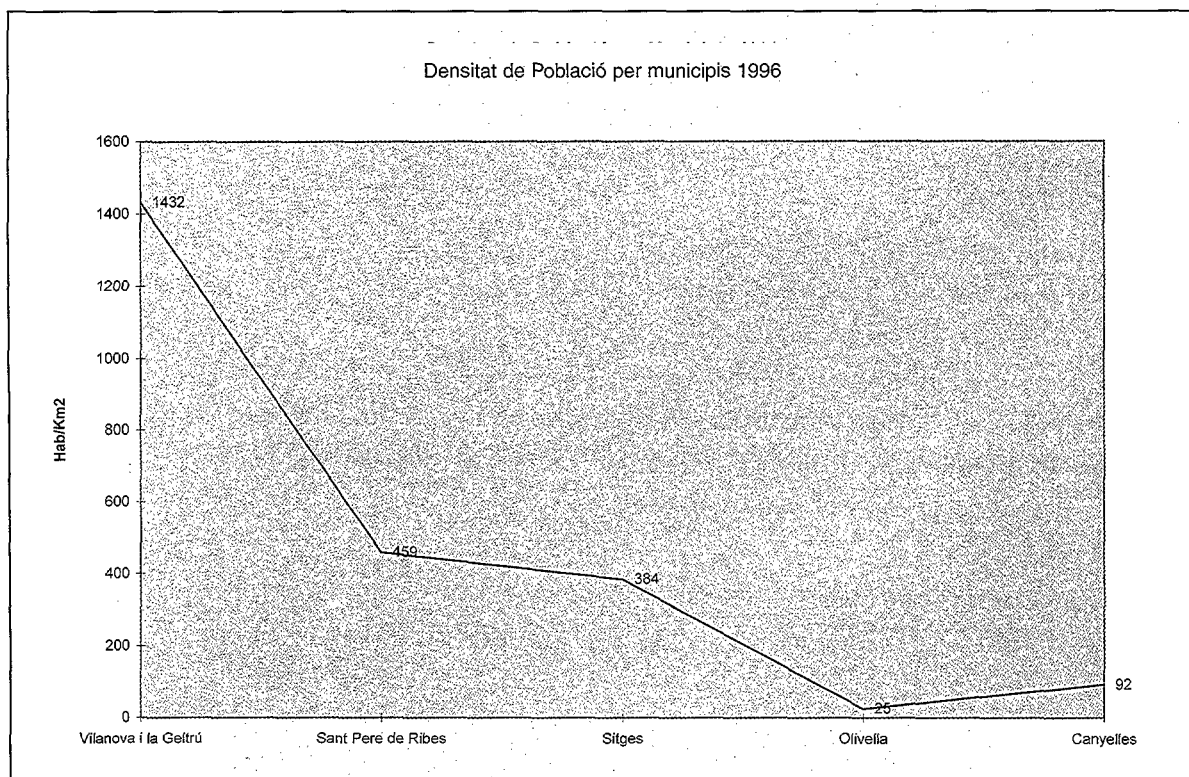

Densitat

La comarca del Garraf és una de les més petites de Catalunya, només ocupa el 0,6% de la superfície total de Catalunya, però per contra multiplica per 2,57 vegades la densitat mitjana de la seva població.

Tanmateix, és travessada, i molt ben comunicada, per totes les vies de transport avui conegudes —marítimes: el port de Vilanova i la Geltrú (comercial, pesquer, nàutic i de passatgers amb les Illes Balears) és el 3r port en importància de Catalunya; terrestres: autopista A-16 "Pau Casals", variants, rondes, carreteres comarcals, locals, etc.; ferrocarril: trens d'alta velocitat (Euromed i Talgo), ràpids i expressos de llarg recorregut, "metro regional" de rodalies Barcelona-Vilanova i la Geltrú, trens de mercaderies, etc.; aèries: l'aeroport de Barcelona (Prat de Llobregat) és a només 15 minuts de la capital de la comarca, Vilanova i la Geltrú (per l'A-16 "Pau Casals").

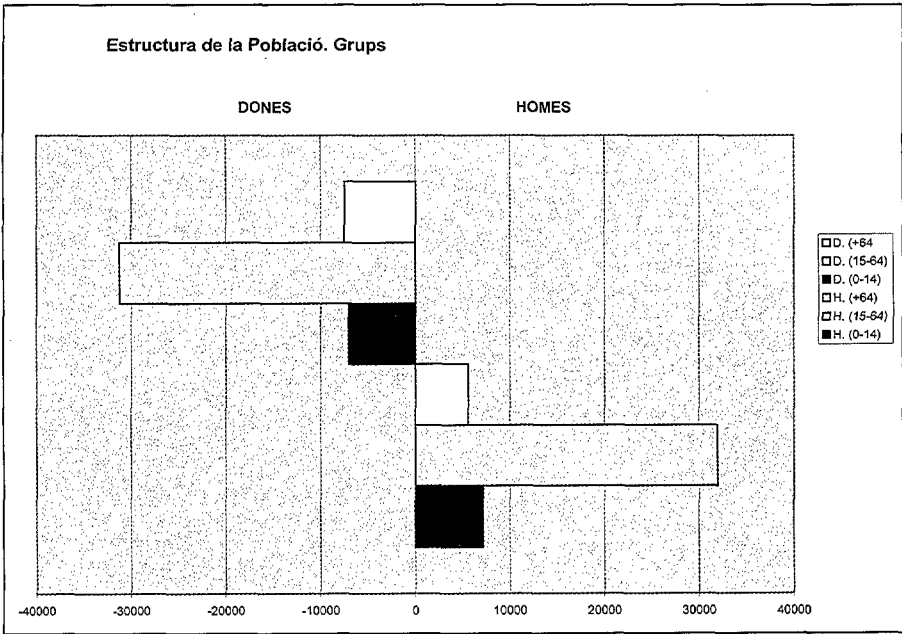
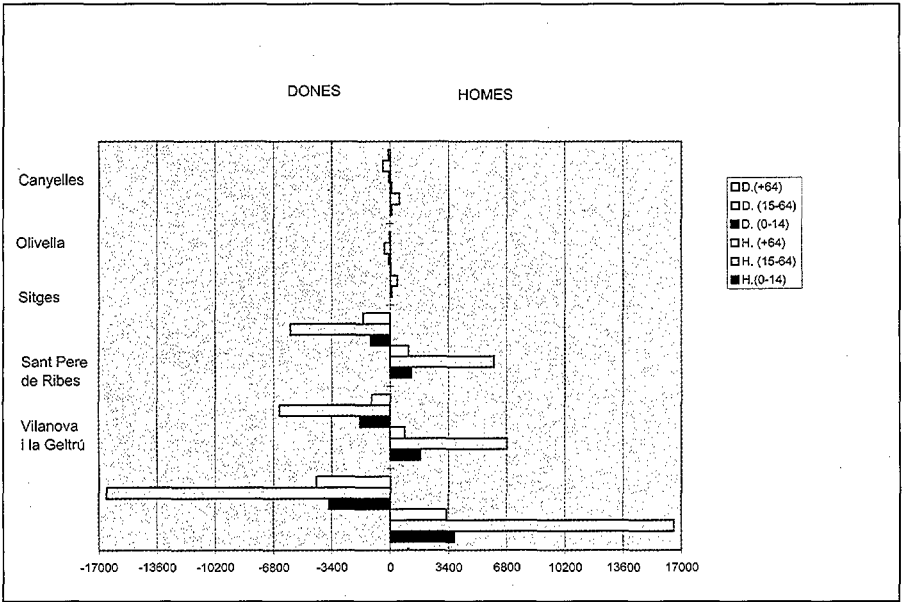
El municipi amb menys població és Olivella, a causa en part de les pitjors vies de comunicació de tota la comarca, el poc sòl urbà disponible i la seva complicada orografia muntanyosa.

Edats

Com a conclusió de l'anàlisi de població per edats, es pot assenyalar que hi ha gairebé el mateix nombre d'homes que de dones, en totes les edats, i que en general la població està emmarcada dins l'espai d'edat de 15-64 anys.

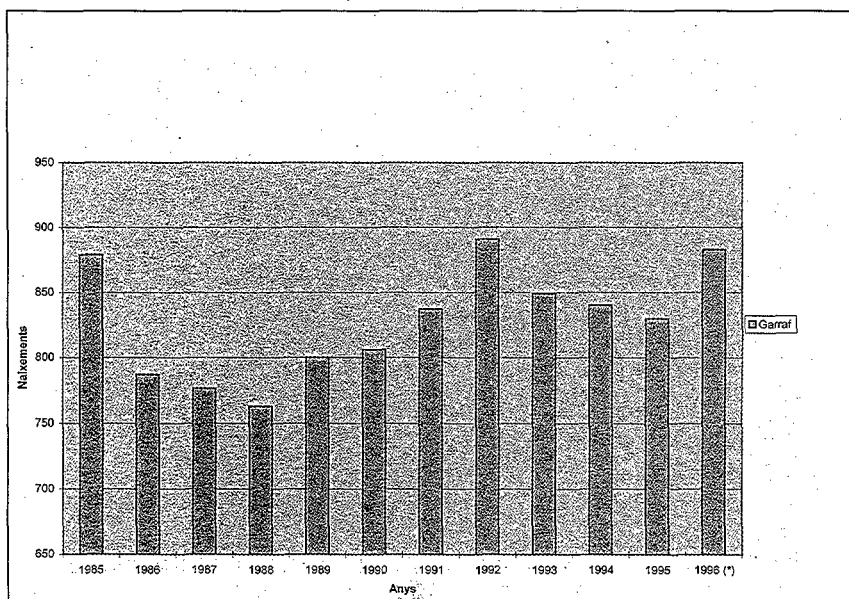
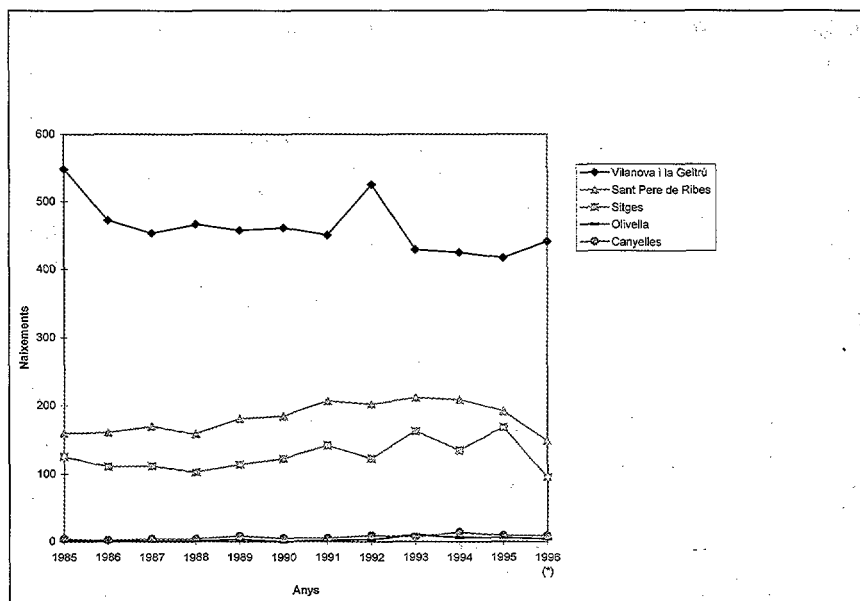
En l'anàlisi per municipis es pot afirmar que la major part de la població està concentrada en l'interval d'edat 15-64, destacant els municipis de Vilanova i la Geltrú, Sant Pere de Ribes i Sitges, per aquest ordre, com els municipis amb més persones emmarcades en l'interval 0-14 anys.

Naixements

Els municipis més poblats tenen com a conseqüència un nombre de naixements més elevat, fet que explica l'alta densitat de població. Vilanova i la Geltrú és el cas més espectacular en creixement poblacional per naixements respecte a la resta de municipis de l'ampliació del parc natural.

En general la tendència del municipi de Vilanova i la Geltrú és de disminució del nombre de naixements, amb una lleugera recuperació positiva en el darrer any estudiat. En canvi, en la resta de municipis, amb creixements poblacionals més modestos, la tendència general era d'un petit creixement sostingut que es transforma en els darrers anys en una notable davallada i tendència a la baixa.

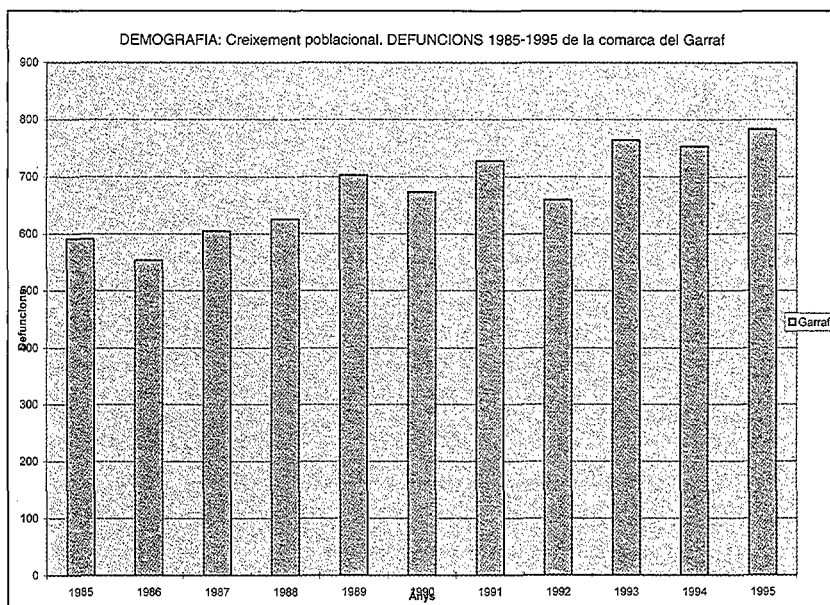
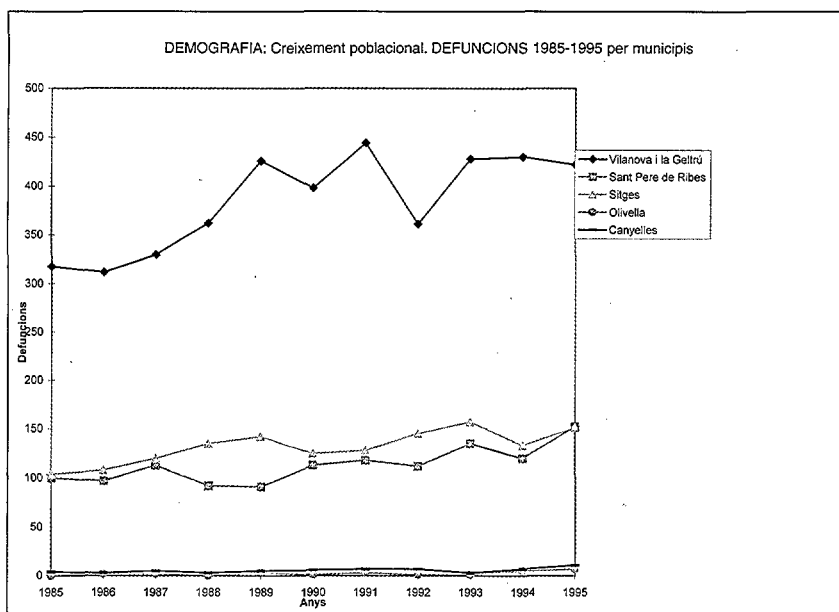

Defuncions

El municipi amb més defuncions és Vilanova i la Geltrú, donat que és el territori amb més població.

El nombre de defuncions ha seguit una oscil·lació que pot haver vingut donada per un canvi de generacions.

Es palès un increment moderat sostingut del nombre de defuncions a tots els municipis, i que no resulta més notable, possiblement, pels nombrosos avanços en el camp de la medicina.

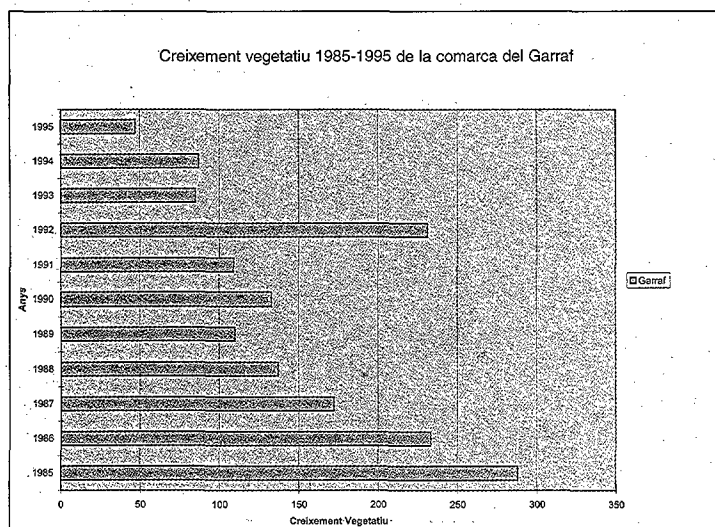
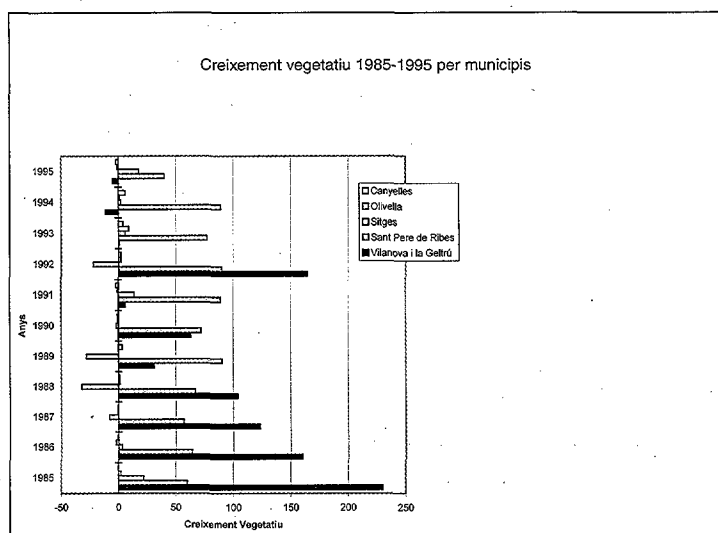

Creixement vegetatiu

La comarca del Garraf presenta una molt clara tendència a la disminució progressiva del creixement vegetatiu de la població, malgrat la notable inflexió positiva del 1992, a causa de la davallada de naixements i l'increment de defuncions.

El creixement vegetatiu negatiu d'algunes poblacions, donat pel fet evident que es produeixen més defuncions que naixements, ens fa pensar en una població amb tendència a l'envel·liment (ex.: Vilanova i la Geltrú).

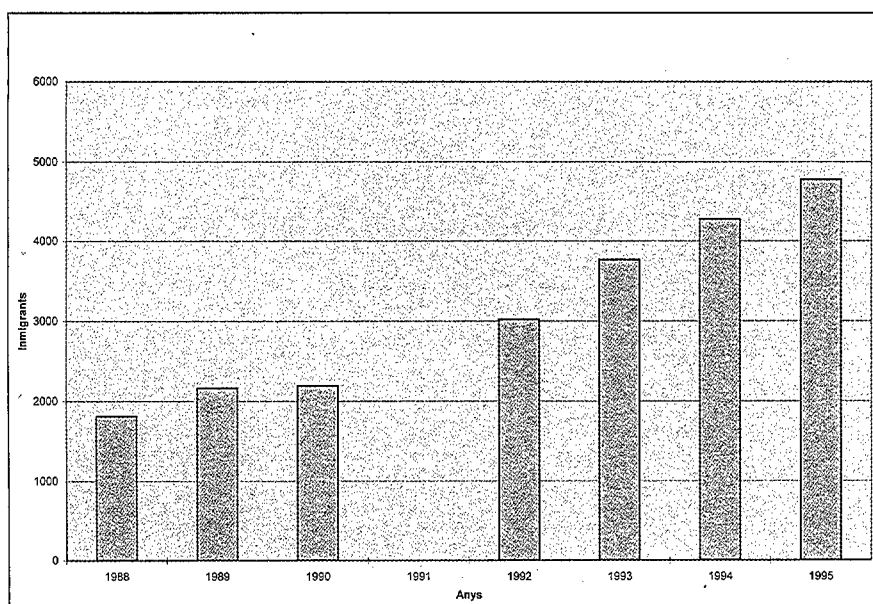
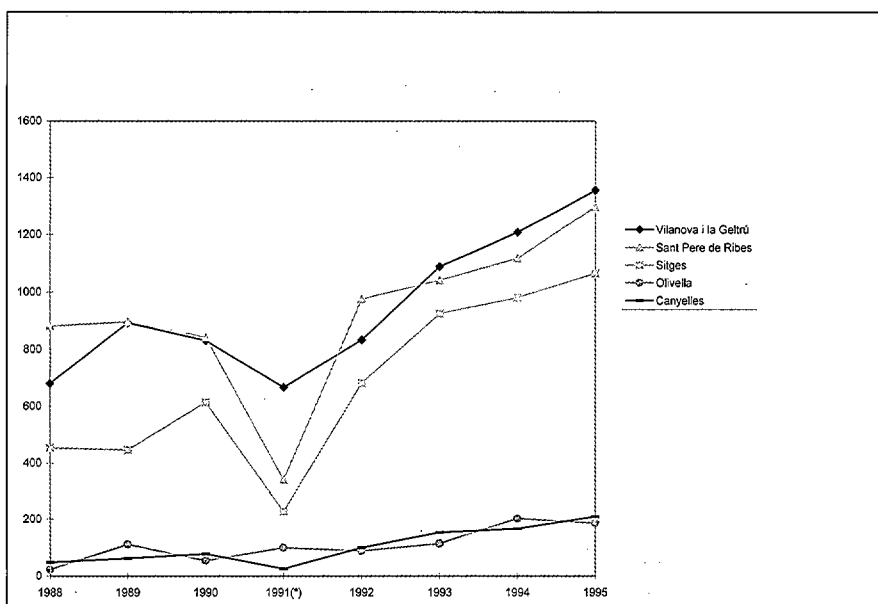
Quant a l'anàlisi per municipis destaca Vilanova i la Geltrú per la tendència clarament negativa respecte al creixement vegetatiu, en contrast amb Sant Pere de Ribes, situació totalment oposada a l'anterior, en clara tendència de creixement vegetatiu positiu. La resta de municipis, Olivella, Canyelles i, sobretot, Sitges, presenten un creixement vegetatiu negatiu, que principalment en el cas de Sitges pot venir donat per un envelliment de la població.

Immigració

Revisat l'anàlisi del moviment immigratori per als municipis de la comarca, podem concloure que el municipi amb un nivell d'immigració més alt és, sens dubte, el de Vilanova i la Geltrú, seguit molt de prop pel de Sant Pere de Ribes i amb una mica més de distància pel de Sitges. La millora de les comunicacions per ferrocarril ("metro regional" de rodalies) i l'obertura final del tram de l'autopista A-16 "Pau Casals" des de Sitges fins a Coma-ruga poden disparar encara molt més aquests índexs en els propers anys.

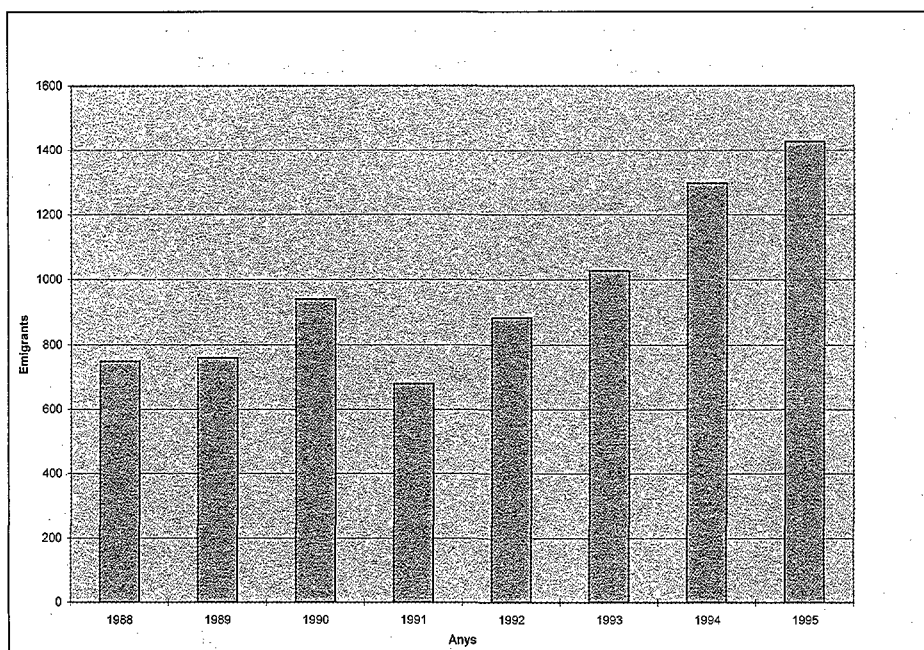
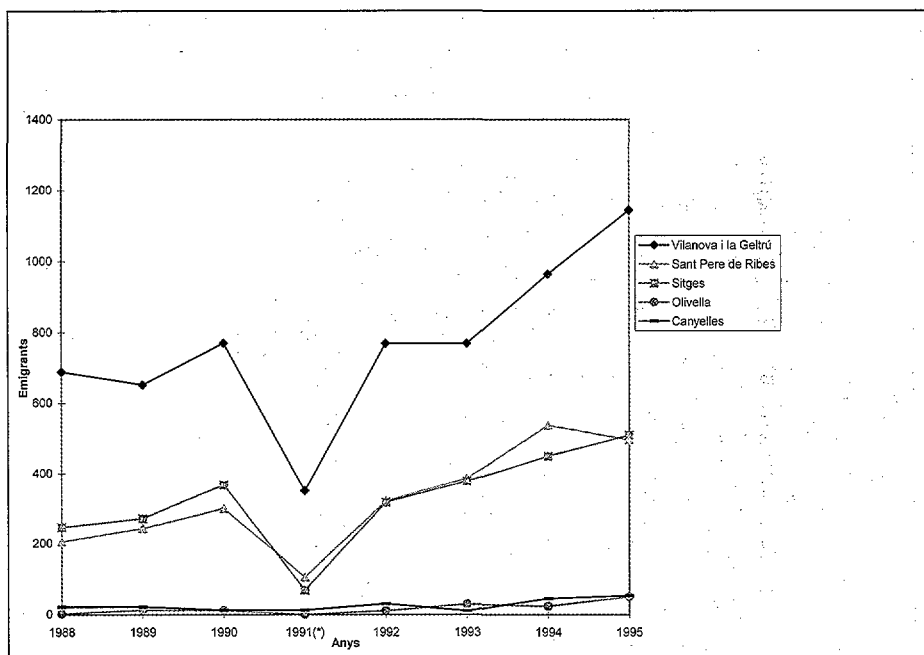
Els municipis amb menor immigració i amb una molt petita tendència a l'alça són Olivella i Canyelles.

Emigració

Si observem les gràfiques anteriors, apreciarem que el municipi amb més forta emigració és el de Vilanova i la Geltrú, que es destaca, en molt, de la resta de municipis. Malgrat tot, el nombre d'emigrants és clarament inferior al d'immigrants.

Els municipis amb la taxa més baixa d'emigració són Olivella i Canyelles.

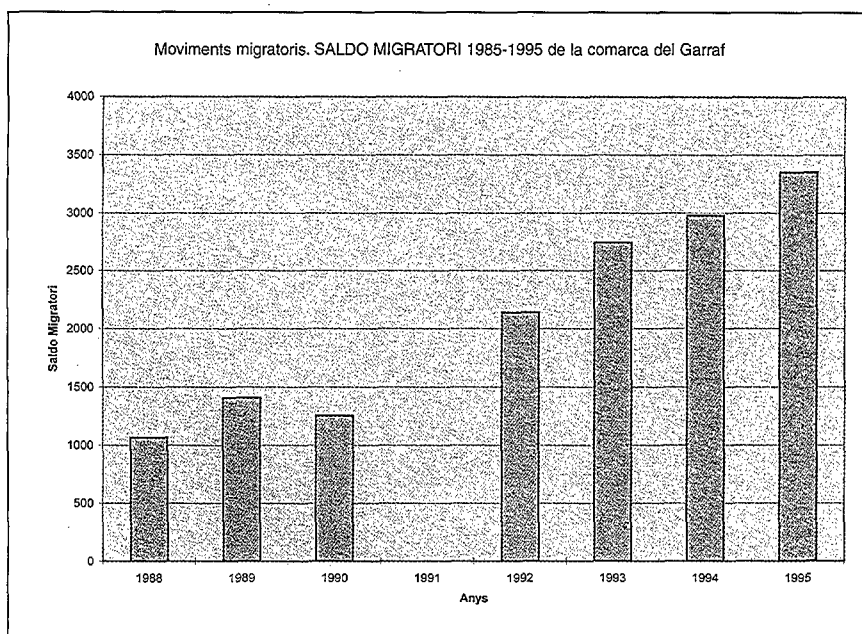
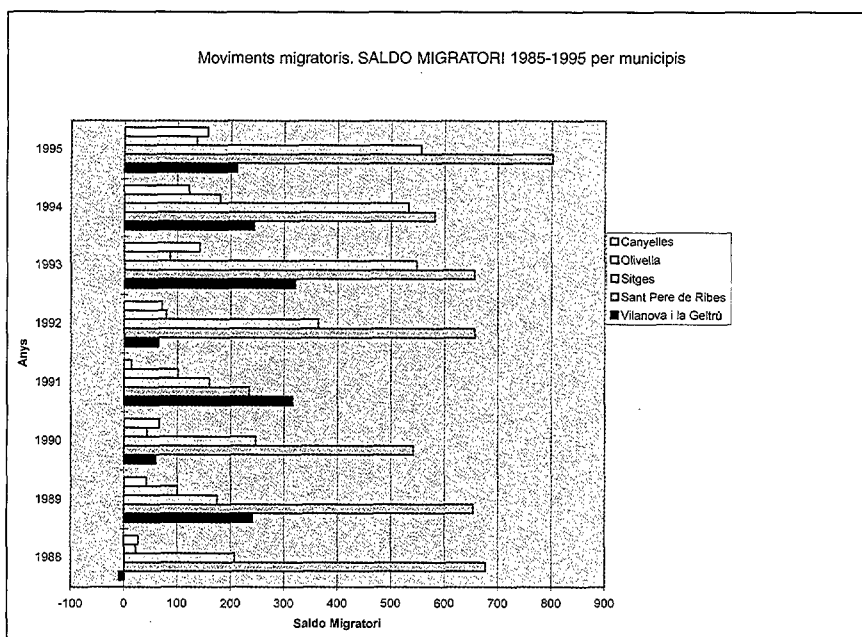

Saldo migratori

Després d'analitzar el saldo migratori, el municipi amb un saldo migratori més alt és el de Sant Pere de Ribes. Segueix, amb una certa distància, el de Sitges.

El municipi de Vilanova i la Geltrú té una clara evolució a la baixa del seu saldo migratori.

Canyelles i Olivella, tot i tenir el saldo migratori més baix, tenen una moderada tendència alcista, sense gaire inflexions.

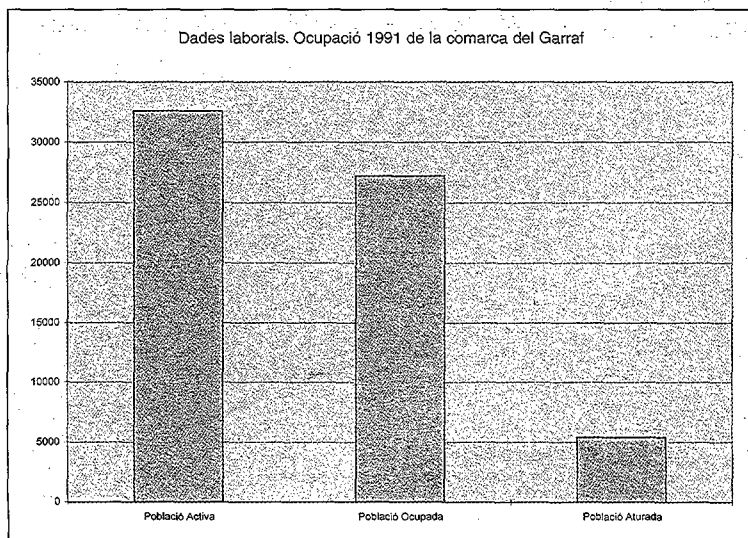
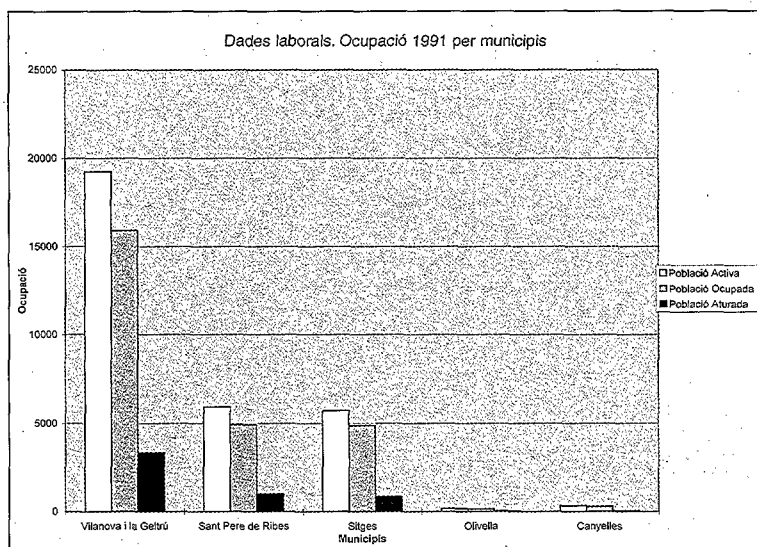
Dades laborals

En l'anàlisi per municipis podem observar que Vilanova i la Geltrú és el que registra un major nombre de població, tant activa com ocupada i aturada, ja que és, també, el més poblat.

Sant Pere de Ribes i Sitges, amb molta distància envers Vilanova i la Geltrú, presenten taxes gairebé idèntiques en població activa, ocupada i aturada.

Finalment, el municipi d'Olivella presenta l'índex més baix, superat a poca distància pel de Canyelles.

Les dades es corresponen a la realitat econòmica dels municipis, sense registrar-se variacions significatives no atribuïbles a altres efectes, com podria ésser la creació d'una infraestructura nova, o, en el nostre cas, l'ampliació del Pla Especial.

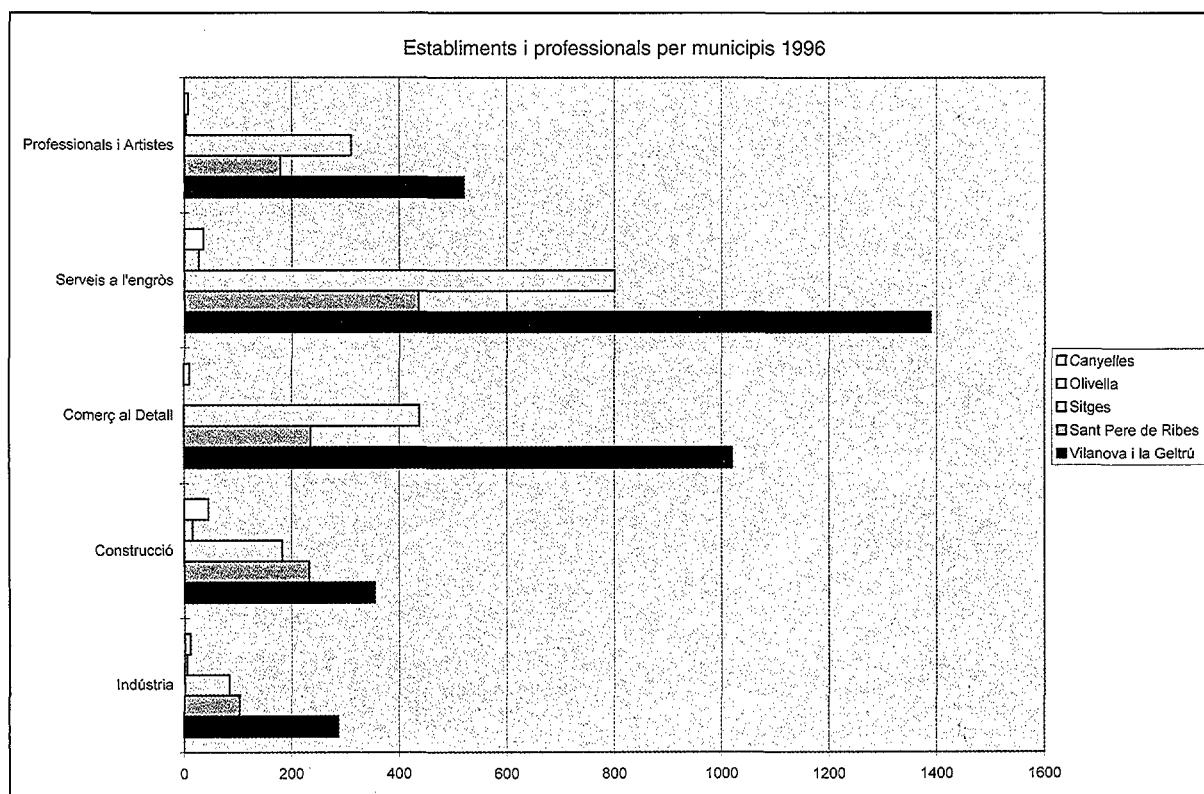

Població ocupada

Segons les dades, es pot comprovar que les activitats que ocupen la població són principalment:

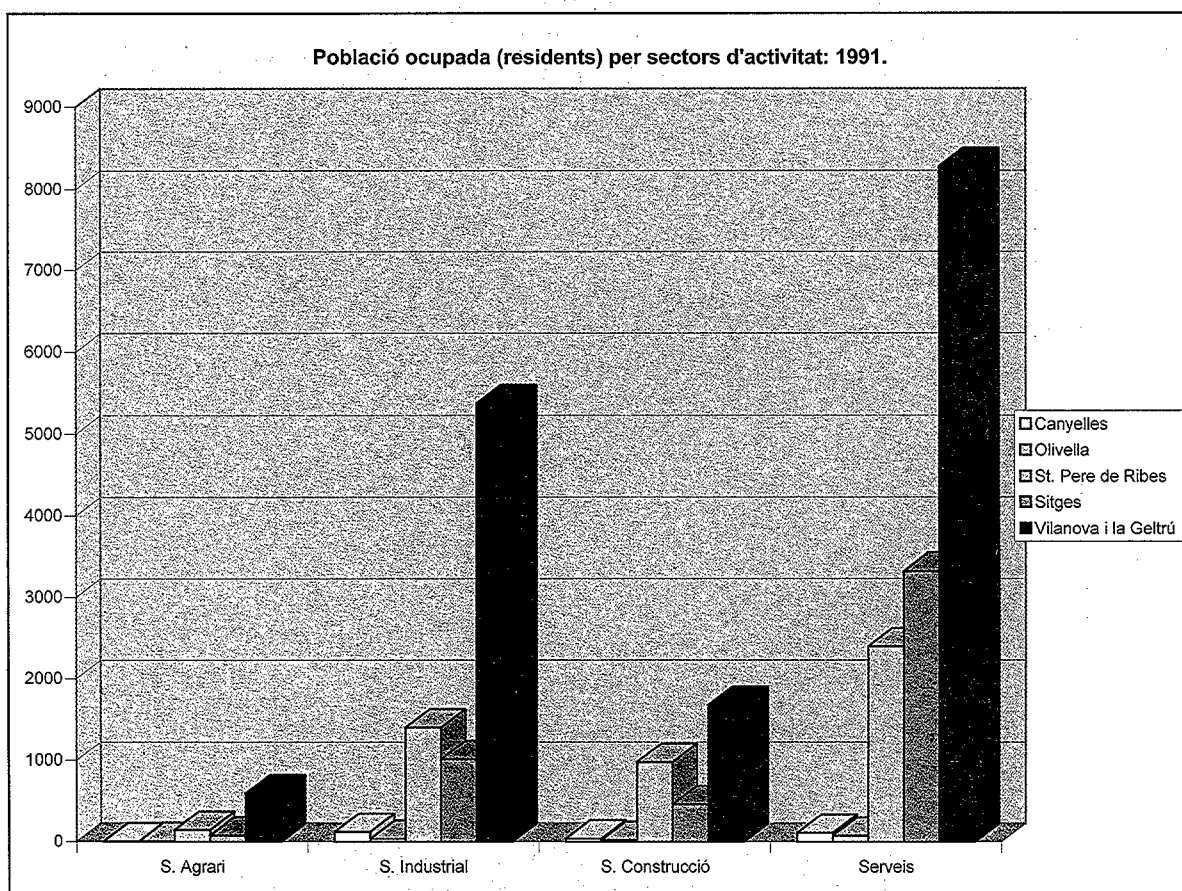
- El sector de serveis, que duplica gairebé al sector industrial.
- El sector de la construcció, que representa la cinquena part del sector més potent, el de serveis.
- Finalment, el sector agrari es troba en franca regressió a tots els municipis, destacant Vilanova i la Geltrú per damunt de la resta de municipis.

Podem concloure que el sector de serveis es troba molt desenvolupat a la zona d'afectació de l'ampliació del Pla Especial, la qual cosa demostra una clara vocació d'aquesta àrea pel turisme i la terciarització, detall molt important per acollir-hi el possible increment de visitants que pot esperar-se després de l'ampliació del Pla Especial. No oblidem que el municipi de Vilanova i la Geltrú és la capital de la comarca del Garraf i que a l'incorporar-se per primera vegada al Pla Especial, a través de l'ampliació, pot representar la gran porta sud d'accés al Pla Especial del Garraf, i que es troba dotat amb la totalitat d'infraestructures de comunicació i transport, un potent sector terciari i un bon equilibri entre els diversos sectors d'activitat.

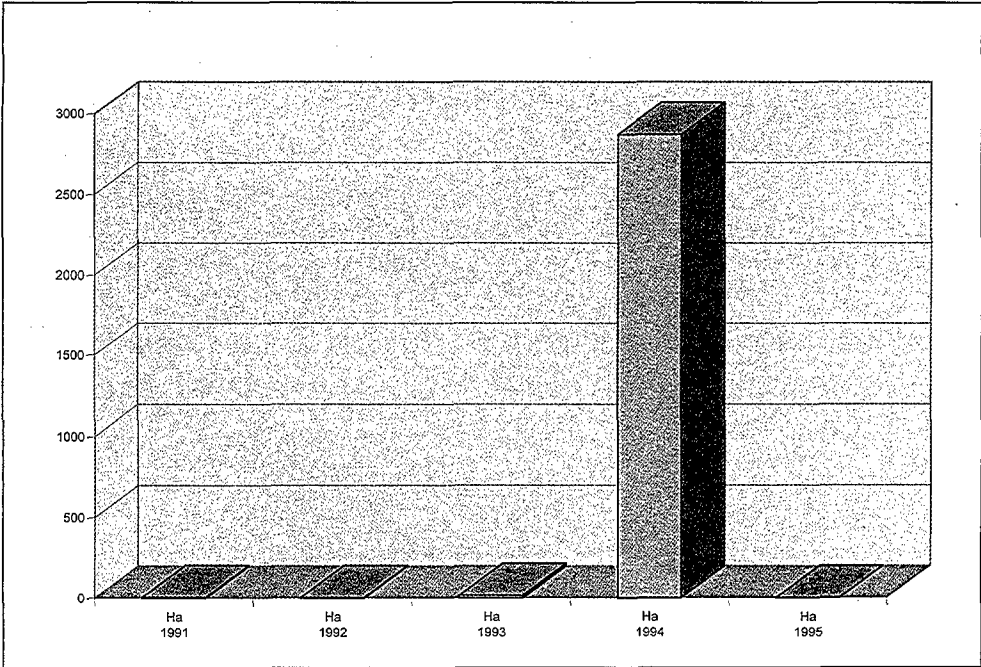
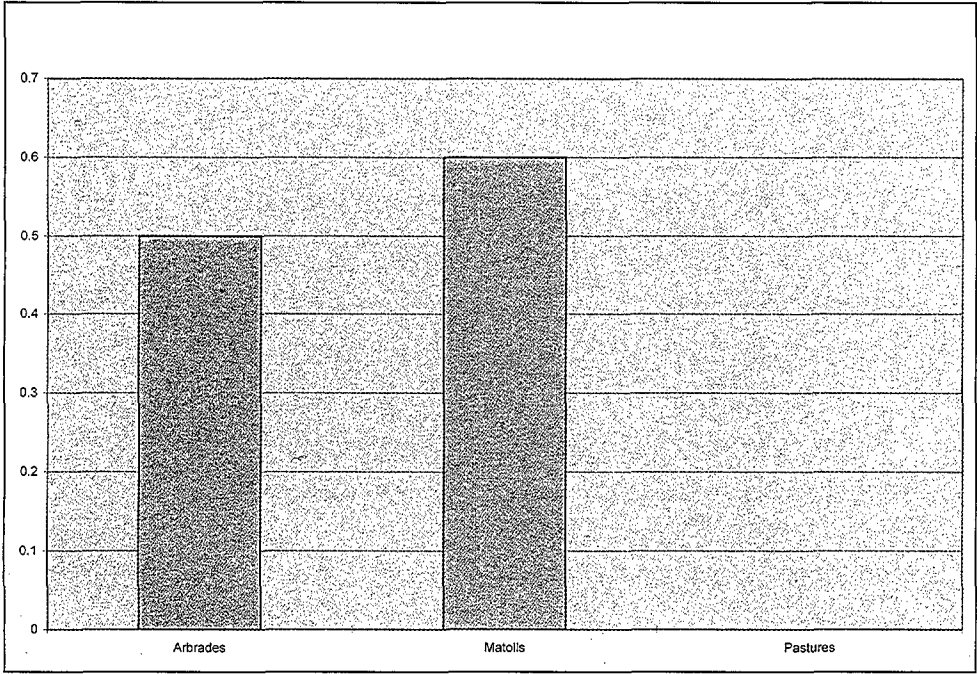
Establiments i professionals

Com ja ha quedat palès a les gràfiques anteriors els sectors que més destaquen, en general, són els de serveis a l'engròs i els de comerç al detall, com es fa evident a les poblacions de Vilanova i la Geltrú, Sitges i Sant Pere de Ribes (per aquest ordre); en un segon terme i en clara diferència destacaríem els professionals i artistes, la construcció i, per últim, la indústria, quedant com a municipis mes representatius de la construcció i la indústria Vilanova i la Geltrú i Sant Pere de Ribes, seguits amb una certa distància per Sitges.

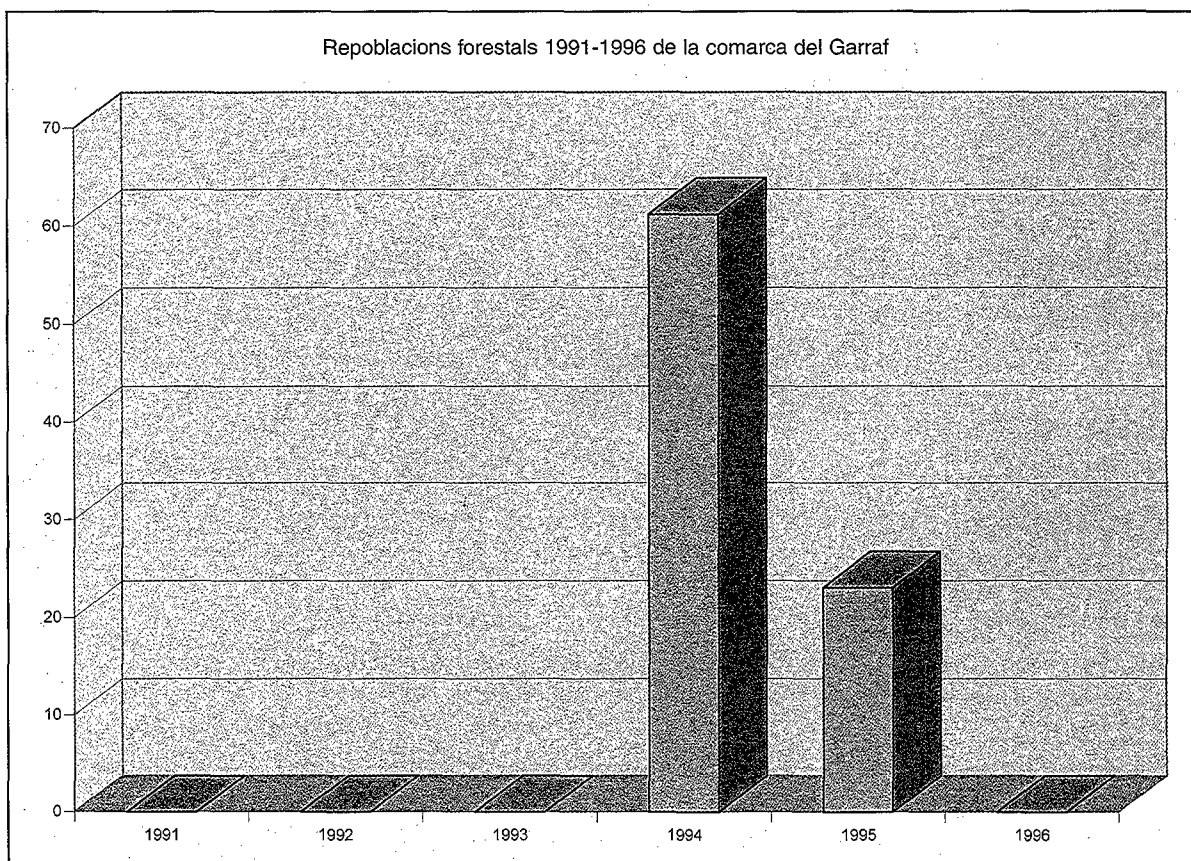
Incendis forestals

En l'anàlisi de les hectàrees afectades l'any 1994 observem una gran variació respecte als altres anys perquè en aquest any es va produir el segon incendi del Pla Especial més important d'aquest segle (l'any 1982 va ser el primer), que va afectar sobretot arbusts i matolls, molt predominants a la zona, i arbrades, afectant-se, a més de la comarca del Garraf, les veïnes del Baix Llobregat i l'Alt Penedès.

Repoblacions forestals

De l'anàlisi de la gràfica podem concloure que els anys en què hi ha hagut un major nombre de repoblacions forestals han estat el 1994 i el 1995. Aquesta marcada diferència respecte als altres anys, que figuren a la gràfica, la podem relacionar amb les tasques de millora del medi després de l'incendi que va ocórrer a principis de l'any 1994.

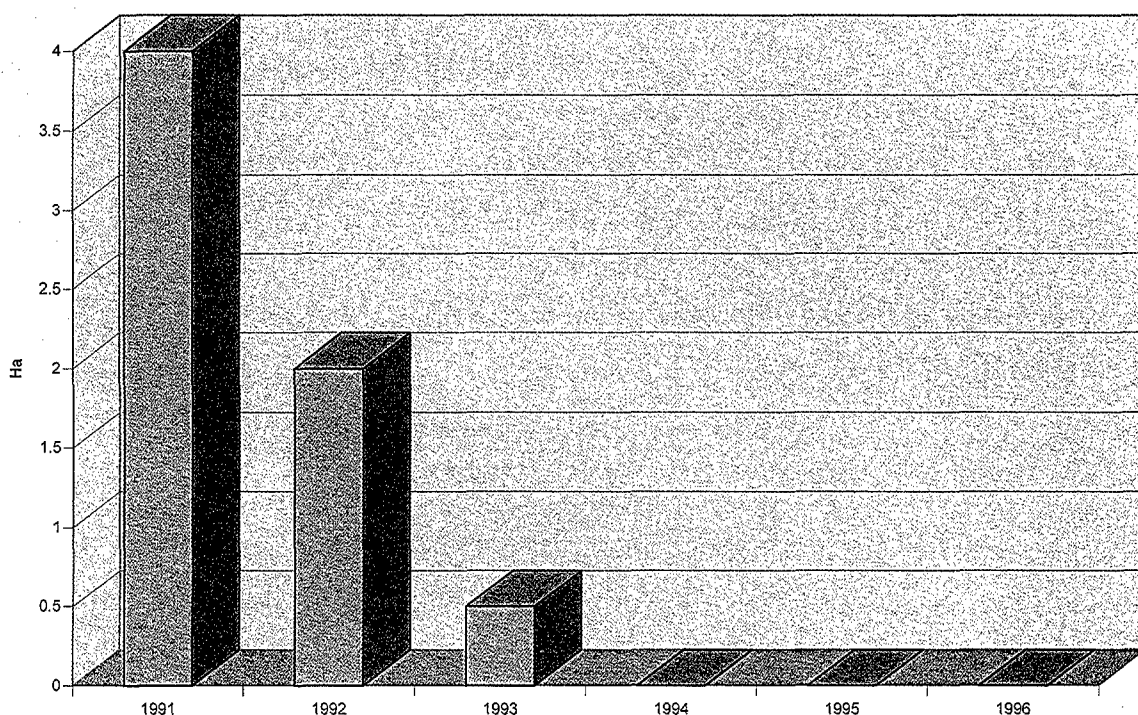

Rompudes forestals

De les dades disponibles a l'Institut d'Estadística de Catalunya referents a la comarca del Garraf, es pot observar que hi ha hagut un espectacular descens fins a l'eliminació del nombre de rompudes forestals.

Això significa una clara component conservadora o bé d'abandonament del bosc i l'espai forestal en general de la zona d'ampliació del Pla Especial.

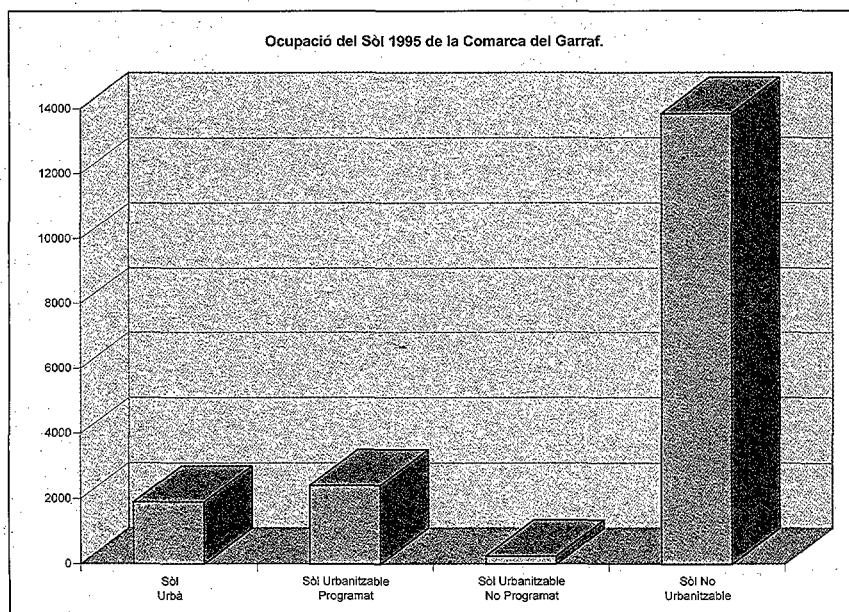
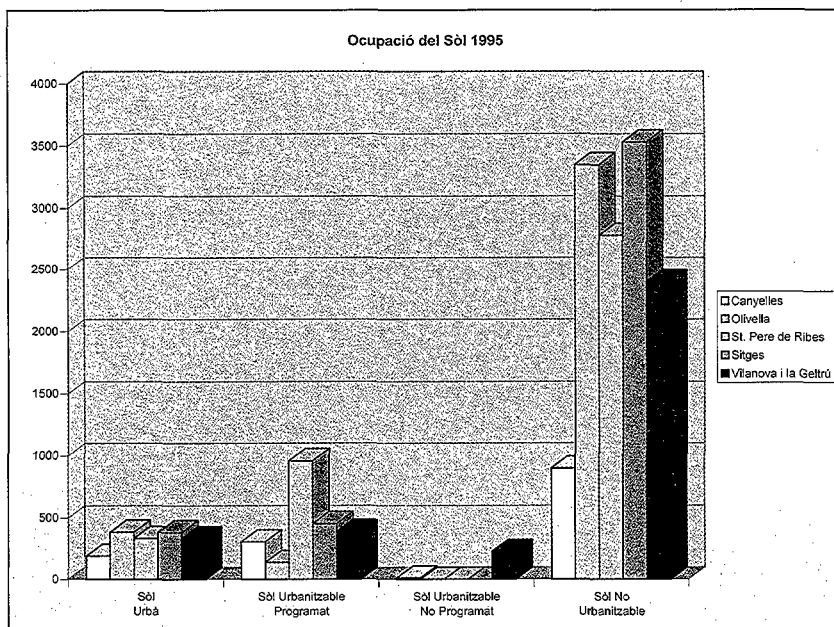
Rompudes Forestals 1991-1996 de la comarca del Garraf.

Ocupació del sòl

La conclusió més important és que el sòl no urbanitzable és majoritari a la comarca, destacant el municipi de Sitges, seguit de prop pel d'Olivella. A més distància figuren Sant Pere de Ribes i Vilanova i la Geltrú. L'últim és Canyelles.

En realitat el municipi de Canyelles no és tan sols el municipi amb menys sòl no urbanitzable, sinó el que encara és més evident: aquell en què la proporció de sòl no urbanitzable, en comparació amb la resta de qualificacions del sòl, és el de menor proporció relativa. Existeix una gran quantitat d'urbanitzacions dispersades al llarg del seu petit terme municipal.

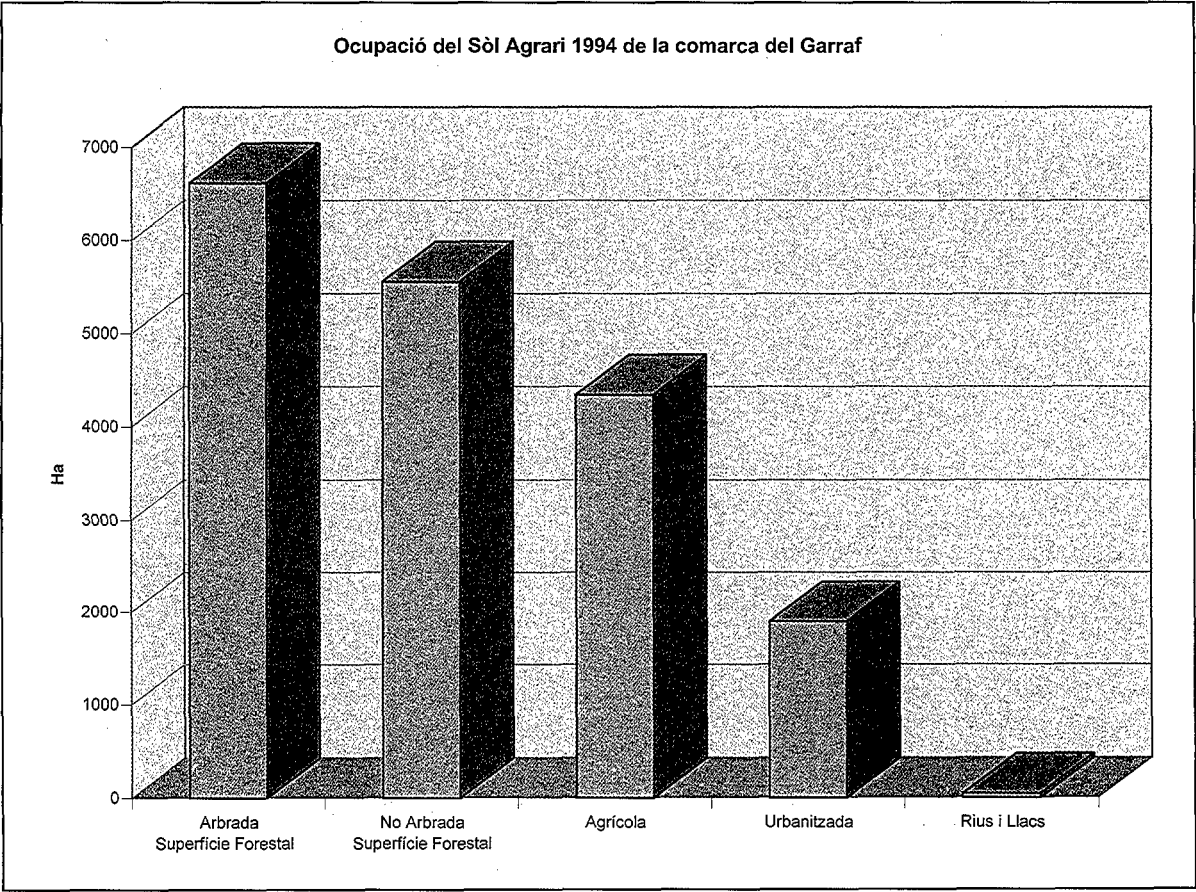

Sòl agrari

Amb aquesta gràfica feta amb dades del 1994, i recollint el coneixement tradicional, podem dir que el Garraf, en comparació a l'Alt Penedès (major ús agrícola del sòl) i al Baix Llobregat (menor ús agrícola del sòl), és la que actualment té més espai urbanitzat de les tres, però compta amb més zona forestal arbrada.

La comarca del Garraf no fa un ús significatiu del seu únic riu, el Foix, ja que, a més de ser un riu de règim intermitent, des del 1928 la presa de l'embassament del mateix nom impossibilita un curs regular d'aigua al curs baix i desembocadura del riu. Cal afegir que tampoc disposa de molt espai físic per fer aquest ús significatiu del riu.

Finalment, fer l'observació que la suma de la superfície forestal de Garraf (arbrada més no arbrada), més l'agrícola i la petita superfície del riu Foix és una quantitat considerable en contraposició a la superfície urbanitzada. En el futur caldrà vigilar per l'especial protecció i conservació d'aquest positiu equilibri. L'ampliació del Pla Especial del Garraf, qüestió que ens ocupa, ve a posar la primera pedra en aquest sentit, tot i que caldrà continuar insistint molt en aquesta progressió conservadora del medi físic i de la prevenció dels incendis forestals.

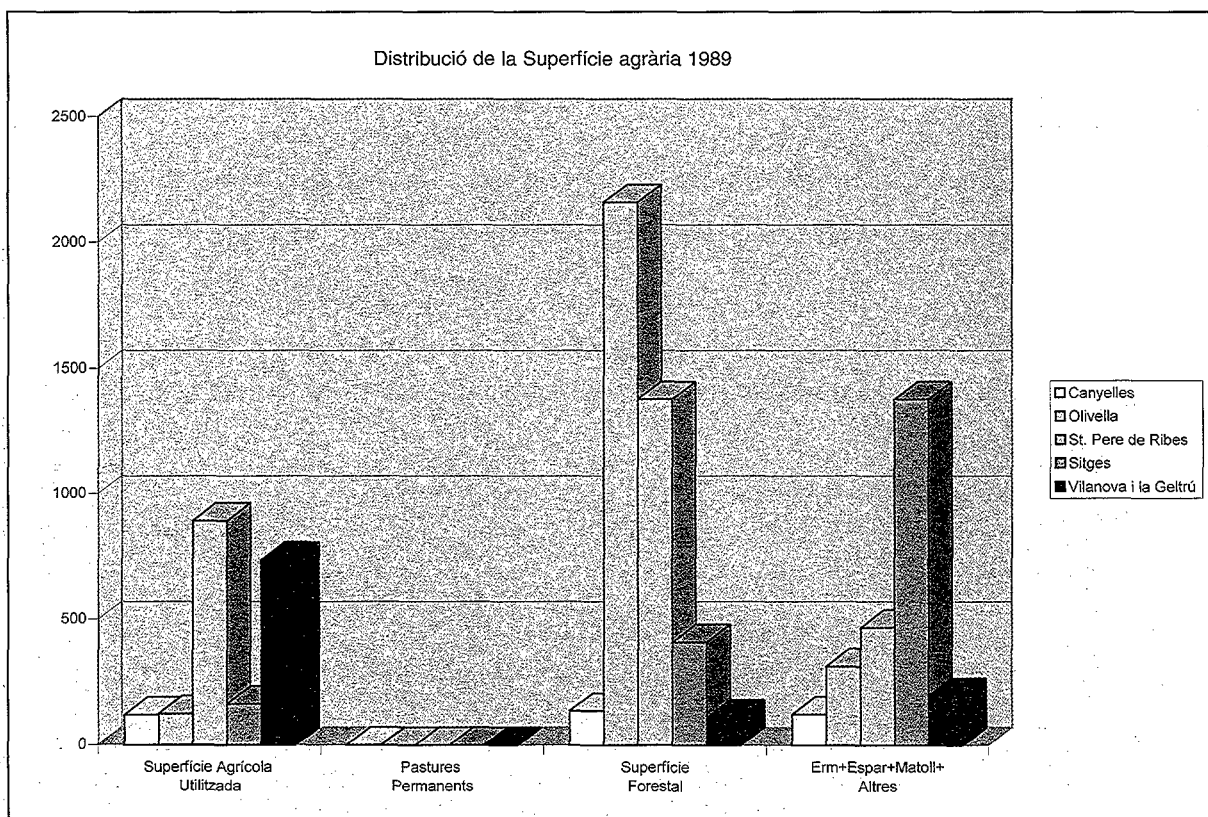

Superfície agrària

En general, les superfícies agrícoles més utilitzades són les de Sant Pere de Ribes i les de Vilanova i la Geltrú. La resta de municipis es troba a molta distància dels anteriors.

Només Canyelles té pastures permanents.

La superfície forestal és màxima a Olivella i mínima a Canyelles.

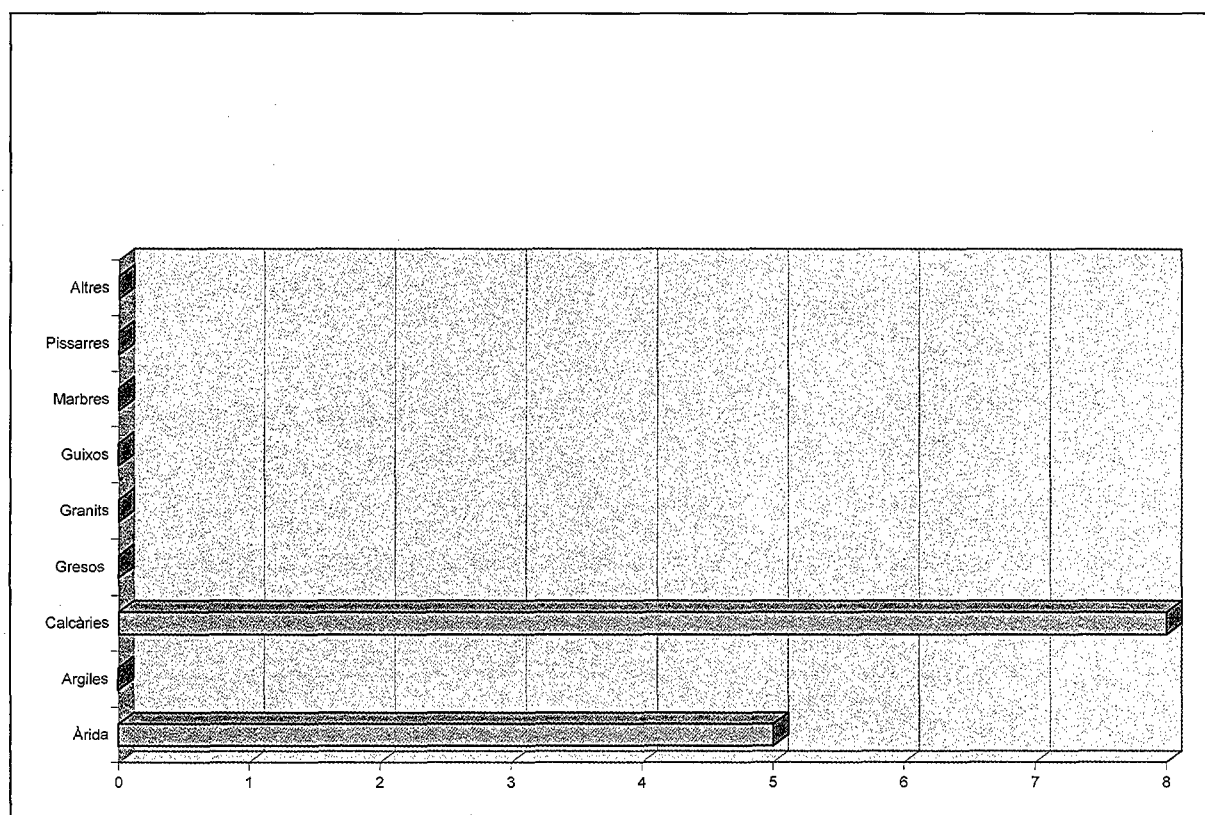

Mineria a cel obert

En general en la superfície actual que abasta el Pla Especial del Garraf (que comprèn les comarques del Garraf, l'Alt Penedès i el Baix Llobregat) les explotacions més usuals a les tres comarques són la d'àrids, argiles i calcàries.

En la comarca del Garraf, tal com podem observar a la gràfica, les extraccions són només d'àrids i de pedra calcària (la més abundant el 1996).

Aquest és un aspecte molt important a tenir en compte, ja que la mineria a cel obert d'àrids i de calcàries destrueix irreversiblement el relleu físic de la comarca i del Pla Especial.

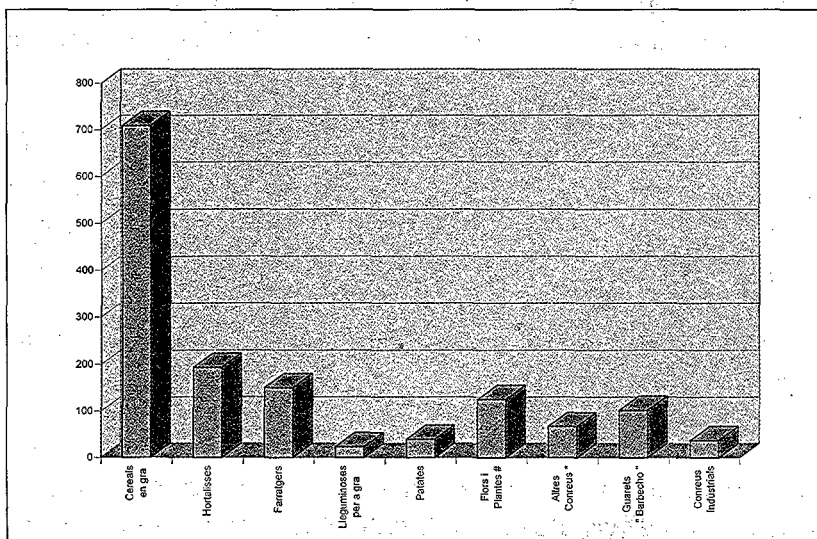
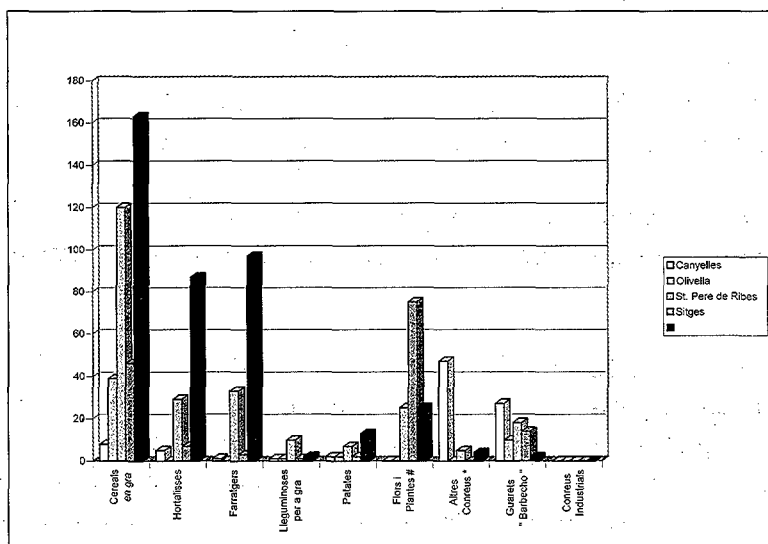

Conreus herbacis

En general, els conreus més importants a les tres comarques que conformen actualment el parc natural són les flors i plantes al Baix Llobregat, els cereals en gra a l'Alt Penedès i, a molta distància, els cereals en gra al Garraf.

D'allò que podem observar a les gràfiques, a la comarca del Garraf destaquen, sobre tots els altres, els cereals en gra, i la resta de conreus són comunitaris.

Per municipis, Vilanova i la Geltrú i Sant Pere de Ribes són majoritaris en cereals en gra, destacant, a més, Vilanova i la Geltrú en hortalisses, farratges i flors i plantes, ja que la seva plana agrícola és regada amb aigua de l'embassament del Foix des del 1928. Sant Pere de Ribes segueix a una certa distància en aquests mateixos conreus. Canyelles és el municipi més minoritari quant a conreus, i només destaquen altres conreus (que inclouen horts familiars) i els guarets.

LES EMPRESES I ACTIVITATS TURÍSTIQUES. L'EFFECTE ECONÒMIC SOBRE L'ÀREA D'AMPLIACIÓ DEL PLA ESPECIAL I EL SEU ENTORN

Ja en l'actual superfície del PEPMF natural podem trobar moltes empreses i activitats turístiques a l'entorn del Pla Especial: poblacions de l'entorn del PE com Castelldefels, Gavà, Sant Pere de Ribes, Vilanova i la Geltrú o la internacionalment coneguda Sitges atrauen gran quantitat de turistes.

Fins ara, a l'interior del PEPMF no hi ha oferta de càmpings a causa de la protecció que es fa a la zona, ja que, recordem-ho, tampoc és permesa l'acampada lliure. La incorporació de la capital del Garraf, Vilanova i la Geltrú, al Pla Especial dota aquest del major càmping de 1a categoria, en nombre i qualitat de places i en varietats de plantes i arbres que el configuren. Altres càmpings, de menor categoria i nombre de places, s'incorporen també a Vilanova i la Geltrú i Sitges.

Quant a les places hoteleres, destaquen novament Sitges i Vilanova i la Geltrú, que, recentment, han ampliat el nombre i qualitat de la seva oferta hotelera.

Els serveis de restauració són impecables en la cuina marinera i la ruta del xató de Vilanova i la Geltrú i Sitges, destacant també de forma singular certs restaurants de Sant Pere de Ribes i Canyelles.

L'ampliació del Pla Especial no canvia substancialment el típic visitant general del parc natural: majoritàriament turistes que el visiten durant un dia, ja que el parc, per les seves reduïdes dimensions, la qualitat de les seves vies de comunicació interna i la proximitat a tota mena de transport aeri, marítim i terrestre, té les condicions necessàries per ser una destinació de les clàssiques sortides de cap de setmana o dominicals. Fins a hores d'ara s'ha pogut constatar que el Pla Especial del Garraf no és actualment un ferm destí d'aquest tipus de visites organitzades, tot i que darrerament ens trobem amb una alça de l'oferta de qualitat en agències de guies turístics especialitzats en temes de natura: AGIS i el Centre d'Estudis del Mar a Sitges, i TESELA i el Consell Comarcal del Garraf a Vilanova i la Geltrú, per exemple.

Vilanova i la Geltrú, amb una festivitat del Tres Tombs de Sant Antoni Abat de les més populars de Barcelona, té una oferta equina de gran qualitat i nombrosa per realitzar, com ja es fa minoritàriament a Sitges, rutes a cavall pel parc, sobretot a la zona que s'incorpora en la nova ampliació del Pla Especial.

Així mateix, l'oferta vilanovina de *mountain bike* és de gran participació i ja forma part de les rutes habituals de la zona d'ampliació.

El senderisme i l'excursionisme, així com les activitats científiques i d'investigació en la natura, compten a Vilanova i la Geltrú amb dues entitats de gran prestigi i nombre de socis: l'Agrupació Excursionista Talaia i l'Institut d'Estudis Penedesencs, respectivament. No oblidem, a

més, que l'ampliació del Pla Especial incorpora nous trams de les vies que existeixen actualment com a senders de GR (Gran Recorregut).

Altres esports practicables dins el Pla Especial són l'espeleologia. L'Agrupació Excursionista Talaia de Vilanova i la Geltrú compta amb una secció espeleològica pròpia. L'ampliació del Pla Especial incorpora poques cavitats a les ja catalogades. S'ha de dir que algunes d'aquestes han desaparegut per l'acció de certes pedreres del terme de Vilanova i la Geltrú, d'altres han estat cegades al trobar-se dins de finques particulars. En general, les coves i avencs incorporats (sobretot a la vessant meridional del Montgròs) són de dimensions modestes i poc espectaculars, tot i que d'indubtable valor geològic i espeleològic.

L'escalada i la marxa per orientació són també activitats que s'incorporen i s'amplien en aquesta zona d'estudi d'ampliació del Pla Especial. Sobretot la marxa per orientació té una gran tradició en l'AE Talaia de Vilanova i la Geltrú. En la nova incorporació de terreny al Pla Especial s'inclouen penya-segats i àrees d'escalada tradicional.

Per les característiques geogràfiques, geològiques, botàniques i faunístiques de la zona d'ampliació del Pla Especial, aquest sector rep visitants, estudiosos, investigadors i centres educatius de tota mena. En aquest sentit, l'Institut d'Estudis Penedesencs (que abasta les tres comarques de l'Alt Penedès, Baix Penedès i Garraf) ha realitzat, des de la seva creació el 1976, una importantíssima tasca de divulgació i investigació local a través de les seves seccions de Geologia, Botànica, Ornitologia, Arqueologia, Història, Toponímia, Excursionisme, Fotografia, Turisme cultural, Filatèlia i Bibliografia.

També es pot parlar de turisme cinegètic a l'interior de l'àrea d'ampliació del Pla Especial, ja que existeixen diversos vedats de caça amb una important tradició. L'Agrupació de Caçadors de Vilanova i la Geltrú i Cubelles, juntament amb la de Castellet i la de Sitges, compten amb un nombre important de socis. Cal pensar, doncs, en una regulació adient d'aquesta activitat dintre de la zona d'ampliació del Pla Especial.

Quant al poblament rural i de masies, la zona d'ampliació és propera a importants nuclis agrícoles encara avui en plena activitat. La major part de les masies, algunes de les quals formen part del patrimoni arquitectònic dels municipis, es troben habitades i exploten conreus i ramaderies de tradició familiar. A la zona d'ampliació de Vilanova i la Geltrú no s'inclou cap urbanització il·legal. Per la banda de Sant Pere de Ribes, en canvi, existeixen dues urbanitzacions de certes dimensions que cal regular urgentment.

L'estudi de l'impacte socioeconòmic valora com a positiva l'ampliació del PEPME, sobretot en el sentit d'obrir una nova porta d'entrada a l'espai natural protegit cap a les terres més rurals de l'W i diametralment allunyada de la principal i actual porta d'entrada al Pla Especial, massa propera a l'Àrea Metropolitana de Barcelona. Així mateix, incorpora, per fi, la ciutat de Vilanova i la Geltrú, capital de la comarca del Garraf, com a connexió ineludible cap al Camp de Tarragona i la depressió del Penedès, principal pol d'atracció comercial i turística en els estreps ponentins del massís del Garraf, reequilibrant un territori i un Pla Especial, fins aleshores massa decantat cap a

la connurbació barcelonina tan propera, i obrint el PEPMF, de ple, al tercer port de Catalunya i la connexió marítima amb la resta de la mediterrània.

La comarca del Garraf, i la seva capital Vilanova i la Geltrú, han patit durant anys un dels més alts índexs d'atur de la població catalana. L'ampliació del Pla Especial, en aquest sentit, obre expectatives de nous llocs de treball, sobretot indirectes, a l'integrar-se tota la infraestructura turística, hotelera i de restauració de la capital de la comarca a un PEPMF o espai natural protegit, que s'identifica amb el seu nom i que, sens dubte, crea noves i prometedores expectatives de futur.

CRÒNICA

11 DE GENER

Vilafranca del Penedès. Trobada de la Secció d'Història

La convocatòria de la Secció d'Història de l'IEP a la taverna del Museu del Vi va aplegar historiadors i afeccionats. Entre altres temes es van comentar els principals aspectes de la convocatòria del III Seminari d'Història del Penedès, a celebrar la tardor del 2004, a l'entorn de la temàtica dels treballs i el món del treball al Penedès històric.

11 DE GENER

Vilafranca del Penedès. Presentació del llibre "Emigrar per negociar. El cas de Gregori Ferrer i Soler (1791-1853)"

Aquell mateix vespre del dia 11, a l'Auditori del Museu, el professor Carles Sudrià, catedràtic i director del Departament d'Història i Institucions Econòmiques de la Universitat de Barcelona, va presentar el llibre de Raimon Soler i Becerro *Emigrar per negociar. El cas de Gregori Ferrer i Soler (1791-1853)*, premi Sant Ramon de Penyafort 2002, que ha estat publicat en una edició conjunta del Consell Comarcal del Garraf, l'Institut d'Estudis Penedesencs, el Museu de Vilafranca i les Edicions El Cep i la Nansa, entitats que han encetat així la col·lecció "El Triangle". Va obrir l'acte el president de l'IEP, que va comentar els trets de confluència en un projecte que ha suposat aquesta nova col·lecció. També el vicepresident del Museu, Antoni Sans, va remarcar alguns aspectes d'aquesta iniciativa i del llibre que l'encetava.

Per la seva banda, el professor Sudrià va assenyalar, d'entrada, la seva satisfacció per

poder presentar l'edició de l'estudi de Raimon Soler i va insistir en la seva labor en el Departament d'Història Econòmica, on ha posat ordre al desordre i ha efectuat la tasca de coordinador general de l'atlas de la indústria espanyola que s'està enllestit. En la seva opinió *Emigrar per negociar* no és el recull d'un cas de poca rellevància, d'entrada perquè més de mig llibre és dedicat a fer una presentació general del tema i a aportar respostes a les preguntes de l'emigració catalana del segle XIX, un fenomen massiu cap als anys vuitanta del segle XIX quan va afectar Castella i Andalusia; però l'emigració catalana —va recordar— va ser important abans, vinculada al comerç català i als canvis en l'economia catalana i també a la primera industrialització. Va ser una emigració poc important pel que fa al nombre de persones, unes tres mil entre 1771 i 1860, però va ser econòmicament molt destacable perquè s'hi anava generalment per dedicar-se a activitats comercials en la xarxa que era ja preexistent a Cuba i a Puerto Rico. El cinquanta-dos per cent dels comerciants enregistrats eren catalans i controlaven el comerç interior i també l'exterior, els grans i els petits comerciants. Cuba era un empori econòmic —va remarcar el conferenciant— a nivell internacional, amb el sucre i el sistema esclavista, però la resta de productes s'havien d'importar d'altres llocs i aquí és on els catalans jugaven el seu paper.

La principal onada migratòria de comerciants va venir lligada al sucre i l'exportació de Catalunya va estar relacionada també amb el procés d'industrialització, de manera que d'aquí cap allà hi anaven vi i altres productes, mentre de Cuba venia sucre, però aviat va venir també cotó procedent del sud dels Estats Units. De forma que hi ha una interrela-

ció entre l'emigració, el comerç i la industrialització. Això ens explica l'especialització del Penedès en l'activitat vitivinícola, però també justifica que alguns d'aquests indians fossin personatges clau en la industrialització de Catalunya.

Com que tenim encara mancances per entendre els mecanismes que interrelacionen aquests elements, s'ha d'estudiar el cas de cada un d'ells. Aquesta és la labor de l'estudi sobre Gregori Ferrer i Soler, un emigrant bastant característic, d'aquells que van anar a Cuba a fer una certa fortuna. Raimon Soler constata en el seu llibre —va indicar el doctor Carles Sudrià— que a Cuba s'hi feien molts bons negocis i que deixar diners donava més bons rèdits a les Antilles que no pas a Catalunya. Gregori Ferrer va començar marxant molt jove per entrar de dependent d'una casa i arribar finalment a portar-ne la gerència, la qual cosa volia dir participar en els beneficis, i això sovint donava més bons rèdits que el mateix capital. Gregori Ferrer va ser un cas afortunat, el seu objectiu era obtenir el capital suficient per poder viure sense treballar la resta de la seva vida i allí el treball era molt dur i els riscos molt alts, però després es podia anar a casa a gaudir dels rèdits d'aquell esforç, de forma que es pot dir que els que es van quedar a Cuba van ser aquells als quals van anar malament els negocis. Allí el que calia era treballar el màxim, amb constància, austeritat i celibat.

I quan l'indiano torna ha de trobar un rendiment al seu capital, de manera que sabem que va intentar diversos negocis amb resultats irregulars, sense riscos, i va fer coses cada vegada més conservadores, fins que es va haver d'acabar menjant el capital. La seva història és la de la famosa i vilanovina fàbrica de la Rambla. El professor Sudrià es va preguntar igualment què ens ensenya la història de Gregori Ferrer i Soler. D'entrada ens indica

la diferència entre l'emigració de la Costa de Llevant, en la qual els emigrats no mantenien relacions econòmiques amb la seva població, de la Costa de Ponent, on es guanyaven la vida practicant el comerç entre Cuba i poblacions com Vilanova, és a dir, que estaven vinculats a una xarxa comercial pròpia. Això explica el fenomen de la industrialització de Vilanova, una població sense tradició manufacturera durant el segle XVIII, un cas únic a Catalunya, que s'havia especialitzat en l'exportació de vi i el retorn de cotó en floca, un impuls que influí en la transformació del rerepaís de Vilanova, és a dir, tot el Penedès.

Demuestra també que, a banda del comerç, hi ha una importació de coneixements comercials i actituds per al negoci tot vehiculant relacions amb els cubans. A més, quan retornen ho fan amb una capacitat de gestió que ens ha de servir per entendre els canvis de la industrialització. Aquests capitals van contribuir a la industrialització catalana, però són pocs i no van ser l'element nuclear que va bastir la Catalunya industrial, ja que la part més gran de la industrialització va provenir de la Catalunya rural, és a dir, de capitals pagesos. En definitiva —va cloure el professor Sudrià—, el treball de Raimon Soler permet revisar aspectes bàsics de la industrialització catalana i específicament de la del Penedès.

16 DE GENER

Vilafranca del Penedès. Presentació del llibre "El vesper de la gloriosa. L'aviació republicana. Els camps d'aviació de la República durant la Guerra Civil al Penedès"

A dos quarts de nou del vespre, a la vilafranquina llibreria l'Odissea es va presentar el llibre *El vesper de la gloriosa. L'aviació republicana. Els camps d'aviació de la República durant la guerra civil al Penedès*, de David Iñiguez, de la col·lecció Llibres de Ma-

trícula que es publica a Calafell. La presentació va anar a càrrec de Joan Solé Bordes i va comptar amb la presència de l'autor, David Iníiguez, i els editors, Miquel Montoliu i Joan Santacana. Tot i que aquest llibre no és publicat per l'IEP, pel seu interès la presentació va comptar amb la col·laboració de l'IEP.

24 DE GENER

El Vendrell. Inauguració del curs 2003 i presentació del número 2 de la revista "Del Penedès"

La Biblioteca Popular del Vendrell, a la Rambla, va acollir l'acte d'obertura del curs 2003 amb la presentació del web de l'IEP i la del segon número de la revista *Del Penedès*. El president de l'IEP, Joan Solé i Bordes, va remarcar, d'entrada, que inaugurar un curs era un acte d'obligació, un sentit d'obligació que en part deriva de la labor de tots els que l'han precedit en més de vint-i-cinc anys de promoció de la labor cultural en els aspectes i entorns del nostre Penedès històric, sempre variats i sempre diversos en una comarca que és espai natural. «Aquesta obligació», va comentar, «no es refereix únicament a l'observació de la feina feta –tot i que aquesta sempre necessita difusió–, sinó sobretot a la que s'haurà d'anar fent en el temps vinent, des de la que està trucant ja a la porta, perquè s'acaba d'enllestir sobre la taula de treball d'un dels nostres estudiosos, fins a la que encara no hem pogut ni tan sols perfilar.

»Si mantenim el nivell constant de les nostres activitats, si no defallim en les publicacions, si sabem mantenir viva la flama de les nostres seccions, focus sempre actiu de labor en l'Institut, si hem pogut obrir neguits, incentivar estudis o simplement aconsellar. Si, en definitiva, les inquietuds culturals de les dones i els homes del Penedès han pogut trobar un camí de realització en les entitats culturals del

Penedès, i entre aquestes l'Institut com una més, llavors la feina haurà estat efectiva i haurà donat justa correspondència a la realitzada per tants altres que ens han precedit.»

Va comentar Solé i Bordes que durant el curs de l'any 2002, iniciat amb retard el 17 de març per causes prou conegudes de tothom, es van realitzar cinc visites "Coneguem el Penedès", tres sortides del grup de turisme cultural i altres tres a peu pel Penedès. Les exposicions itinerants es van presentar en quinze municipis, es van celebrar les quinzenes Jornades d'Estudis Penedesencs, i es van presentar tres llibres i el primer número de la nova revista, s'organitzaren quatre conferències en tres cicles i es van commemorar els vint-i-cinc anys de la fundació de l'Institut amb tres concerts extraordinaris a l'auditori Pau Casals del Vendrell, a Vilanova i a Vilafranca. Tot això a banda de les activitats de les seccions en un nombre de setze i la presència de l'Institut en tres fires i mostres al carrer.

«Les xifres són prou fredes», va dir el president de l'IEP, «i no ens haurien de servir ni per comparar ni per treure conclusions, el que ens ha de preocupar és el que hi ha al darrere d'aquesta labor, de la mateixa manera que no són les cent pàgines de la nostra revista *Del Penedès*, sinó el seu contingut. Diem sols que volem continuar mantenint aquest elevat nivell de propostes culturals, propostes que creiem que en la seva varietat poden intentar atendre els interessos d'una àmplia part del conjunt d'homes i dones que s'interessen per la realitat cultural del nostre Penedès. Remarquem que hi ha iniciatives i projectes que ja corren i en els quals s'està treballant i, sobretot, que com cada any comptem amb el suport i la col·laboració d'entitats i organismes ben diversos, des de les institucions municipals, comarcals, les diputacions i la Generalitat, fins a particulars i empreses, a més d'aquest festeig d'enamorament perpetu que és el suport i la

col·laboració de Caixa Penedès, a tots ells el nostre més cordial reconeixement.

»Situats de ple en un segle XXI que no ofereix perspectives gaire optimistes i que no sembla voler donar alè a altres coses que no siguin els interessos econòmics, ara disfressats de pacificació, ara de lluita per la justícia, volem entendre el nou segle com una eina que ens ofereixi nous camins per posar a l'abast de tothom la cultura en totes les seves possibilitats. Ho farem amb el convenciment que la cultura és la millor arma contra la intolerància, la intransigència i el fanatisme, i que és en aquest camí que ens cal intentar fer una aportació constant i positiva. Vet ací que s'obre, per tant, un nou curs i ho fem vint-i-sis anys després, amb la mateixa il·lusió del primer dia, conscients que la feina per fer és encara diversa i immensa», va concloure Solé Bordes.

Amb la voluntat de difusió que també es vol donar a aquests actes de l'IEP, l'historiador Joan Latorre, persona ben coneguda a l'Institut pels diversos estudis històrics que ha presentat a les Jornades d'Estudis Penedesencs, va comentar els principals aspectes del número 2 de la revista *Del Penedès*. (Foto 1).

(Foto 1)

Latorre va passar revista a la producció d'estudis d'història local al Baix Penedès, on, en la seva opinió, s'observa un dèficit en la producció de treballs històrics. Entre els motius d'aquest va esmentar el fet d'estar envoltats de nuclis amb una tradició molt anterior en la producció d'aquest tipus de publicacions. Fins ara també hi podia tenir a veure l'escàs pes demogràfic i que per municipis tampoc hi havia fins ara una població que exercís la funció d'aglutinant. El món urbà també era més generador de producció bibliogràfica que no pas el món rural, tot i que ara això ja comença a no ser així. Va comentar igualment que entre els factors d'aquest dèficit de producció hi ha el fet que les impremtes s'establissin al Baix Penedès en una època més tardana, cap a meitats del segle XIX les primeres.

En aquesta perspectiva es va preguntar Latorre com estava el panorama en aquest moment, i va comentar que, poble per poble, a tots s'havia produït algun tipus de publicació. Per una banda, hi havia les poblacions que havien donat poc, i això era un problema perquè els materials que a hores d'ara no s'han treballat d'aquí vint anys tindran molts problemes perquè hi haurà la font documental però no els testimonis orals.

Entre les poblacions que Latorre va classificar com a grup intermedi hi ha el Vendrell, amb l'obra de Jaume Ramon i Vidales, el 1900. Després d'ell hi ha una ruptura, ja que s'han fet monografies i aportacions ben notables i constants com les de Salvador Arroyo, però molts temes no s'han tocat mai. Hi ha també en aquest àmbit el municipi de Calafell i al seu entorn la labor bibliogràfica de Joan Santacana, mentre que, pel que fa a l'Arboç, malgrat la labor d'Esteve Cruanyes, Latorre té la sensació que encara hi ha bastant per fer. Entre el grup de les poblacions on s'ha fet molt va destacar Albinyanà i l'obra realitzada en aquest espai per Manuel Bofarull, i

finalment va esmentar la Bisbal com a poble paradigmàtic, amb l'obra de Joan Solé i Queralt i la tradició de cada any de publicar un volum per sant Jordi.

En opinió de Latorre la situació actual convida a l'optimisme, hi ha diversos autors d'història que han publicat el seu primer llibre. A més, les col·leccions de l'Institut d'Estudis Penedesencs, que fa 26 anys que publica; la Bisbal, amb una tradició que té ja 12 anys, i altres iniciatives culturals i d'edició. En conclusió, per a Latorre es treballa, hi ha molta feina a fer i és una activitat que enganxa i crea adeptes.

Finalment, va comentar alguns aspectes del seu estudi sobre el Sindicat Agrícola de Santa Oliva que es publicava en el segon número de la revista *Del Penedès*. Va remarcar que es va tractar d'una mostra modesta i breu d'associacionisme agrari al segle XX, d'origen parroquial, gràcies a la labor de mossèn Galle-mí, de qui va esmentar les línies generals de tot el que va fer durant els deu anys que es va ocupar de la parròquia d'aquesta població.

A la cloenda el professor Ferran Garcia, creador del web de l'IEP i que per motius personals no va poder presentar aquesta nova realització a Internet el passat mes d'octubre, va mostrar a tots els presents els principals aspectes de la pàgina virtual de l'IEP.

(Foto 2)

25 DE GENER

El Pla del Penedès. Reunió del Grup de Toponímia

El Casal d'Avis / Casa de la Vila del Pla del Penedès va acollir l'habitual i itinerant reunió, oberta a tots els afeccionats i estudiosos de la toponímia.

26 DE GENER

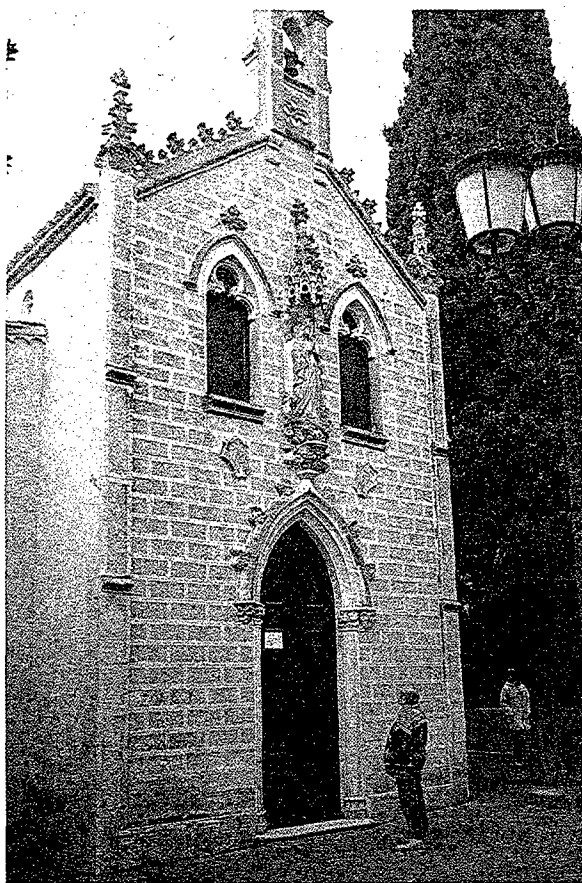
Roda de Berà. 99 Visita Coneguem el Penedès.

La visita a aquesta població de l'entorn penedesenc va comptar amb el suport dels bons amics del Centre d'Estudis Rodencs. Al poble de Roda de Berà vam poder visitar l'església, interessant edificació d'estil renaixentista, amb nau de volta de canó i un alt i característic campanar. De l'entorn religiós es va poder veure l'ermita de la Mare de Déu de Berà (*foto 2*), construcció d'estil renaixentista popular aixecada al segle XVIII sobre on hi havia hagut l'antiga església de Sant Pere de Berà, documentada des del segle XII. És especialment característica la seva façana amb un senzill campanar d'espadanya a la part superior i, a l'interior, la nau de volta de canó i l'altar on es venera la imatge de la Verge de Berà.

La visita va incloure igualment la casa pairal de ca l'Oliverar, on vam ser rebuts a toc de gralla (*foto 3*), que acull Les Monges, una associació cultural especialment dinàmica en

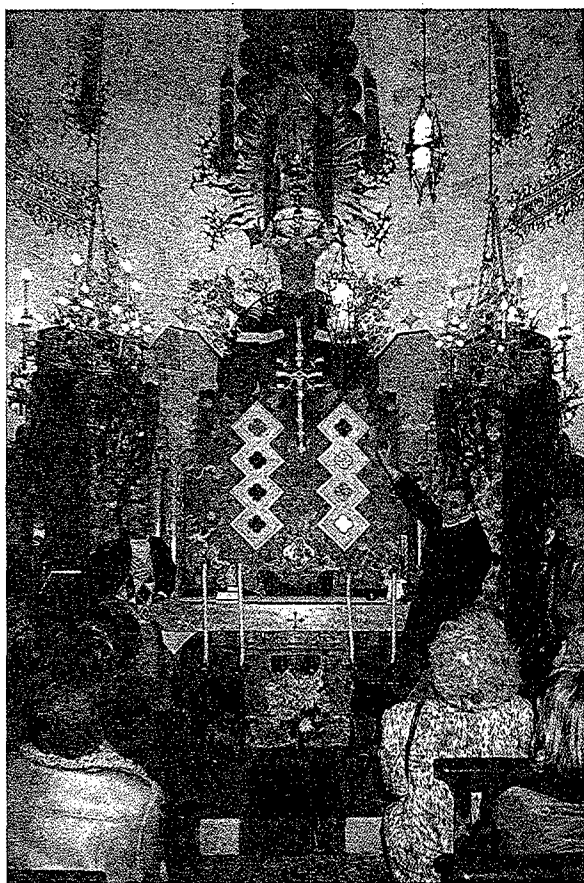
(Foto 3)

(Foto 4)

la vida de la població, que inclou, entre altres seccions, el Centre d'Estudis Rodencs. L'edificació constitueix un casal de grans dimensions, del segle XVII, format per planta baixa, pis noble i golfes. L'expedició penedesenca es va adreçar tot seguit a la capella de Mas Carres (foto 4), construcció d'una sola nau amb façana neogòtica, però culminada per un petit absis obra de l'arquitecte modernista tarragoní Josep M. Jujol. D'aquest mateix creador són diversos elements decoratius i lumínics de l'interior i la decoració pictòrica. (Foto 5).

La visita va incloure també l'obligada Roca Foradada per acabar en el conegut monument històric de l'arc de Berà, el conegut arc territorial o honorari del segle I aC, tal com s'ha pogut deduir d'alguns dels seus elements decoratius; al segle II dC va ser consagrat per

(Foto 5)

disposició testamentària a la memòria de Luci Licini Sura, destacat general i cònsol romà. La seva majestuosa senzillesa i la ubicació que li és característica li han conferit el caire d'imatge característica de civilitat i cultura clàssica, a la vegada que esdevé referència o porta d'entrada al Penedès històric.

Divendres, 31 de gener
Vilanova i la Geltrú. Presentació del llibre
"Emigrar per negociar. El cas de Gregori Ferrer i Soler (1791-1853)"

El saló de plens del Consell Comarcal del Garraf, a Vilanova i la Geltrú, va acollir l'acte de presentació del llibre de Raimon Soler i Becerro *Emigrar per negociar. El cas de Gregori Ferrer i Soler (1791-1853)*. Va obrir l'ac-

te Ramon Creixell, del Consell Comarcal, que va recordar el sentit de l'edició, en la línia del projecte «Garraf, l'esperit del romanticisme». Va parlar, tot seguit, Montserrat Iniesta, del Museu de Vilafranca, que va remarcar el que suposava per a aquesta entitat l'edició del llibre i el seu compromís amb un model nou de Museu sobre el qual s'estava treballant, un compromís amb la recerca. Joan Solé, en nom de l'IEP, va qualificar de feliç coincidència l'agrupació de voluntats que ha fet possible no sols el llibre, sinó també la proposta de tirar endavant una nova col·lecció de nom «Triangle», que, amb les edicions del Cep i la Nansa, esdevé possible, i va donar les gràcies a totes les entitats que hi han posat el seu suport.

Tot seguit, el professor Josep M. Fradera, autor del pròleg del volum, va remarcar alguns aspectes del treball ara editat. En primer lloc, que s'ha de llegir dues o tres vegades, com a mínim, per a resseguir el treball de recerca que Raimon Soler ha portat a terme i després per tornar-lo a pensar. Per Fradera el volum pot enganyar en una lectura primera perquè sembla que fa referència a una trajectòria particular, però ens obliga a repensar-lo perquè hi ha molt més, es mou en plans diversos que s'han d'integrar. Per al conferenciant el treball de Raimon Soler té tres nivells de lectura. El primer és el que es podria anomenar el pla català, i ens planteja d'on procedien els capitals de les fàbriques i quina energia utilitzaven, amb dèficits energètics com els del carbó, a la vegada que obliga a plantejar-nos per què, a la costa, primer són els vins i olis que van cap a Amèrica i després apareix la fàbrica. El paper dels indians i l'aportació de capitals petits o mitjans, i en algun cas grans.

En un segon nivell, cal veure com aquest complex econòmic regional s'articula en el complex espanyol, imperial i colonial, una estructura que té un període d'incorpora-

ció de cada personatge a Amèrica, l'estructura que l'insereix, com fa diners i com torna aquest capital. Com això repercuteix en l'estalvi regional i repercuteix en les pautes de consum, amb productes que esdevenen habituals, com el cafè. Una aportació de capitals important que, amb el sistema de transport organitzat abarateix les primeres matèries que vénen d'Amèrica, com el cotó o els colorants naturals, i aporta unes expectatives de creixement fonamentals. «Veiem», va insistir el professor Fradera, «que el capitalisme no és sols la fàbrica, sinó també tot el que gravita al seu voltant. Això també té implicacions en un món que funciona amb uns condicionants polítics; això ho sabia i ho catalitzava Víctor Balaguer. En tot aquest sistema Ferrer i Soler és sols un peó, i mercès a ell veiem que tot aquest sistema té una perspectiva econòmica, una altra de política i fins i tot una tercera de militar, amb la guerra de Cuba, amb interrelacions entre les colònies i la guerra.»

El tercer nivell ens ha d'oferir una perspectiva globalitzada, tot i que sigui ara que es parla de globalització. El sistema imperial estatal no és autosuficient i forma part d'un sistema més ampli, és el món que en la segona meitat del segle XVIII viu la revolució del sucre i el cafè, és a dir, dels euforitzants que permeten mantenir una disciplina de treball, i la revolució dels esclaus, és a dir, la revolució de la mà d'obra que es necessitava. El sucre i el cotó es fan sobre un sistema esclavista, d'aquí que les colònies hispàniques tinguin el valor que tenen.

Això ha de fer que la globalització, el colonialisme i la guerra es puguin llegir endarrer, cap al passat des de la situació actual. I tot això, inserit en la perspectiva personal del personatge, i sumat tot, dona una perspectiva d'una gran complexitat. Lligar els plans de tota aquesta complexitat en una peripècia individual és el mèrit d'en Raimon Soler.

Va cloure l'acte el mateix autor, Raimon Soler, que va comentar com un vilafranquí va anar a investigar a la comarca del Garraf, va remarcar com la documentació de la fàbrica de la Rambla era al Museu Romàntic, a les golfes i, en poder-la estudiar, es va adonar de l'entorn de les empreses de Vilanova i la seva relació amb el món colonial. A més, la família havia conservat el copiadore de cartes de Gregori Ferrer i Soler, més de cinc-centes pàgines, de forma que va poder seguir amb deteniment tota la seva peripècia vital.

7 al 16 DE FEBRER

Vilafranca del Penedès. Exposició filatèlica commemorativa dels 10 anys de la Secció Filatèlica i Numismàtica i 25 de l'IEP

Del 7 al 16 de febrer va tenir lloc una exposició filatèlica amb motiu del 25è aniversari de l'Institut d'Estudis Penedesencs i també per commemorar els 10 anys de la Secció Filatèlica i Numismàtica. La convocatòria i l'organització van anar a càrrec d'aquesta Secció de l'IEP i, tant pel bon nivell de les col·leccions com pel nombre de participants, cal considerar-la com una de les més reeixides de les que s'han pogut veure a Vilafranca.

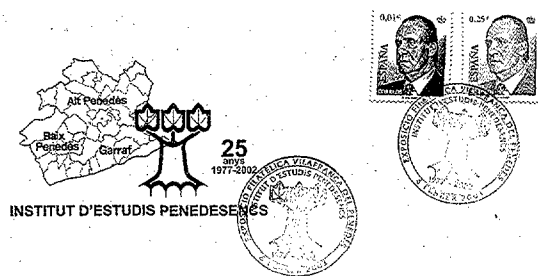
L'exposició va aplegar una trentena de col·leccions d'arreu de Catalunya i gairebé a totes es podia apreciar un treball de recerca i estudi en el camp de la història postal i filatèlica, un fet que s'adiu molt amb el veritable esperit del col·leccionisme. El centenar de vitrines que omplien la capella de Sant Pelegrí, annexa al Museu de Vilafranca-Museu del Vi, permeteren veure col·leccions sobre història postal del Maresme, del Penedès i de les índies holandeses, així com de prefilatèlia de Catalunya i de França, o bé aspectes monogràfics com el centenari del Comitè Olímpic Internacional, Creu Roja, trens, vaixells de guerra, pintura i art romànic d'Andorra. En l'apartat de

filatèlia tradicional per països hi havia col·leccions de Txecoslovàquia, Dinamarca, Holanda, EEUU i colònies espanyoles. Hi havia també un estudi monogràfic sobre les emissions de Franco, molt interessant, pels detalls i segells que presentava, un conjunt que només aconseguix reunir l'afecionat que s'especialitza en el tema.

Per recordar aquesta fita des 25 anys, es va demanar a la Direcció Provincial de Correus la concessió d'una estafeta postal, la qual va funcionar la tarda del dia 7 de febrer a la mateixa sala d'exposició. Un matasegells commemoratiu, que va imprimir-se damunt dos tipus de sobre-carta, i un document filatèlic és el material postal que podrà utilitzar-se a les col·leccions de temàtica penedesenca que en el futur es presentin a exposicions i al mateix temps un record per a aquells socis i simpatitzants a qui agrada conservar la documentació gràfica de l'Institut. (Fotos 6, 7 i 8).

(Foto 6)

(Foto 7)

(Foto 8)

La cloenda va fer-se el diumenge dia 16, a l'Auditori del Museu de Vilafranca, amb una conferència del Sr. Jordi Campderrós, historiador i publicista filatèlic, sobre història postal de Catalunya, amb una referència especial a l'estafeta i les marques postals de Vilafranca del segle XIX. Després, la secretària del jurat, la Sra. Pilar Tarrada, va llegir l'acta i es va procedir al lliurament de premis a les col·leccions classificades així com d'un record a tots els col·leccionistes participants.

El jurat, designat per la Federació Catalana de Societats Filatèliques (FECAFIL), estava format pels senyors Jordi Campderrós i Joan F. Molina, els quals, prèviament, havien valorat i puntuat totes les col·leccions presentades establint la següent classificació:

Història postal i prefilatèlia

1r premi per a la col·lecció "Història postal del Penedès", de Lluís Eroles i Benabarre.

2n premi per a la col·lecció "Història postal del Maresme (1850-1900)", de Josep M. Vila i Comas.

3r premi per a la col·lecció "Prefilatèlia de França", de Pere Martínez Carmona.

Filatèlia tradicional. Països

1r premi per a la Col·lecció monogràfica de segells de "Franco", de Miquel Puigferagut i Comella.

2n premi per a la col·lecció "Pro-Joven-tut de Suïssa", de Jaume Portabella i Criballés.

3r premi per a la col·lecció "El romànic religiós d'Andorra", de Joan Vallès i Rafecas.

Temàtica general

1r premi per a la col·lecció "Medicina natural", de Joaquina Vallès Martínez.

2n premi per a la col·lecció de "Música", de Josep Morraja i Escala.

3r premi per a la col·lecció "Primers vols i marques aèries", d'Ismael Boronat i Travani.

El jurat també va creure adient atorgar dos accèssits, el primer a la col·lecció "Història postal de les Índies holandeses (1843-1948)", de Jacob Pieter Dekker, i el segon a la col·lecció sobre "Picasso", de Josep Sabaté i Galofré. L'acta del jurat recollia també la felicitació a la Secció Filatèlia i Numismàtica de l'IEP per la seva tasca d'organització així com a tots els participants en general per la qualitat i l'acurada presentació de les col·leccions.

Com a cloenda i amb motiu de celebrar també els 10 anys de la creació de la Secció Filatèlica i Numismàtica, el president de l'Institut Sr. Joan Soler i Bordes va expressar l'agraïment d'aquesta al Sr. Isidre Aymerich i Bernal per la seva dedicació a la tasca de difusió de la filatèlia i d'una manera especial per la seva iniciativa en la creació de la Secció, de la qual, d'altra banda, n'ha estat l'ànima els darrers anys i en nom de tots els qui en formen part va fer-li lliurament d'una placa commemorativa d'aquest 10è aniversari.

L'acte va tancar-lo el senyor Enric Mons, president de FECAFIL, amb unes paraules d'agraïment tant per la celebració de l'exposició com d'aquest doble aniversari.

9 DE FEBRER

Castellet. Assemblea General Ordinària del curs 2002. 100 Visita Coneguem el Penedès

A un quart d'onze del matí, al saló d'actes del castell de Castellet es va iniciar l'assemblea general ordinària amb una salutació a càrrec de la Sra. Sagrario Huelin, gerent de la Fundació Castell de Castellet. Després del corresponent agraïment en nom de l'IEP es va iniciar l'assemblea amb l'aprovació de l'acta de l'anterior assemblea, a càrrec de la secretària, sra. Pilar Tarrada, l'estat de comptes de l'any 2002 i el pressupost per al 2003, que va presentar el tresorer Sr. Lluís Eroles, i l'informe del president, Sr. Joan Solé i Bordes. L'assemblea es va cloure amb el corresponent torn de precís i preguntes. (Foto 9).

(Foto 9)

Cap a les 11 del matí, un cop acabada l'Assemblea General i tot aprofitant l'avinentsa, vam poder visitar els diversos indrets del castell de Castellet de Foix, totalment restaurat i seu de la fundació que porta aquest nom creada per l'empresa ACESA. A diverses dependències es mostren els aspectes de la història i el procés de restauració de tot el conjunt monumental, portat a terme amb magnífica i singular cura. L'històric castell va ser adquirit per l'arxiver Josep de Peray i March, que el va restaurar amb encert cap a les darreries dels anys vint. Cal recordar que fa 25 anys, en con-

cret el 21 de maig de 1978, en la quarta visita "Coneguem el Penedès" vam visitar aquest monument, llavors encara propietat dels senyors de Peray. Ara hi vam tornar per commemorar el simbolisme de la visita número 100 i conèixer les activitats que actualment hi porta a terme la important fundació que hi té la seva seu. En acabar la visita, que va comptar amb una exquisida acollida i atencions per part de la Fundació Castell de Castellet, es va oferir a tots els assistents una copa de cava per brindar per aquestes primeres cent visites "Coneguem el Penedès".

DIVENDRES, 21 DE FEBRER

Vilafranca del Penedès. Conferència "Vilafranca, segona pàtria de Verdaguer"

Al Museu de Vilafranca, el professor i estudiós Joan Cuscó i Clarassó va pronunciar una conferència sobre Vilafranca i Verdaguer, temàtica relacionada amb la ponència que va presentar en el Col·loqui Verdaguera celebrat a Vic el passat novembre. Era aquest un acte commemoratiu del centenari de la mort del gran poeta de Folgueroles i va ser organitzat en col·laboració amb la Societat Verdaguer.

DIUMENGE, 23 DE FEBRER

61 sortida a Peu pel Penedès.

"Itinerari pels tres turons de la Muntanyeta de Pacs".

Secció d'Excursionisme

Com a resposta a la petició que fèrem als socis d'oferir els millors racons del seu terme, aquest recorregut fou preparat per Joan Anton Sadurní, el qual, amb el nom de "Ruta verda", ha dissenyat un itinerari circular pels termes de Pacs i Vilafranca, gairebé sempre a les envistes d'aquesta població.

Després d'un dissabte rúfol que no presagiava gaire bon temps per a l'endemà i amb una mica de son en les faccions dels socis procedents de Vilanova i la Geltrú, que havien encetat el Carnaval amb el Ball de Mantons, el dia es va llevar amb més sol que núvols, perspectiva que féu animar més de mig centenar d'excursionistes per assistir a la sortida que començava davant del Celler Cooperatiu de Vilafranca.

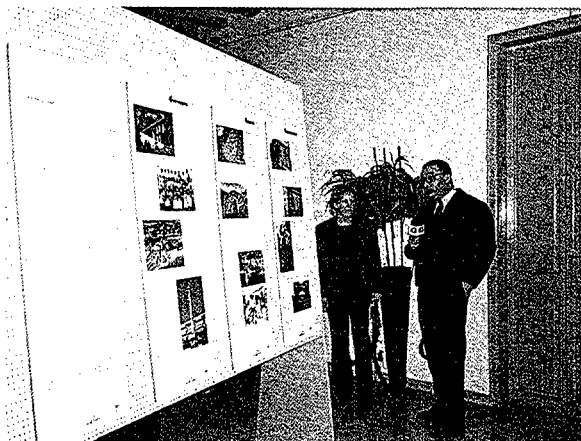
Del vell camí de Sant Martí i Pacs, la caminada s'adreçà vers la Muntanyeta i l'ermita de Sant Pau, on es va esmorzar i els administradors oferiren un tast de cava. En aquest lloc va deixar de lluir el sol i la resta de l'excursió es féu amb nuvolada amenaçadora, però sense caure una gota d'aigua. Havíem gaudit d'una treva meteorològica no anunciada, que havia deixat força gent emmandrida a casa. Cal aclarir que qui desitgi realitzar aquesta o qualsevol altra excursió anterior, a l'Institut romanen els relats de la número 58 cap ençà.

A la una del migdia finalitzava el passeig cultural i es convidava els participants a les pròximes sortides programades, la "Carretera" el dia 23 de març a Sant Miquel d'Olèrdola, la 62a el 27 d'abril a Santa Oliva i la 63a el 26 d'octubre a Torrelles de Foix.

1 DE MARÇ

Gelida. Inauguració de l'exposició itinerant "Tradició i desenvolupament, artesanía i indústria al Penedès contemporani"

La sala d'exposicions del Centre d'Iniciatives Culturals Les Monges, a Gelida, va acollir fins al 30 de març aquesta mostra itinerant del patrimoni industrial del Penedès, l'exposició va comptar amb la col·laboració del Patronat de Cultura de Gelida i de l'Associació d'Amics del Castell. (Foto 10).

(Foto 10)

8 DE MARÇ

Vilafranca del Penedès. Trobada de la Secció d'Història

El centre d'activitats culturals vilafranquí de l'Escorxador va acollir una nova reunió de la Secció d'Història, oberta a tothom i en especial als joves historiadors i estudiants. En aquesta oportunitat es van concretar aspectes de la nova proposta de treball sobre el III Seminari d'Història al Penedès.

9 DE MARÇ

Barcelona. 30 Sortida del Grup de Turisme Cultural. Visita al temple expiatori de la Sagrada Família

La visita a les instal·lacions de la Sagrada Família es va iniciar a les escoles parroquials situades davant de la façana de la Passió, tot contemplant la recent restauració de l'edifici, construït el 1909 per a l'educació dels infants del barri. En el pla educatiu en fou l'ànima mossèn Gil Parés i Vilasau (1880-1936), que hi desenvolupà un mètode de pedagogia activa, tant a l'interior com a l'exterior de l'edifici. Aquest, de dimensions modestes (200 metres quadrats), és una de les més modernes i radicals obres de Gaudí. D'una sola nau, dividida per envans en tres aules, es caracteritza

per l'ondulació de les parets i de la coberta. Aquesta s'organitza amb dos pilars metàl·lics que suporten una única biga de ferro que travessa l'edifici. Sobre aquesta biga es recolzen uns llistons de fusta d'inclinació variable que, al formar-hi progressivament angles més grans i més petits, ens descriuen la superfície corba. L'ús del totxo va permetre una construcció ràpida i barata. És prou conegut l'entusiasme que l'edifici va provocar en l'arquitecte francès Le Corbusier quan va visitar Barcelona el 1928. Incendiat l'edifici el 1937, la Generalitat en féu una reconstrucció l'any següent, però amb moltes mancances estructurals per la limitacions del moment. Recentment s'ha aprofitat el trasllat uns metres de l'edifici, situat en origen en el camí constructiu de la nau del temple, per fer-ne una restauració completa que el tornés al seu estat primigeni. Des de les darreries del 2002 les escoles acullen l'exposició permanent "L'obrador de Gaudí". S'hi mostren els originals de maquetes i dibuixos, amb l'explicació de les formes geomètriques que Gaudí va incorporar a l'arquitectura. Així es pot entendre la gènesi de les seves columnes, nusos, voltes i altres elements constructius. I si tot plegat va acompanyat, com fou el cas, per l'excel·lent explicació dels arquitectes Jordi Faulí i Jordi Coll, de l'equip continuador de l'obra, aquell darrer membre del nostre Institut, la cosa no pot ser més didàctica i amena, com els socis que ens acompanyaven van tenir el plaer de comprovar. A les escoles, també hi trobarem una reproducció de l'estudi de l'arquitecte, on amb tanta passió havia explicat i defensat la seva obra.

De les escoles parroquials de la Sagrada Família passarem al temple. Per entendre'n la gènesi cal situar-se en els anys centrals del segle XIX, època en la qual el llibreter barceloní Josep Maria Bocabella Verdaguer (1815-1892), en una visita al monestir de Montserrat, i tot contemplant un quadre de la Fugida a Egipte, sentí l'impuls de

crear una associació per tal d'assolir el triomf de l'església catòlica. Aquesta associació fou batejada com a "Asociación Josefina" i pretenia, per mitjà de l'expiació, deturar el que ells consideraven els estralls causat pels moviments revolucionaris de l'època en la religiositat popular.

El 1872 Bocabella peregrinà a Roma amb motiu de la proclamació del Dogma de la Immaculada Concepció de Maria. Tot tornant, es deturà a Loreto, on sentí de nou un impuls pietós. En aquest cas de construir a Barcelona un temple dedicat a la Sagrada Família i que fos rèplica de l'església italiana que acull la Santa Casa de Natzaret. Per aquest motiu, el 1881, l'associació va comprar una illa sencera de l'exemple barceloní, al llavors terme municipal de Sant Martí de Provençals. El dia de Sant Josep de 1882 fou col·locada la primera pedra del que hauria de ser temple expiatori de la Sagrada Família. Descartada la idea de reproduir el temple de Loreto, s'encarregà el projecte al llavors arquitecte diocesà Francesc de Paula del Villar i Lozano, el qual, anys a venir, dirigiria la reforma de la façana de Santa Maria de Vilafranca, tot substituint l'antiga llotja renaixentista per una obra que s'avingués amb el gòtic de la resta de la basílica. Del Villar dissenyà per a la Sagrada Família un temple neogòtic, estil que es portava llavors a Europa per a les obres de caire religiós. Començà les obres del temple per la cripta, la qual projectà amb uns arcs apuntats que Gaudí respectaria. Però Del Villar sols pogué dirigir les obres fins a la meitat de les columnes. Aviat sorgiren greus desavinences amb l'arquitecte assessor de Bocabella, Joan Martorell. El motiu fou que Del Villar pretenia fer el farcit de les columnes amb la mateixa pedra noble que la seva part exterior mentre que Martorell, seguint la tradició medieval, les volia reomplir amb materials més pobres. La qüestió es consumí fins al punt de provocar la renúncia de Del Villar. Martorell, per motius ètics, renuncià

a fer-se càrrec de les obres, i suggerí el nom del seu antic alumne de l'Escola d'Arquitectura, Antoni Gaudí.

Gaudí era un jove arquitecte de 31 anys quan es féu càrrec de la direcció de les obres del temple de la Sagrada Família, encara amb molt poques coses realitzades, però gaudint ja de la consideració dels elegits. Per a ell, al principi, la Sagrada Família era una obra més entre les que tenia entre mans. Es deia que visitava les obres sense baixar del carruatge, donant des d'allí les ordres; sols al final de la seva vida arribaria la dedicació exclusiva. El primer que féu Gaudí fou prosseguir amb la realització de la cripta, seguint l'estil de Del Villar, però introduint-hi ja la seva empremta. N'elevà la volta i la rodejà d'un fossat perquè rebés llum i aire. També canvià els motius dels capitells, que passaren de corintis a basar-se en la flora. Entre 1884 i 1885 es realitzà per a la cripta l'altar de Sant Josep, mentre que dibuixava els primers croquis del temple, allunyats del projecte de Del Villar, però encara dins de l'estil neogòtic.

El 1889 s'acabà la cripta. Va poder llavors començar a aplicar les seves pròpies idees, malgrat que encara li restà un important condicionat de l'etapa anterior: l'orientació del temple, situat longitudinalment respecte a l'illa de l'Eixample, quan ell hauria preferit una ubicació en diagonal per fer una construcció més gran.

El 1890 es produí un fet que determinaria la posterior evolució de l'obra. Es rebé un molt important donatiu, del qual encara no s'ha desvelat l'origen. Aquest fet permeté no sols avançar en la construcció, sinó també replantejar tot el projecte, superant el gòtic per arribar a un conjunt de solucions totalment personals. Considerava Gaudí que el gòtic era un estil imperfecte per la seva utilització de suports externs, com ell mateix digué: "L'art gòtic és imperfecte, és a mig resoldre. La seva

estabilitat es basa en l'apuntalament permanent dels boterells: és un cos defectuós que s'aguanta amb crosses". Ell arribaria a prescindir de qualsevol element estructural exterior afegit, però el procés no fou ni fàcil ni immediat, calgué un llarg període d'estudis i assaigs. En la visita a l'exposició permanent situada a les escoles de la Sagrada Família es poden veure una sèrie de models i dibuixos de l'evolució dels diversos plantejaments estructurals que després s'aplicarien en la construcció del temple, així com maquetes, vídeos i explicacions de les solucions finalment adoptades. Anem a veure-les una mica en detall, perquè ens donin la mesura del geni i de l'esperit creador de Gaudí, el qual aconseguí, com els antics creadors de catedrals, una unió entre el dissenyador estructural i l'executor de l'obra, fent una síntesi entre el material, amb les seves possibilitats expressives i estructurals, el disseny, amb la seva simbologia espiritual, i la realitat constructiva.

Quan diem que Gaudí qüestionava el gòtic és pel seu ús d'arcbotants, que sorgí de la necessitat de transmetre les empentes d'una nau central molt alta per sobre d'unes naus laterals, com passa en el gòtic canònic francès. En contraposició a aquesta recerca de la verticalitat, el gòtic de casa nostra cercava la màxima amplària de l'espai visible, com en el cas de la barcelonina Santa Maria del Mar o de la catedral de Girona, amb la nau més ampla de tot el gòtic, la qual cosa permetia, en aquest gòtic mediterrani, de prescindir d'aquests suports exteriors, els arcbotants, les "crosses", com les anomenava Gaudí. Va voler projectar una solució que eliminés d'arrel la necessitat de qualsevol afegit extern. La primera idea fou la d'utilitzar arcs de perfil parabòlic que, si són molt apuntats, redueixen a valors molt baixos les pressions que exerceixen sobre els elements laterals i eliminen, així, la necessitat de contraforts. Aquesta solució fou descartada en el projecte de 1916, basat en l'experiència realit-

zada aquells anys a l'església de la Colònia Güell. Gaudí elaborà una complexa maqueta funicular realitzada mitjançant fils penjats i sotmesos a tracció per pesos representatius de les diferents parts de l'edifici. Tot aquest treball d'investigació el portà a desenvolupar un sistema fonamentat en figures geomètriques basades en rectes (paraboloides, hiperboloides i helicoides), aconseguint així de dividir les càrregues i portar les línies de pressió fins a la base sense la necessitat d'elements de reforç exteriors. Un avantatge d'aquestes figures és que ens porten a equacions de segon grau, fàcilment tractables amb els moderns ordinadors, la qual cosa facilita molt el treball dels continuadors de l'obra. La manera de fer arribar tot el pes al terra és un sistema de columnes arborescents. S'ha repetit que una de les fonts d'inspiració de Gaudí era la natura, i amb aquestes columnes en tenim un exemple molt clar, es van ramificant com les branques dels arbres. Però la genialitat de l'arquitecte anà més enllà. Va voler superar tots els models clàssics de columnes, i amb les seves investigacions va arribar a la columna de doble gir. Amb dos quadrats a la base que van girant en sentit contrari aconsegueix primer una estrella de vuit puntes, després de setze i així successivament fins a arribar a la circumferència. I la manera com va lligar Gaudí la transició entre els diferents elements de les columnes va ser amb uns originals nusos, dels quals en va fer dos models diferents, que s'utilitzen segons l'espai que han d'ocupar. A més, Gaudí va pensar en els nusos com a elements per projectar i reflectir la llum, aconseguint així un efecte d'il·luminació difuminada en l'interior de la nau. Tota aquesta estructura arborescent serveix per donar suport a la volta, formada per helicoides intersecats entre si, i entre els quals se situen les lluernes que donen pas a la llum. Gaudí va imaginar la nau com un bosc de palmeres, a través del qual es tamisa la llum provinent de les lluernes superiors.

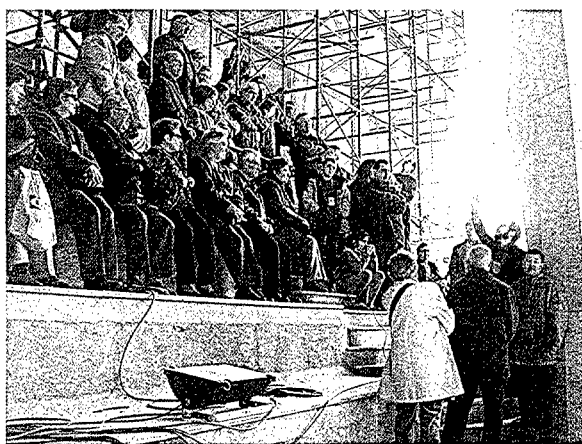
I com que parlem de la llum, hem de dir que aquesta va ser una de les grans preocupacions de Gaudí. Volia que arribés a tots i cadascun dels racons del temple: entrant per les lluernes, reflectint-se en les concavitats dels nusos construïts en granit blanc i, també, a través dels finestrals i dels seus vitralls. De finestrals, n'hi ha tres classes, situats en tres files perfectament visibles a les façanes laterals. Gaudí els va projectar de manera que s'aconseguís una transició harmònica del neogòtic, a la fila inferior, fins a la seva nova arquitectura en les dues files superiors. I que els vitralls, per contrast amb els gòtics, fossin gairebé transparents a la part superior i s'acolorin a mesura que anaven descendint. Actualment, en el dibuix i realització dels vitralls hi treballa el pintor Joan Vila-Grau.

Gaudí va deixar plantejada l'estructura arquitectònica de la Sagrada Família, sobretot amb les maquetes sorgides dels tallers del temple. Així els arquitectes actuals poden seguir el camí marcat pel mestre. Ell era conscient que no veuria acabada la seva obra, per això no volgué seguir el tradicional sistema d'anar construint per filades, sinó que emprengué la construcció d'una sola façana, per poder deixar així tot un gran tractat teòric fet en pedra, junt amb un conjunt de maquetes, com les de les solucions definitives de naus i cobertes del 1923. Tot just aconsegui de veure coronada una de les torres del portal del Naixement, la de Sant Bernabé, però les bases estaven ja posades. Tot i la seva mort per accident el 1926, tot i la destrucció de gran part dels plànells i, sobretot, maquetes, en el decurs dels fets revolucionaris del 1936, estaven ja marcats els trets estructurals per prosseguir l'obra. Amb fidelitat a la idea de Gaudí, però amb la utilització de nous materials, com el formigó armat, que faciliten la construcció i n'abarateixen el cost.

Però Gaudí no deixà sols el camí marcat en el camp estructural, també en el camp simbòlic establí les grans línies del que ha de ser com un gran resum en pedra de tota la doctrina catòlica. Basant-se en el liturgista Dom Guerànguer conferí a tot el temple un sentit religiós. L'exterior simbolitza la presència de l'església al món. Sobresortirà la gran torre al centre del creuer dedicada a Jesucrist, amb 170 metres d'alçada. La rodejaran les torres dels cimboris, dedicades als evangelistes, i al darrere la de l'absis, dedicada a la Verge Maria. I quatre torres a cadascuna de les tres façanes, simbolitzant els dotze apòstols. La primera a construir-se fou la façana del Naixement, orientada a llevant, a la sortida del sol. Està plena d'escultures fetes amb el més exaltat realisme, obres, entre altres, de Carles Mani, Joan Matamala i, més recentment, del japonès Etsuro Sooto. Una gran part d'aquestes escultures foren realitzades en vida de Gaudí, tot seguint les seves indicacions. En el costat contrari es troba la façana de la Passió, orientada cap a ponent. S'inicià el 1954 i, un cop acabada el 1977, s'encarregà la part escultòrica a Josep Maria Subirachs. Aquest ha representat el darrers dies de la vida de Jesucrist amb el seu estil característic, amb angles, línies i perfils molt marcats, valorant el volum dels vestits i l'esquematisme dels cossos. L'actuació de Subirachs en aquesta façana ha portat polèmica, encara que les aigües de la crítica fa temps que baixen més calma. En contrast amb aquestes dues façanes, ja acabades, resta per començar la principal, la de la Glòria, orientada vers el mar, vers migdia, tot simbolitzant la salvació. S'hi representarà el judici final: mort, judici, infern i glòria, en ordre ascendent. Com un gran catecisme, exposarà tots els dogmes de l'església. Un gran pont salvarà el carrer Mallorca (la qual cosa obligarà a aterrar l'edifici del davant). A sota del pont quedarà un túnel que representarà l'infern amb els condemnats, els quals, per uns forats, podran veure el triomf de l'Església. Tot pujant anirem trobant els

sagraments, les obres, les virtuts teològals, els atributs de la passió, la creació del món, la Santíssima Trinitat i el Credo.

Així com l'exterior del temple representa la presència de l'Església al món, l'interior ens parlarà de la seva vida interna, amb les diòcesis, períodes i símbols litúrgics i les paràboles. Gaudí va imaginar una planta de creu llatina sobre la cripta inicial, amb una nau principal de cinc naus i un creuer de tres. S'hi podran encabir fins a 14.000 fidels gràcies als seus 90 metres de llargària i els 60 d'amplària. A l'espai central hi haurà un creuer amb quatre grans columnes i una alçària de 60 metres. Damunt de la cripta hi haurà l'altar major, envoltat de set capelles absidals i, per sobre, un cimbori de 75 metres d'alçària interior. Tot circumdant l'edifici se situarà un claustre destinat a les processons i que enllaçarà les tres façanes. Per damunt de les naus laterals, a mitja alçària, s'hi ubicaran els cors, en forma d'U, i amb capacitat per a 1.000 cantaires. Es complementarà amb un altre cor mes reduït darrere l'altar, per a veus infantils. Cal dir que des d'aquests cors es té una visió privilegiada de l'interior del temple, com varen poder comprovar els socis de l'Institut que ens acompanyaren en la visita. (Foto 11).

(Foto 11)

(Foto 12)

Podem acabar tot parlant del futur del temple. El 1986, ja amb l'actual arquitecte director Jordi Bonet i Armengol, es posaren els fonaments de la nau. En el període 1997-1999 es construïren les voltes de la nau central. Actualment es treballa per tenir tot el recinte cobert i tancat amb les voltes del creuer, de 60 metres d'altura, i la de l'absis, de 75 metres d'altura. Tot parlant del futur immediat, el 2007 es preveu acabar el cobriment de les vol-

tes de l'interior del temple. La resta, ja es veurà. Tot depenent de les donacions i del turisme, les obres poden durar més o menys temps. El que no es pot dubtar és que, per tot el que vam poder copsar en la visita, el resultat serà espectacular i fidel a l'esperit i a la idea arquitectònica d'aquell gran geni que fou Antoni Gaudí. (Foto 12).

Josep A. Calvet

INVENTARI DE TOPONÍMIA PENEDESENCA

Preguem que es faci conèixer qualsevol referència documental que es tingui dels següents llocs del Penedès:

LLISTA NÚMERO 108 - Tardor 02

TOPÒNIMS	MUNICIPI	LA NOTÍCIA	DATA
XONDES, can	Cunit	"Can Xondes"	1923
XOPS, camí i serra dels	Avinyonet	(?)	(?)
XORIGUERA	Castellet	"Raimundus Soriguera"	1303
XORIGUERA, font	Torrelles de Foix	(?)	(?)
XORIGUERA, la	Viladellops (Olèrdola)	"la Xuriguera"	1730
XORIGUER, cova del	Sant Pere de Ribes	"del Xurigué"	1913
XOT, cal	Torrelles de Foix	"cal Xot"	1939
XOXU, serral del	Pontons	(?)	(?)
XUCLADOR, pèlag	Cubelles	(?)	(?)
XUFRÉ, camí d'en	Sant Pere de Ribes	(?)	(?)
XUREI, vinya d'en	Sant Pere de Ribes	(?)	1916
ABADESSES, mas de les	Castellet? Castellví?	"les Abadesses"	1317
ABELLAR, mas l'	Subirats	"mas Ç Abeylar"	1358
ABELLES, mas de les	L'Arboçar (Avinyonet)	"de las Abellas"	1675
ABELLES, penya de les	Olivella	"de las abejas"	1880
ABET, ca l'	Puigmoltó (St. Pere de Ribes)	"abet de Puigm."	1631
ABEURADES, les	Mediona	"las abeuradas"	1679
ABREGADES, les	Castellet i la Gornal	"les Abregades"	1856
ADELINA, xalet vila	Vilanova i la Geltrú	"chalet Villa Ad."	1937
AGREST, fondo	Bonastre	(?)	2000

Adreceu-vos a:

Vicenç Carbonell, Av. de Jaume Balmes, 32, 3r, 2a
08800 VILANOVA I LA GELTRÚ
Tel. 93 815 90 26

Antoni Gavalda

FONTS ORALS I RECERCA HISTÒRICA⁽¹⁾

1. Introducció

El tema, cal dir-ho, ha estat i és recurrent, sempre en permanent motiu de debat, sobretot si la recerca s'apropa a accions de temps que podem abastar. De fet, hi ha unes premisses de les quals partim que donaran sentit al que exposarem, i que sintetitzem breument:⁽¹⁾

1) L'historiador que genera recerca històrica de temàtica social de l'època contemporània inexcusablement ha de sentir el batec de la gent. Si queda tancat en una torre d'ivori, aïllat, té el greu perill que redacti un producte de laboratori, minimitzant i segurament descuidant que la veritable història no és la que ell pot produir, sinó la que recordarà gent anònima i corrent d'un fet o d'un període concret. Ha de tenir clar que el que pot articular passaria per resoldre algun dels aspectes que segueixen: donar veracitat argumentativa al subconscient històric latent de les persones, aspecte sovint ja intuït per elles; ajudar a sistematitzar coherentment respecte a uns fets o successos ocorreguts, tenint present la interconnexió amb altres fenòmens; o rebatre les desviacions o errors que s'hagin pogut produir per una tergiversació.

2) Si la premissa anterior s'hagués dut a la pràctica, com és que la història basada en fonts orals arriba sovint al descrèdit? S'ha escrit repetidament del mal que van fer

alguns cronistes, en un intent de voler realçar el propi o autòcton respecte a l'aliè, en una cursa per presentar un determinat succés d'un poble com a més antic i, per tant, com de categoria superior, en contraposició al succeït al poble del costat. Segurament és cert. Però això no ens hauria d'enterenyinar que el veritable problema no va ser el de sobredimensionar uns fets sobre d'altres, que ho va ser, sinó el de presentar una història sense connexió amb els actors que la protagonitzaven, en una marginació que comportava que la història fos la d'unes quantes persones, no pas la de totes les persones.

3) A les fonts orals se les acusa també d'estar contaminades pel fet que parlen unes persones i no unes altres, i no es discrimina sobre si és un record o una vivència. La contaminació, però, prou que ho sabem que no s'atura en partions ni en fronteres. Per ventura la font escrita no ho està, de mediatitzada? Si a les fonts escrites se'ls aplica unes tècniques i uns raonaments per distingir el discurs de la propaganda, les fonts orals, un cop haguessin passat pels mateixos filtres, haurien de gaudir d'identica validesa. D'exemples de perversions, n'hi ha diversos, des d'actes d'entitats manipulades fins a sessions mai celebrades de les quals consten acords.

4) A les fonts orals se'ls recrimina que un succés és vàlid i pot ser pres en consideració quan és explicat per més d'un informant. Amb això el que es fa és dubtar de la font oral, com si una de sola fos perversa i il·lícita i dues ja atorguessin la categoria de vàlides. Si a les fonts escrites no se'ls aplica aquest raonament, les fonts orals tampoc no

Pel que portem escrit, a les fonts orals se li han volgut veure més aspectes negatius que positius, sense voler-hi detectar la càrrega de profunditat que comporten quan són ben tractades. Saber discriminar la importància de les fonts orals —d'igual forma que les escrites— conduirà a la possibilitat de redactar una història de qualitat, no subjecta als avatars d'una superficialitat i d'una parcialitat que convé desterrar. Basar-se específicament en fonts orals implica, però, una altra història: és donar veu als que no en tenen. P. Thomson⁽²⁾ va escriure al respecte que el mètode de la història oral és revolucionari perquè:

- ## 2.- La història oral. Aportacions a partir de la història social i la memòria.

nia “com aquell recipient amorf on hi cap tot, des dels canvis de la psique humana fins als símbols i els rituals, i especialment la vida de les persones, des dels desvalguts als emperadors”.

A Espanya i Catalunya s'ha fixat la irrupció de la història oral pels anys setanta i vuitanta. S'ha argumentat que la introducció va costar perquè la història social es desenvolupava amb lentitud en els àmbits acadèmics i perquè l'antropologia i la sociologia encara no tenien estructures de reflexió i de debat potents. En aquesta entrada hi ajudaren diverses jornades acadèmiques i algunes revistes, com el *Col·loqui sobre les fonts orals*, de Palma de Mallorca, del 1984;^[5] la revista *Debats*, amb un monogràfic sobre el tema, coordinat per A. Bosch, també el 1984;^[6] la celebració del "V Congrés Internacional de Història Oral", a Barcelona, organitzat per M. Vilanova el 1985; la publicació per part de J. Miralles, *La història oral. Qüestionari i guia didàctica*, del 1985;^[7] l'entrevista de J. Fontana i E. Ucelay a

R. Samuel a *L'Avenç*, el 1986,⁽⁸⁾ o les mateixes traduccions de llibres de R. Samuel que orientaren el procés.

A meitats dels vuitanta una semblança dels *workshop* anglesos arribà a Catalunya i dinamitzà la història oral. En van ser tres mostres ben característiques⁽⁹⁾ el Taller d'Història de Maçanet de la Selva, explicat per J. M. Puigverd com un obrir vies no tant per consumir història, sinó per produir-la; el de Sant Feliu de Guíxols, en un intent d'apropar la història per ensenyar-la a l'escola, per mirar d'aconseguir el lligam entre història general i local; i el de l'Hospitalet de Llobregat, organitzat per esbrinar les causes de l'associacionisme.

En aquest context P. Thompson, un dels teòrics del moviment, els anys vuitanta manifestava que la història oral creixeria allà on hi hagués treball de camp fet amb antelació.⁽¹⁰⁾ R. Fraser s'encarregava de corroborar-ho,⁽¹¹⁾ d'igual manera que la coordinació i els treballs de M. Vilanova, C. Borderías, A. Monjo, C. García Nieto, entre d'altres.

En tot aquest context, es va veure amb claredat que la història oral partia de la memòria. A través dels diversos treballs es va poder comprovar que les persones activaven diverses memòries en connexió:

- una memòria individual, interna, personal i autobiogràfica, que representava el passat d'un mateix, de forma completa o parcial, i que sustentava el suport de la memòria col·lectiva, social i històrica;
- una memòria col·lectiva i social que representava la memòria del grup vist des de dins, i que ajudava a destriar els àmbits de relació familiar, de grups socials, de memòria religiosa, etc., en la societat en la qual un es movia;
- i una memòria històrica que fixava la memòria del grup vist des de fora, i que es con-

cretava en recuperar una sèrie de fets que havien succeït a un determinat nombre d'individus. Vehiculada a partir de la revisió del record, es convertiria en la recuperació, en la reescriptura del passat recent, vista des d'altres ulls.

Va ser en aquesta situació que es van poder saber els problemes de concretar la memòria històrica, la qual és parcial i subjectiva. I precisament cap aquí es va dirigir l'atac dels que consideraven que la seva aportació era esbiaixada i manipulativa. El problema per al no iniciat va ser creure que amb un model, per molt bo que fos, era suficient. La tècnica de la memòria compartida amb informants contraposats d'idees i de vivències ha ajudat a definir una realitat més ajustada.

3.- Quina història oral?

P. Thompson, a la revista *Debats*, va formular que la història oral era a la vegada la forma més antiga i més nova de fer història, i de passada ens hi introduïa. La frase contenia una forta càrrega combativa. R. Samuel,⁽¹²⁾ a partir d'una gran experiència en entrevistes, distingia entre les autobiografies orals (a partir d'entrevistes) i les autobiografies manuscrites (a partir de la memòria transcrita), advertint que no s'havien de descuidar la psicoanàlisi i la lingüística. Detallava la gran força de les autobiografies orals perquè la història social que transmetia el subjecte hi quedés inclosa.

D'aquí apareix un concepte d'història oral convincent que ha d'ajudar a la recerca històrica: al subjecte se l'ha d'analitzar pel que diu, per com ho diu, i perquè ho diu o no ho diu. La veritable història oral passaria per intentar captar la memòria individual, la social, i la històrica, en un intent de generar un flux de vasos comunicants entre les tres modalitats. Per aconseguir-ho caldria, inexcusablement,

confiança i voluntat d'entendre, passant per diverses fases:

- per la intencionalitat de la pregunta, per tal que no esdevingui buida de contingut;
- per un domini previ del tema per part de l'entrevistador que pugui fer preguntes que generin diàleg;
- per saber activar l'ús de recursos estilístics variats, per poder formular preguntes directes i indirectes;
- per l'enginy d'agafar la capacitat de sorpresa de l'entrevistat;
- per saber entendre els temps morts de parla;
- per saber formular preguntes de complementarietat perquè l'informant reforci conceptes;
- per la formulació de preguntes en dubte, o no massa pertinents, per esperonar a parlar;
- per un domini dels assentiments gestuals per corroborar l'interès que genera el discurs de l'entrevistat;
- per repreguntes que pretenen desxifrar si el discurs s'ajusta a la veritat;
- per la professionalització de la tècnica de l'entrevista (per registres de llenguatge en permanent revisió; per intentar una empatia no forçada...).

Vistes aquestes premisses cal convenir que tot no seria història oral. No ho seria només posar un cassèt davant d'un que parla, sinó que caldria veure-hi la funcionalitat, consistent a:

- interpretar la conversa que s'està tenint amb l'entrevistador;
- comprendre de quina manera explica la seva particular versió dels fets;
- avaluar la resposta buscant comprendre els perquès de les accions que explica que va emprendre;
- entendre el nivell mental de la resposta –conserva la mateixa ideologia?, relativitza els fets?;

- saber captar la situació de la persona en el moment que succeïren els fets, i entendre:
 - si l'actor ho explica com si fos allí,
 - si l'informant relata una interpretació retrospectiva, distant, com si ara no l'afectés,
 - o si el relator fa una valoració dels fets, justificativa.

A tot això, s'hi sumen les condicions per generar una enquesta de qualitat, en la qual hi ha d'haver bons informants; dur un esquema general per reconduir el procés si convé; celebrar l'entrevista en condicions favorables d'intimitat –millor d'espai familiar–; que l'entrevistador no parli més del compte; que l'entrevistador no generi debat amb l'entrevistat; que se sàpiga reconduir l'informant quan aquest perd memòria, i procurar fer-lo seguir pel fil principal; evitar dirigir l'entrevista amb preguntes massa tancades, excepte quan es tracta d'aclariments; i, sobretot, paciència quan la persona entrevistada no vol parlar d'un tema insinuat, ja que, segurament, és que falta temps.

Un altre dels aspectes serà la transcripció de l'entrevista. D. Willems⁽¹³⁾ ha escrit de la transcripció que “és un text bastard en la mesura que restitueix de forma escrita una organització discursiva i sintàctica pròpia de l'oral”, qüestió que ens planteja l'interrogant d'història oral o històries orals, en el sentit que volem indicar que no és el mateix el que genera l'entrevista i capta tots els matisos que el que només l'escolta i en treu conclusions, sense les claus de la transcripció. Aquest és un tema que s'haurà de debatre d'aquí a uns anys quan es facin servir entrevistes d'altri.

Les crítiques no s'acaben aquí.⁽¹⁴⁾ L. Tilly i M. Pollack diuen que no utilitzen estadístiques, no s'interessen per les estructures, sinó únicament per allò subjectiu i per la personalitat dels entrevistats. A. J. P. Taylor és més sarcàstic, afirmant que “en aquesta matèria sóc

un escèptic quasi total. Ancians bavejant sobre la seva joventut? No!"

Bo i acceptant part de la crítica a la fiabilitat i veracitat a causa dels condicionaments fisiològics com l'edat, la malaltia o la pèrdua de memòria, sabem, però, que la memòria té uns processos de selecció sobre els records arxivats a la ment. Tanmateix, no podem oblidar que cronistes, escribes, notaris, periodistes, relators... podrien haver caigut, volgudament o no, en processos de distorsió de la realitat o de potenciació del relat de certs fets en detriment d'uns altres, per raons de tipus ideològic.

L'important, creiem, és saber intuir els errors, partint d'unes estratègies elaborades per detectar-los, tal com ens indiquen Gasulla i Carrasco (2000):⁽¹⁵⁾

- *Analitzar el relat oral com un tot.* El discurs ha de tenir coherència amb els elements d'anàlisi que prèviament es coneixen de la consulta amb les fonts escrites. En aquest sentit són sospitoses la supressió de fets rellevants, la mitificació d'altres sense gaire importància, la generalització excessiva, les afirmacions estereotipades (pot indicar que es volen defensar judicis prefixats), etc.
- *La verificació amb fonts escrites de les informacions obtingudes amb fonts orals.* Cal tenir cura dels errors relatius a dades concretes. Pot ser que la memòria falli. Revisar posteriorment dates cronològiques o quantitatives determinades.
- *La redundància o no en les informacions pels testimonis.* El grau de coincidència o no amb altres testimonis pot indicar una grau major o menor de veracitat.
- *Situar la possible veracitat de les fonts dins un relat històric de caràcter més ampli.* Fonts

primàries, estadístiques, bibliogràfiques, hemerogràfiques, biografies, etc.

4.- Disciplines en connexió amb la història oral

Partim de dues obvietats: la història oral està emparentada amb la història social, i la història oral ha ajudat a la nova història. Una història social entesa com aquella història que activa l'anàlisi de grups socials, les seves estratificacions i les seves relacions —estudi de grups, de classes o de societats—, en contraposició a aquella història de particularismes que veia els grups de forma esbiaixada —elits augmentades de protagonisme, poble baix sense sortir als llibres—; i les classes i les societats analitzades a partir de persones com a model —sovint nobles, burgesos, clergat—, conformant una història oral que no servia per captar l'enfocament més ric de la societat.

Les disciplines que han ajudat, amb els matisos corresponents, han estat:

- Sociologia: demanava a la història un terreny més acotat, reduït a l'esfera estatal i política. Si s'hagués seguit per aquesta via, s'hauria pogut arribar a la fossilització de la història, ja que se centrava en l'estudi de parcel·les sense donar consideració històrica a la societat plural.
- Antropologia: familiaritzada amb l'opacitat i a qüestionar-se les fonts, cosa que la història no assumia. Ha conquistat la història per dessota, per les creences populars, pels ritus, per les cultures minoritàries o clandestines, en una paraula, pel folklore.
- Folklore: l'excursionisme va saber captar el substrat profund, ideològic, respecte a aspectes com la toponímia, les dites sàvies

sobre el temps, les corrandes, les facècies de carnaval, els impropis per allunyar malalties, els crits de baladrer... Samuel definí els toponimistes, el 1993, com "els antiquaris locals del s. XIX".

- Geografia: els testimonis orals han estat utilitzats en treballs sobre els climes, la vegetació, o la valoració que els grups humans han fet del paisatge. A la geografia de la percepció les fonts orals han ajudat a conèixer la valoració que diferents grups socials han fet del paisatge.

En aquesta perspectiva, al Col·loqui del 1984 de les Illes, a la Facultat de Filosofia i Lletres, els temes tractats van ser pluridisciplinars, passant des de la lingüística i les fonts orals, a la geografia, la història, l'antropologia i l'educació. El 1989, amb l'aparició de la revista *Historia y fuente oral* es bastí teòricament l'estructura de la història oral.

En conjunt la història oral ha resultat especialment indicada per a algunes àrees de la història com la història social, la història local, la història de la família, la història de la vida privada, la història de les dones o la història de col·lectius que han patit alguna discriminació (p. e. gitanos, negres, homosexuals o emigrants).

5.- La història oral: altres referents.

Essent estrictes del tot hauriem de cenyir-nos a una trentena d'anys, moment en què es començà a usar la gravadora. Si fóssim més generosos, arribaríem al centenar d'anys, a partir de relats del cinema, la ràdio i la televisió.

L'oralitat, però, és un fenomen d'ampli abast. Algunes de les notícies i suposicions que coneixem avui dia s'han tramès via oral, via

visual a través de gravats, via relats novel·lats. En el tema de les cròniques, DescLOT i Muntaner serien cronistes, però, segons L. Badia,⁽¹⁶⁾ no ho seria el Llibre dels feits, ja que hi consten unes seqüències narratives independents, en format de tertúlia o relat, en les quals que el rei contava episodis de recreació. El monarca en aquest text parlaria de forma autobiogràfica, en uns clars indicis d'història oral.

Un segon aspecte. ¿Què serien els repertoris, com a recopiladors d'informació de tota mena de base folklòrica, si no una part de l'avantsala de la història oral? És que hi havia una altra història alternativa en el poble?

Això ens du a un debat sobre l'aportació dels subgèneres de la literatura personal, la produïda per una persona —el jo— i la produïda pel qui la reformula, la transcriu, la presenta —el tu—. ⁽¹⁷⁾ ¿Si en el primer cas pot ser història oral, per què no en el segon? De fet, Miralles en el Col·loqui de Palma del 1984 es va fer una pregunta càustica posant en qüestió que, a l'escrit, l'oralitat hi pot tenir una arrel que no convé deixar de banda. ⁽¹⁸⁾ Si entrem en aquest cas, haurem de parlar d'altres camps d'acció amb dosi d'oralitat, dels diaris, dietaris, les memòries, les biografies, les autobiografies, les històries de vida, etc. Tot serien aportacions de la literatura escrita que contenen elements del "jo".

Així, aportarien elements d'història oral: el diari, com a peça personal, de fets íntims, en una versió del tot simple; el dietari com a peça personal que explica circumstàncies de la seva vida, abastant fets personals més amplis i del seu entorn; les memòries com a relat intimista per il·lustrar la història d'allò viscut o de fets generals que es desenvolupen en el seu entorn, en la qual el memorialista acota la seva explicació a detalls o moments de fets socials, polítics, familiars, econòmics o professionals, però en deixa de banda altres; la

biografia, com la història de vida d'algué que es dicta a un transcriptor; l'autobiografia, com la biografia explicada de la seva vida amb interpretacions i estats d'ànim; i les històries de vida, com a testimoni autobiogràfic obtingut expressament per un científic social a partir de l'oralitat del jo parlant.

Això no implica que no hi hagi aspectes a replantejar. Respecte a les memòries, Taylor⁽¹⁹⁾ carrega contra elles dient que "són una forma d'història oral, escrita per despistar l'historiador" i "que no tenen altra utilitat que l'ambientació". Respecte a la biografia, s'ha de

mirar el paper del transcriptor, a fi i efecte que no la converteixi en tocs de segrest, en una filtració permanent. Magris⁽²⁰⁾ assenyala que una persona en permanent evolució arriba a no reconèixer la seva pròpia biografia. El tema, com veiem, és complex.

(*) Text revisat de la conferència pronunciada a Vilafranca el 5 de desembre del 1992 dins el cicle dedicat a la memòria oral organitzat per la Coordinadora de Centres d'Estudi de Parla Catalana, juntament amb la Diputació de Barcelona, el Museu de Vilafranca i l'IEP.

NOTES

- (1) Moltes de les idees aquí exposades són extretes del treball "Gènesi de la història oral als territoris de parla catalana. Aportacions remarcables en temps i espai i resultats". Ed. Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana (en premsa).
- (2) *La voz del pasado. Historia oral*. Edicions Alfons el Magnànim. Institució Valenciana d'Estudis i Investigació. València, 1988.
- (3) *Sobre la historia*. Crítica. Grijalbo Mondadori. Barcelona, 1988.
- (4) Ed. Mensajero. Bilbao, 1988.
- (5) Publicat per la Universitat de les Illes Balears. Palma, 1992.
- (6) Institució Alfons el Magnànim i Institució Valenciana d'Estudis i Investigació. València, 1984.
- (7) Editorial Moll. Palma de Mallorca, 1985.
- (8) "History Workshop: una història de classe. Conversa amb Raphael Samuel", a *L'Avenç*, 89. Barcelona, gener 1986.
- (9) Pot resseguir-se la seva finalitat d'acció i els resultats a diversos articles. Serveixen de mostra A. Alcoverro: "Llegir història o fer-la" a *Plecs d'història local de*

l'Avenç 17. Barcelona, octubre 1988; À. Jiménez: "L'experiència dels 15 anys dels Tallers d'Història a Sant Feliu de Guixols, a *Plecs d'història local de l'Avenç* 94. Barcelona, juliol/agost 2001; i J. Mestre: "Maçanet o l'Hospitalet: dues mostres d'una tasca exemplar", a *Plecs d'història local de l'Avenç* 69. Barcelona, juny 1987.

- (10) *La voz...* ob. cit. València, 1988.
- (11) *Recuérdalo tu, recuérdalo a otros. Historia oral de la guerra civil española*. Crítica. Barcelona, 1979.
- (12) També a *Debats*, "Desprofesionalizar la historia". Institució Alfons el Magnànim i Institució Valenciana d'Estudis i Investigació. València, 1984.
- (13) A "Lingüística y fuentes orales", a *Col·loqui sobre "Les fonts orals"*. Servei de Publicacions i Intercanvi Científic de la UIB. Palma, 1992.
- (14) Citacions extretes d'un molt bon treball d'A. Gasulla; Ll. Carrasco: *Història oral i memòria històrica: la història en plural*, en format electrònic a <http://www.lucamar.com/memorial1.htm>. Del treball n'hem completat altres referències, en interconnexió amb el nostre, ja assenyalat, d'imminent publicació.
- (15) Ibídem nota anterior.

- (16) "Llegir el llibre del rei Jaume", a *Serra d'Or*, 375, gener 1992. L'autora interpreta la valuosa tesi doctoral del professor J. M. Pujol. URV.
- (17) Pot seguir-se a partir de F. Espinet: *Teoria dels egodocuments*. Llibres de l'Índex. Barcelona, 1994, i sobretot a partir de la seva tesi *La gènesi de la societat-cultura de comunicació de masses a Catalunya a través dels egodocuments, 1888-1939*. UAB, 1992.
- (18) "Pens que hem deixat un tema, que per ventura no ha estat abordat, i és tema de veure fins a quin punt la documentació escrita anterior del segle XX no conté tampoc fonts orals; jo crec que això és bastant discutible perquè en realitat es conserven documents literaris i documents no literaris amb mostres de llengua parlada; per exemple, el teatre (el teatre antic), narracions, contes... contenen també llengua parlada i, evidentment, els processos judicials contenen documentació antiquíssima i importantíssima que és susceptible de ser estudiada també lingüísticament i històricament".
- (19) Citat a P. THOMPSON: *La voz...* ob. cit. València, 1988.
- (20) C. MAGRIS: "Biografía y novela", a *Revista de Occidente*, 220. Fundación Ortega y Gasset. Madrid, septiembre 1989.

Fe d'errates

L'autor del treball «Cuba pel català a Sitges (1915)» publicat a la pàgina 96 del número de la passada tardor és el consoci sitgetà Froilan Franco.